

ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ରାଟ

(ପ୍ରଥମ ଭାଗ)

ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ରାଟ

ପାଠ-ସଂଗ୍ରହ

ଏହି ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶାର ସିଲ୍ଲବସ୍ ଅନୁଯାୟୀ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀଠାରୁ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ଶୀଘ୍ର ବାହାରକ । ଏହାର ସମସ୍ତ ଭାଗ, ପ୍ରବନ୍ଧ, ଓ ଚର୍ଚ୍ଚାମାର ଶ୍ରେଣୀ ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଅଛି । ଭାଷା ଅତି ସରଳ, ପ୍ରାକ୍ତ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକମାନଙ୍କଦ୍ଵାରା ଲିଖିତ ।

ସ୍ଵାଧୀନ ଓଡ଼ିଆ ପାଠ

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

(ଶିଶୁଶ୍ରେଣୀ ନିମିତ୍ତ)

ଗୁଣପୁର ସରକାରୀ ଟ୍ରେନ୍ସ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ B.A.L.T. କ ପ୍ରଣୀତ । ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ସିଲ୍ଲବସ୍ ଅନୁଯାୟୀ ଲିଖିତ । ଶ୍ରୀ ପ୍ରଧାନ ସ୍କୁଲର ଓ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ମୁଦ୍ରିତ । ବହୁଳ ଚିତ୍ରରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ଅତି ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି । ଏଥିରେ ସ୍କୁଲମାରମ୍ଭ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଚିତ୍ତ ଓ ପଦାର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦିଆଯାଇଅଛି ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗ

(ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀପାଇଁ)

ଓଡ଼ିଶାର ସିଲ୍ଲବସ୍ ଅନୁଯାୟୀ ଲିଖିତ । ଶିଶୁମାନେ ସହଜରେ ପଢ଼ି ପାରିବା ଭଳି ସରଳ, ସରସ, କୌତୁହାବଦ୍ଧ ଲେଖନୀୟ ଦିଆଯାଇଅଛି । ଶ୍ରୀ ପଢ଼ିବାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ । ଅକ୍ଷର ଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ଓ ଛବିରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ପୃଷ୍ଠ ।

ସାହିତ୍ୟ-ସଂଗ୍ରହ

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

SAHITYA-SANGRAHA

PART I

Selections from Modern Oriya Literature.

ପ୍ରକାଶକ

Publishers.

THE STUDENTS⁽⁸³⁾ STORE,

BOOK-SELLERS, PUBLISHERS,

Stationers & Cabinet-makers,

BERHAMPUR.

1935.

ମୂଲ୍ୟ ଅଠ ଅଣା

Price As 8.

ନିବେଦନ

ସାହିତ୍ୟ-ସଂଗ୍ରହ ପ୍ରଥମ ଭାଗର ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ, ତୃତୀୟ, ଚତୁର୍ଥ ଓ
ପଞ୍ଚମ ସଂସ୍କରଣର ସମସ୍ତ ପୁସ୍ତକ ଶେଷ ହୋଇ . ଯାଇଥିବାରୁ ବହିଟର
ଲେଖକପ୍ରିୟତା ଓ ଉପାଦେୟତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହାର ସ୍ୱଳ୍ପ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ
କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୋଇଅଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର ଦେଲ ଲେଖକ ସେମାନଙ୍କ ଲେଖାରୁ ବହୁ ‘ସାହିତ୍ୟ-
ସଂଗ୍ରହ’ ପାଇଁ ଦେଇଥିବାରୁ ଅମ୍ଭେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ
ରହିଲୁ ।

ଏହି ‘ସାହିତ୍ୟ-ସଂଗ୍ରହ’ ଦୁଇ ଭାଗ ଯାକର ବିକ୍ରୟଲବ୍ଧ ଧନରୁ
ଶତକର ପଚାଶ ଟଙ୍କା ଗରିବ ଶିଳ୍ପମାନଙ୍କ, ବୃତ୍ତିସ୍ୱରୂପ ଦଥଯାଉ ଅଛି ।

ମାନେଜର

ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସ୍ ଷ୍ଟୋର

ବ୍ରହ୍ମପୁର, ଗଞ୍ଜାମ

ସୂଚୀ

ଗଦ୍ୟାଂଶ

ବିଷୟ	ଲେଖକ	ପୃଷ୍ଠା
୧ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଭାବ	୧ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଗ୍ରୱାଲ, ବି. ଏ.	୧
୨ ଜଉଗଡ଼	୨ ଚାରଣୀଚରଣ ରଥ, ବି. ଏ.	୭
୩ ଭାଷାର ପୃଷ୍ଠା	ଜନେଇ ଶିକ୍ଷକ	୧୫
୪ ବ୍ୟୋମଯାନ	ଶ୍ରୀ କୁଳମଣି ମିଶ୍ର, ଏ. ଏ. ଏଲ୍. ଡି.	୧୮
୫ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭୁବନାଦାସ	୬ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଗ୍ରୱାଲ, ବି. ଏ.	୨୨
୭ ରଜବଳି	ଶ୍ରୀ ରଜବିହାର ମହାନ୍ତି	୩୨
୮ ଅଭୁତ ସନ୍ତତ୍ତ୍ୱ	ଶ୍ରୀ —	୩୫
୯ ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷା	ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମିଶ୍ର ବାବ୍ୟ-ସାଂଖ୍ୟଗାର୍ଥ	୩୮
୧୦ ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା	ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥବର	୪୩
୧୧ ଓଡ଼ିଆର ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିର	୧୨ ବଳେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଠାକୁର	୫୩
୧୨ ଅର୍ପଣାସ୍ତବାର ଗଦ୍ୟର ରଜଗରୁ	} ସାମନ୍ତ ନାରାୟଣ ମହାପାତ୍ର ବାବ୍ୟଗାର୍ଥ ଶିକ୍ଷକମଣି	୫୯
୧୩ ପଦ୍ମନା	୧୪ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଅଗ୍ରୱାଲ, ବି. ଏ.	୬୩

ପଦ୍ୟାଂଶ

ବିଷୟ	ଲେଖକ	ପୃଷ୍ଠାଙ୍କ
୧ ବକ୍ତି	୯ ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର	୭୩
୨ ଚଷାପୁଅ ପ୍ରତି	ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ, ଏମ୍. ଏ.	୭୪
୩ ସୂକ୍ତିମାଳା	ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମହାପାତ୍ର	୭୭
୪ ପୂଜାପଦ୍ମ	ଶ୍ରୀମତୀ କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ଦେବୀ, ଏଲ୍. ଏମ୍. ଟି.	୮୦
୫ ସୁଦ୍ଧିବାଣୀ	ଶ୍ରୀ ଅଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ	୮୨
୬ ବାବ୍ୟବାର ଓ କର୍ମିଣୀର	୯ ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର	୮୫
୭ ‘ବି ଥୁଲ୍ଲ ଏବଂ ଜ୍ୟ ବି ହୋଇଲ ଆଜି’	୯ ରାମ ରାଧାନାଥ ରାୟ ବାହାଦୁର	୮୭
୮ ପରହସିତେ	ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର	୮୭
୯ ମୋ ଜନ୍ମଭୂମି	୯ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ବି. ଏ.	୮୮
୧୦ ଚନ୍ଦ୍ରକୂଟରେ ରାମ ଓ ସୀତା	୯ ବେଶବ ପଟ୍ଟନାୟକ	୯୦
୧୧ ସାନ୍ଧ୍ୟ ଶୋଭା	ଶ୍ରୀ ନୀଳକଣ୍ଠ ରଥ	୯୧
୧୨ ଶ୍ରୀ ଭୈରବୀ ଦେବ	ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବି. ଏଲ୍.	୯୪

ସାମୁଦ୍ରିକ-ସଂଗ୍ରହ

(ପ୍ରଥମ ଭାଗ)

ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଭୂତ୍ୟ

ଦିନେ ଜଣେ ରାଜପୁତ କୌଣସି ଦୂର ଦେଶରୁ ଆସି ଶୁଦ୍ରକ ରାଜାଙ୍କ
ଦ୍ୱାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ଯାଇ ପ୍ରତିହାରକୁ କହିଲେ—‘ମୁଁ
ଗୁରୁର ସବାସେ ଆସିଛି । ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ବକ ମୋତେ ନେଇ ରାଜାଙ୍କ ସହିତ
ସାଥୀ କରାଇଦିଅ । ମୁଁ ଜାତିରେ ଯତ୍ନସ୍ଥ ।’ ପ୍ରତିହାରୀ ସେହିଘଣ୍ଟି
ତାହାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲ । ରାଜା ତାଙ୍କର ନାମ
ଧ୍ୟାନ ଏବଂ ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପଚାରିଲେ । ଶରବର ସମସ୍ତ କଥା
କହିଲେ । ଶେଷରେ ଶୁଦ୍ରକ ତାହାଙ୍କୁ ନିଜର ସେବକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ
କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହେବାରୁ ଶରବର କହିଲେ—‘ମହାରାଜ ! ପ୍ରଥମରେ
ମୋର ବେତନ ସ୍ଥିର କରନ୍ତୁ ।’

ରାଜା ତାଙ୍କ ବେତନର ପରିମାଣ ପଚାରିବାରୁ ଶରବର କହିଲେ
—‘ପ୍ରତ୍ୟହ ଗୁରୁ ଶତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ।’ ରାଜା ପଚାରିଲେ—‘ତୁମ୍ଭେ ତାର୍ଯ୍ୟ
ସାଧନ ନିମନ୍ତେ କି କି ଉପକରଣ ଆଣିଅଛ ?’ ଶରବର ଉତ୍ତର କଲେ
—‘ମୋର ଦୁଇ ବାହୁ ଓ ଝୁଙ୍ଗୁଳ—ମୋଠାରେ ଏହି ତିନୋଟି ମାତ୍ର
ଉପକରଣ ଅଛି ।’

ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତିଦିନ ଭେତେ ବେତନ ଦେଇ ପାଇବେ ନାହିଁ. ବୋଲି ବହୁବାରୁ ଶରବର ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ । ପରେ ମନ୍ତ୍ରିମାନେ କହିଲେ, ‘ମହାରାଜ ! ଅନ୍ତତଃ ଶୁଣି ଦିନର ବେତନ ଦେଇ ଶରବରଙ୍କର ଶୁଣ ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ସେ ଏତେ ପାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବ ନା ଜଣାଯିବ ।’ ରାଜା ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ ଶରବରଙ୍କୁ ଡକାଇ ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ତାମ୍ବୁଲ ଦେଲେ ଏବଂ ଶୁଣି ଦିନର ବେତନ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ନିୟୁକ୍ତ କଲେ ।

ଶରବର ସେହି ବେତନ କପରି ବ୍ୟୟ କରିନ୍ତି ରାଜା ଗୋପନରେ ତାହାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ । ଶରବର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବେତନର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ ଦେବତା ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟ ଧନର ଅଧିକାଂଶ ଦାନଦୁଃଖି-ମାନଙ୍କୁ ଦାନ କରିନ୍ତି । ଶେଷରେ ଯାହା ବାକି ବଳିତା ରହେ, ସେଥିରେ ଶାନ୍ତ୍ୟନ୍ତବ୍ୟ ଓ ବଳାସ ସାମଗ୍ରୀ ବଣନ୍ତି । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଏହି ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ଶତ୍ରୁ ଧରି ରାଜଦ୍ଵାରରେ ରହନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କର ଅନୁମତି ବିନା କେଉଁଠାରୁ ଯା’ନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଥରେ ବୃଷ୍ଟିପକ୍ଷର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଗନ୍ତିରେ ଶୂଦ୍ରଙ୍କ କୌଣସି ଲୋକର କରୁଣ ସ୍ବେଦନଧ୍ବଜ ଶୁଣିଲେ । ସେତେବେଳେ ଅର୍ଦ୍ଧଗନ୍ତି—ଉତ୍ସୁକର ଅନ୍ଧକାର—ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ବୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା । ରାଜା ଦ୍ଵାର ନିକଟରେ ଯାଇ ପଚାରିଲେ—‘ଏବେ ଦ୍ଵାରଦେଶରେ କେଉଁମାନେ ଅଛନ୍ତି ?’ ଶରବର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍ତର କଲେ—‘ଅଜ୍ଞା, ମୁଁ—ଶରବର ଅଛି ।’ ରାଜା କହିଲେ—‘ଶରବର, ତୁମେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ଯାଇ ଏହି ସ୍ବେଦନର କାରଣ ବୁଝି ଆସ ।’ ଶରବର ‘ସେ ଅଜ୍ଞା’ କହି ସେହିଠାରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ । ବହୁକ୍ଷଣ ପରେ ରାଜା ରାଜଲେ—‘ଏହି ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ଗନ୍ତିରେ ଶରବରଙ୍କୁ ଏକାକୀ ପଠାଇ ମୁଁ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନାହିଁ । ଅତଏବ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ତାହାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବି ।’

ଶୁଦ୍ରକ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଶତ୍ରୁଗନ୍ଧର ଗାରବରଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଗଲେ । କ୍ରମେ ନଗର-ଦ୍ଵାର ଅତିକ୍ରମ କରି ଚାଲିଲେ । ଏଣେ ଗାରବର ନଗର ବାହାରେ ଥିବା ଉଦ୍ୟାନରେ ଯାଇ ଦେଖିଲେ, ସର୍ବାଳଙ୍କାର ଭୂଷିତା ଅତି ରୂପବତୀ ଜଣେ ଯୁବତୀ ଲୋଚକରେ ନିଜ ବସ ରସାଇ ଦେଇ କାତର କଣ୍ଠରେ କଲାପ କରୁଅଛି । ତାହାର ଅଳଂକାର-ଜ୍ୟୋତିରେ ଉପବଚ୍ଛି ଅଲୋକମୟ ହୋଇଅଛି । ଗାରବର ବିହସ୍ତ ସହୃଦ ଯୁବତୀକୁ ପଚାରିଲେ—‘କିଏ ମା ତୁମେ ? ଏଠାରେ ଏତେ ରାତିରେ କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ?’

ଯୁବତୀ ହଠାତ୍ କନକରୁ ଶାନ୍ତି ହୋଇ ମନେ ମୁଣ୍ଡରେ କହିଲେ— ‘ମୁଁ ଏହି ନଗରର ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଶୁଦ୍ରକଙ୍କର ବାହୁବଳ ଅଶ୍ରୟରେ ବହୁ କାଳ ପରମ ସୁଖସନ୍ତୋଷରେ ଥିଲି । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଗଳା ଦେଖା ସର୍ବମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ନିକଟରେ ଯୋର ଅପରାଧ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ସେ ଏ ଭିତ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଅନାଥା ହେବି । ଏବେ ମୋତେ ରାଜାଶ୍ରୟ ଛାଡ଼ିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଦୁଃଖରେ କାନ୍ଦୁଛି ।’

ଏହି ଦାରୁଣ ସମ୍ବାଦରେ ପ୍ରଭୁରକ୍ତ ଗାରବରଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଏକା-ବେଳକେ ଶୁଖିଗଲା । ତାଙ୍କର ସେତେବେଳେ ମନେ ହେଲା, ସତେ ଯେପରି ବକ୍ରପାତରେ ଉଦ୍ୟାନଟି ତାଙ୍କୁ ଧରି ରସାତଳକୁ ଖସି ଯାଉଛି ତନ୍ତୁ ସେ ବିପଦରେ ଅଧୀର ହେବାର ଲୋକ ନଥିଲେ । ସେ ଅନତି-କ୍ଷଣମ୍ବେ ହୃଦୟରେ ଦମ୍ଭ ବାଜି ଉଛୁଣା ସହୃଦ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ କହିଲେ— ‘ମା, କଣ କଲେ ତୁମେ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ପୁଣି ସୁଖରେ ରହି ପାରବ ?’ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କହିଲେ—‘ତୁମେ ଯଦି ବଡ଼ିଣ ଶୁଭଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତ ତୁମର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ଶକ୍ତିଧରର ମସ୍ତକ ସ୍ପର୍ଶରେ କାଟି ରାଗବତୀ ସର୍ବମଙ୍ଗଳାଙ୍କୁ ଉପହାର

ଦେଇ ପାର ତାହା ଦେଲେ ଗଜାଙ୍କର ଶରବର୍ଷ ମରମାୟୁ ଦେବ, ମୁଁ ପୁଣି
ତାଙ୍କଠାରୁ ଯାଇ ଚିର ସୁଖସନ୍ତୋଷରେ ରହି ପାରିବି ।’

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏହା କହି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ଶରବରଙ୍କର ଅନନ୍ଦ ଓ
ଅଶ୍ରୁ ଅଭି ସୀମା ମାନିଲା ନାହିଁ । ସେ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନିଜ
ଘରକୁ ଧାଇଁ ଗଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଶ୍ଵୀ ଓ ପୁତ୍ର ନିଦ୍ରା ।
ସେମାନଙ୍କୁ ଉଠାଇ ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣାଇଲେ । ତାହା ଶୁଣି ଶକ୍ତିଧର
ଅନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା । ସେ ଦୃଷି ଦୃଷି କହିଲା — ‘ଧନ୍ୟ ମୋର ଜୀବନ !
ଯାହାଙ୍କର ଅନ୍ତରେ ମୁଁ ବଞ୍ଚିଛି, ତାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ପ୍ରାଣ ଦେଇ ଅଳ୍ପ
ଜନ୍ମ ସାଥକ କରିବି । ବାପା, ଏ ପବିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକ ଭଲମ୍ଭ
କରିବା ଅନୁଚିତ । ଏହି ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେବ ଦାନ କରିବା ଅପେକ୍ଷା
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକ ଗୌରବର କଥା କଣ ହୋଇପାରେ ? ଏହାଠାରୁ ବଳି
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧର୍ମ କାହିଁ ?’

‘ପର ହୃଦେ ଧନ ପ୍ରାଣ ଯେଉଁ ଜନ କରେ ଦାନ
ତାହାକୁହିଁ ପ୍ରାଣ ବୋଲି ଜାଣିବ ନିଶ୍ଚୟେ,
ଏହି ରବେ ଚରଦନ ନରହେବ ଏ ଜୀବନ
ସୁକାର୍ଯ୍ୟେ ଚେତେଲେ ତାର ସାଥକତା ହୁଏ ।’

ଶରବରଙ୍କର ଶ୍ଵୀ କହିଲେ — ‘ଯଦି ଅମୃତମୋକ୍ଷେ ଅମୃତ ଲୁଲୋଚନ
ଏହି ଧର୍ମ ପାଳକ ନକରୁଁ, ତାହାହେଲେ ଗଜାଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ
ଗ୍ରହଣ କରୁଅଛୁ, ସେହି ରାଶିକୁ କପରି ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ପାଇବୁଁ ।’

ପରେ ଛାତି ଜଣ ସର୍ବମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ ଗଲେ । ସେଠାରେ
ଦେବୀଙ୍କର ଯଥାବିଧି ଫୁଲଦି କରି ଶରବର କହିଲେ, ‘ଦେବ, ସର୍ବ-
ମଙ୍ଗଳେ, ତୁମ ନିକଟରେ ମୋ ପୁତ୍ରକୁ ବଳି ଦେଉଛି — ତାହାକୁ ଗ୍ରହଣ

କରି ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଅ । ମହାଶକ୍ତି ଶୂନ୍ୟକର, ଚିରଜୀବୀ ଓ ଚରଜୟୀ କରି ।
 ତୁମ ଜଣ ଦେଖାକୁ ସାମ୍ନାରେ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଅନନ୍ଦର ଅଭି
 ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ପରେ ବାରବାର ନିଜ ଖଜୁରରେ ଶକ୍ତିଧରର ମସ୍ତକ
 କର୍ତ୍ତନ କଲେ । ଶେଷରେ ପରେ ଭାବିଲେ—‘ମୁଁ ଏହି ପବିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ଵାରା
 ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଚରଣ ମୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରୁଷୋତ୍ତମରେ ଜୀବନ
 ଧାରଣ କରିବା କଷ୍ଟକର । ପୁରୁଷାନ ଲୋକ ଜାଣିବ ରହିବା ଲାଭ
 କଣ ?’ ଏହା ଭାବି ସେ ନିଜ ମସ୍ତକ କାଟି ଦେଲେ । ଏହା ଦେଖି ତାଙ୍କ
 ଶ୍ରୀ ବା ଚପର ସଂସାରରେ ରହନ୍ତେ ! ପତି-ପୁତ୍ର-ଶୋକରେ ଅଧୀର ହୋଇ
 ସେ ମଧ୍ୟ ଖଜୁରଦ୍ଵାରା ଅମୃତତ୍ୟା କଲେ ।

ରାଜା ଶୂନ୍ୟକ କିଛି ଦୂରରେ ଲୁଚିରହି ଏହି ସମସ୍ତ ବ୍ୟାପାର
 ଦେଖୁଥିଲେ । ତୁମ ଜଣଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁତ ମରଣ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଦୁଃଖ ଓ
 ବିସ୍ମୟର ଅଭି ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲେ—‘ମୋ ପରି ଜଣେ
 ମନୁଷ୍ୟ ଯେ କେତେ ଜନ୍ମଲାଭ କରି ମରୁଅଛନ୍ତି, ତହିଁର ସଂଖ୍ୟା
 ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବାରବାର ତୁଲ୍ୟ ପୁରୁଷରହି ଅତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି
 ନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବେ, ଏହା ବ୍ୟାସ-
 ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏପରି ସେବକର ବିରହରେ ରାଜ୍ୟଶାସନ କରିବା
 ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ—ଜୀବନ ଧରି ରହିବା କଷ୍ଟକର ।

ଏହା ଭାବି ଶୂନ୍ୟକ ଅମୃତତ୍ୟା କରିବାରୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଅଛନ୍ତି,
 ଏପରି ସମୟରେ ରାଜବଳା ସବାମଙ୍ଗଳା ଦଠାଳ ଅବିର୍ଭୂତା ହୋଇ ରାଜାଙ୍କ
 ଦସ୍ତ ଧରି କହିଲେ—‘ସାନୁ, ହୁଅ ବସ୍ତୁ ! ଏପରି ଦୁଃସାହସ କରି ନାହିଁ ।
 ମୁଁ ତୁମର ବିଚିତ୍ର ସ୍ଵାର୍ଥଭାଗରେ ପ୍ରସନ୍ନା ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମର
 ଅଭି ରାଜ୍ୟ-ନାଶର ଅଶଙ୍କା ନାହିଁ । ବର ପ୍ରାର୍ଥନା କର ।’ ରାଜା ଦେଖାକୁ
 ସାମ୍ନାରେ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲେ—‘ମା, ମୋର ରାଜ୍ୟରେ, ସଂସଦରେ ବ୍ୟା

ଜୀବନରେ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ମୋ ପ୍ରତି ତୁମର ଯଦି ଅନୁକମ୍ପା ଥାଏ, ତାହା ଦେଲେ ମୋର ଅବଶିଷ୍ଟ ସରମାୟା ଦେଇ ବାରବଇକ୍ତ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଓ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ପୁନର୍ଜୀବିତ କର । ନତୁବା ଏମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଗତି ହୋଇଅଛି ମୋର ମଧ୍ୟ ସେହି ଗତି ହେବ ।’

ଭଗବତୀ କହିଲେ—‘ତୁମେ ଅଭିଶପ୍ତ ସାଧୁ ଓ ଭୃତ୍ୟବନ୍ଧୁ, ତେଣୁ ମୁଁ ତୁମପ୍ରତି ପରମ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଯାଅ ବନ୍ଧୁ, ଚରଜାଣ ଦୁଅ । ଏହି ସେବକ ସପରିବାର ପୁନରାୟ ଜୀବିତ ହେଉ ।’ ଏହା କହି ସର୍ବମଙ୍ଗଳା ଅନୁର୍ଦ୍ଧିତା ହେଲେ ।

ବାରବଇ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ର ସହିତ ପୁନର୍ବାର ଜୀବନ ଲଭି କରି ଗୃହକୁ ଫେରିଲେ । ଶୂଦ୍ରକ ଅଲଗିତ ଜୀବରେ ସେଠାରୁ ଚାଲି ଯାଇ ଅନ୍ୟପୁର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେଲେ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ ବାରବଇ ପୁନର୍ବାର ରାଜଭବନର ଦ୍ଵାରରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ରାଜା ସଂବାଦ ପରୁଷିତାରୁ ସେ କହିଲେ—‘ମହାରାଜ, ଜଣେ ଯୁବକା ଝିଲାପ କରୁଥିଲା; ମୋତେ ଦେଖିବା ପରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଏହା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ନାହିଁ ।’

ଏହା ଶୁଣି ଶୂଦ୍ରକ ଅଧିକ ପ୍ରୀତ ଓ ଚକିତ ହେଲେ । ଭାବିଲେ ଏପରି ମହାପୁରୁଷ କଦାପି ଅମୃତାନ୍ତା କରିବେ ନାହିଁ । ସର୍ବଦା ସରଳ ଓ ଉଦାର ଭାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମିଶ୍ଟ କଥା କହିବା ବିଧେୟ । ସାଥସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ କପଟ ମଧୁର ବଚନ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଏକାନ୍ତ ଅନୁଚିତ । ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ରକୁ ପ୍ରଚୁର ଧନ ଦାନ କରିବା ଦାତାର ଧର୍ମ । ସାଦୃଶୀ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁରତା ଦେଖାଇବା ଦୋଷାବଦ୍ଧ । ମହାପୁରୁଷର ଏହି ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ବାରବଇଙ୍କର ଥିଲା ।

ପରଦିନ ସକାଳେ ଗଜା ନଗରର ଶିଖୁ ଲେଖମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ
ସେମାନଙ୍କ ଅଗରେ ଗଜ୍ରୀର ସମସ୍ତ ଘଟନା ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏବଂ କୃତଜ୍ଞତାର
ନିଦର୍ଶନସ୍ବରୂପ ବାରବରଙ୍କୁ କର୍ଣ୍ଣାଟଗଜ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ଜଉଗଡ଼

ଜଉଗଡ଼ ନାମକ ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନଟି, ଗଞ୍ଜାମଜିଲ୍ଲାନ୍ତର୍ଗତ, ପୂର୍ବବଙ୍ଗପ୍ରତି
ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର ଗ୍ରାମର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ପ୍ରାୟ ଇନ୍ଦ୍ର ମାଇଲ ଦୂରରେ
ଅବସ୍ଥିତ । ସ୍ଥାନଟିର ଭାରତବ୍ୟାପିନୀ ଐତିହାସିକ ଖ୍ୟାତି ଅଛି
ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ସେଠାରେ ପୁରାତନ ମଗଧନାଶେଷ ଅଣ୍ଡୋର
(ବର୍ଜନ) ବା ପ୍ରିୟଦର୍ଶି ଗଜାଙ୍କର ୨୫୦ ବର୍ଷର ପ୍ରସ୍ତର ଖୋଦିତ
ଲିପିମାଳା ବିଦ୍ୟମାନ ଏବଂ ଏହାହିଁ ତାହାର ଖ୍ୟାତିର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ।
ଭାରତବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପୁରାଜିଲ୍ଲାନ୍ତର୍ଗତ କୂବନେଶ୍ବର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଧଉଳ
ବା ଧବଳଗିରି, ଅଲ୍ଲହାବାଦ(ପ୍ରୟାଗ), ଗୁଜରାଟ ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ଗିରିନଗର ବା
ଗିରିନଗର, ସିଦ୍ଧପୁର (ମୈଶୂର) ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ପ୍ରକାର
ଖୋଦିତ ଲିପିମାଳା ଦେଖାଯାଏ ।

ଜଉଗଡ଼ଠାରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ପୁରାତନ ସ୍ବତ୍ତ୍ୱାଳ ଦୁର୍ଗ ଥିଲା ।
ତାହା ପ୍ରାୟ ୮୦୦ ଗଜ ଦୈର୍ଘ୍ୟ-ବସ୍ତ୍ରା-ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଣ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ଚତୁରସ୍ର
ଅଭୀତ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ତାହାର ପ୍ରବେଶଦ ଦିଗରେ ଦୁଇ ଦୁଇ ପ୍ରବେଶ-
ଦ୍ୱାର ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । ଗତ କାଳ୍ପମାନ ଜଉରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାର
କଥିତ ଅଛି । ଏ ସମସ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିତାନ୍ତ ଜାଣି ଶାଣି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖା-

ଯାଏ । ପ୍ରାଚୀର ଉତ୍ତର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱଳ୍ପା ମୃତକାଗଣିଦ୍ୱାରା
ଅବୃତ୍ତ ଦେଖାଯାଏ । ସ୍ତାନେ ସ୍ତାନେ ଚାହାର ଉଚ୍ଚତା ୧୮ ଫୁଟ ଓ ଚୌଡ଼ା
୧୦୦ ଫୁଟରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଅଟେ । କାନ୍ଥର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁର ଜଳୀ
ବେଷ୍ଟନ କରିଥିଲା । ଏହି ଜଳୀର ଅଣାମାନ ଅତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦ୍ୟମାନ ।
କ୍ରମଶଃ ସ୍ତାନଟି କୃଷି-ଉପଯୋଗୀ ଭୂମିରେ ପରିଣତ ହେଉଅଛି ।

ଏହି କାନ୍ଥ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ କେତେଗୋଟି ସୁନ୍ଦର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର
ପାହାଡ଼ ବିଦ୍ୟମାନ । ଅଶୋକଙ୍କର ଖୋଦିତ ଲିପିମାଳା ଏହି ପଟ୍ଟା-
ପରିସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ଅତି ବୃହତ୍ ଶିଳା ଦେହରେ ପାଳୀଗଣାରେ ଓ ଗ୍ରାଲ୍ଲି-
ଲିପିରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଖୋଦିତ ଲିପିମାଳା Major
General Cunningham କଦ୍ଦାର ପ୍ରଥମଟି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।
ଅସିକାର Minchin ସାହେବ ଏଥିର କେତେକ ପ୍ରତିଲିପି ୧୮୫୮ ଓ
୧୮୭୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନେଇଥିଲେ । ପାହାଡ଼ର ଯଥାକ୍ରମେ ପ୍ରାୟ ୧୭ ଓ
୨୦ ଫୁଟ ବାର୍ଦ୍ଧ ପ୍ରତି ବିଶିଷ୍ଟ ଦୁଇଗୋଟି ପିଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତର ଉପରେ ଏହି
ଲିପିମାଳା ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଦଶଗୋଟି ଅଦେଶ ପ୍ରଶ୍ନର
କରେ । ଏହା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଦୁଇଗୋଟି କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଦେଶ ସ୍ୱଳ୍ପା ପୃଥକ୍
ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହି ଦୁଇଗୋଟି ଅଦେଶ ଧଉଳ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି
ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହି ଅଦେଶଗୁଡ଼ିକର ମର୍ମ ସଂକ୍ଷେପରେ
ନିମ୍ନରେ ଦିଆ ଗଲା ।

ପ୍ରଥମ ଅଦେଶ—ଭୂଜନ ବିମ୍ବ ବଳଦାନାର୍ଥ ପଶୁବଧ ନିଷିଦ୍ଧ ।
ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଦେଶ—ଅଶୋକଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ଓ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନର ଜନସାଧାରଣ
ଏବଂ ପଶୁମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ଚିତ୍ରସ୍ତ୍ରାପ୍ତଶାଳୀ । ତୃତୀୟ ଅଦେଶ—
ପିତାମାତା, ବନ୍ଧୁବର୍ଗ, ପୁରୋହିତ ଓ ପଶୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମନୁଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଶ୍ନର କରୁଅଛି । ଚତୁର୍ଥ ଅଦେଶ—ରାଜ୍ୟର ପଟ୍ଟା ଅରାଜକ ଓ

ଅପର୍ୟ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟର ଉଲ୍ଲୁଖାବସ୍ଥାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା
କରୁଅଛି । ପଞ୍ଚମ ଅଦେଶ ଗନ୍ଧ ନିନ୍ଦା ଦେଶରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରଭୁର
ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଭୁର ନିୟୁକ୍ତି ପ୍ରଦେଶରେ ଲିଖିତ । ଶତ୍ରୁ ଗାନ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ ଜୀବନ
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଦୃଶଦେଶ ପ୍ରଦାନାର୍ଥ ଶିକ୍ଷକନିୟୋଗ ବିଷୟରେ ଲିଖିତ
ହୋଇଅଛି । ସପ୍ତମ ଅଦେଶ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧରେ ମତଦ୍ୱୈତ
ନିବାରଣ ଓ ଶାନ୍ତିପ୍ରଦାୟକ ଏକମତାବଲମ୍ବନ ସତ୍ୟରେ ରାଜାଙ୍କର
ମନୋବାଞ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରେ । ପୂର୍ବ ରାଜାମାନଙ୍କ ସମୟରେ ଲେବେ
ଶାସ୍ତ୍ରାଦିକ ସୁଖଭୋଗରେ ଜଡ଼ିତ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଅଶୋକଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ
ପାତମାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଧର୍ମମୟ ଜୀବନ ଯାପନ ଓ ସୁଖର ସୁନ୍ଦରୀତ ହୋଇଥିଲା,
ଅଷ୍ଟମ ଓ ନବମ ଅଦେଶରେ ଏହି ବିଷୟ ଲେଖା ଅଛି । ଦଶମ ଅଦେଶ
ସାଂସାରିକ ବିଷୟଜଡ଼ିତ କର୍ମ ଓ ଯଶକୁ ତୁଚ୍ଛ ଜ୍ଞାନ କରେ ଅଶୋକଙ୍କର
ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଯଶୋକାମନାର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

ଅଶୋକଙ୍କର ଏହି ବୌଦ୍ଧଧର୍ମପ୍ରଭୁର ଅଦେଶଗୁଡ଼ିକ କଳିଙ୍ଗ
ପଦ୍ମନିବାସିଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ । ଅନ୍ୟ ଦୁଇଗୋଟି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଦେଶ
'ସମାପ'ର ରାଜାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ । ଏହି ପ୍ରଦେଶ ସେହି ସମୟରେ
ସୁଗୁଜନ କଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟର ଏକ ଅଂଶ ଥିଲା । ତାହା ଅଭିସମ୍ପ ପଦ୍ମନୟ
ଥିଲା । ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶାସକ ଅର୍ଦ୍ଧସତ୍ୟ ଅର୍ଯ୍ୟ ଅଧିବାସିଙ୍କ ଛତ୍ରା ସମସ୍ତେ
ଦେବତା କଳି ଓ ଶବରଜାତୀୟ ଲୋକ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ସେ
ସମୟରେ ଜଣେ ଶାସକକର୍ତ୍ତା ଥିବାର ଉପରଲିଖିତ ଦୁଇ ଗୋଟି ପୃଥକ
ଅଦେଶରୁ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଜଣାଯାଏ । ଜଉଗଡ଼ ନିକଟସ୍ଥ ଗୁପ୍ତିକୁଲ୍ୟା ନଦୀ-
ତଟରେ ଏହି 'ସମାପ' ନାମକ ପ୍ରଦେଶ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା ବୋଲି
ଅନୁମାନ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନରେ ଗଞ୍ଜାମଠାରୁ ଅସିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନୌବାହାର
ଏହି ନଦୀରେ ଗମନାଗମନ ସାଧ୍ୟ । ସୁତରାଂ ଏଥିରୁ ଅନୁମାନ କରା-

ଯାଇପାରେ ଯେ, ଋଷିକୁଳାନାଥଗଣସ୍ଥିତ ଫଳବତୀ ଭୂମିକୁ ଏହି ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାପନକର୍ତ୍ତା ସ୍ବାଧୀନ କରିଥିଲେ । ପରେ ଏହି 'ସମାପ' ନାମକ ପ୍ରଦେଶ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ନାମରେ ବଦଳ ହୋଇଥିବାର ବର୍ଣ୍ଣାସ ହୁଏ । ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳର ରାଜାମାନେ ଅତି ପବିତ୍ରମଣ୍ଡାଳୀ ଥିଲେ ଏବଂ ବହୁ ସୁବିସ୍ତୃତ, ଫଳବତୀ ଭୂମି ନିଜର ଅସ୍ମତ୍ କରୁଥିଲେ । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷାଂଶରେ ମୁସଲମାନମାନେ ଏହି ପ୍ରଦେଶ ସ୍ବାଧୀନ କରିବା ସମୟରେ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳର ରାଜବଂଶ ତତ୍ପୂର୍ବରୁ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏବଂ ଉକ୍ତ ପ୍ରଦେଶଟି ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କର ନିଜ ତତ୍ତ୍ବାବଧାନରେ ଥିଲା । ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳର ପ୍ରଧାନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦ୍ଵୟ ଗୋଟି— ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁର ଓ ପ୍ରତାପପୁର ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବ ଓ ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଦେବଙ୍କଦ୍ଵାରା ଏକାଦିକ୍ରମେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ପୁରୁତନ ମୁସଲମାନ ରାଜ୍ୟରେ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ପରଗଣା ଅତି ଧନଶାଳୀ ଥିଲା ଓ ତହିଁରୁ ବିଶେଷ କର ଅଦାୟ ହେଉଥିଲା । ଜଉଗଡ଼ଟି ଅବଶ୍ୟ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ରାଜାଙ୍କଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବ । ବୋଧହୁଏ ଗଡ଼ଟି ଏହି ଲିପିଗୁଡ଼ିକ ଖୋଦିତ ହେବା ସମୟରେ ନଥିଲା । ଲିପିଖୋଦିତ ପ୍ରସ୍ତରଟି ଗଡ଼ର ଅବରଣ ଉପରେ ଅଛି । ଲିପିଗୁଡ଼ିକ ଖୋଦିତ ହେବାବେଳେ ସ୍ଥାନଟି ଅବଶ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଅକର୍ଷଣ କରିବା ଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲା । ଶ୍ରୀକ୍ଷୁପୂର୍ବ ୨୫୦ ପୂର୍ବରେ ଏହି ଗଡ଼ଟି ଦେବମାନ ଆଇ ମରେ ନୟା ବା ଜୀର୍ଣ୍ଣିହୋଇଥିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହି ମତ ଠିକ୍ ପରି ବୋଧହୁଏ, ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ରାଜାମାନଙ୍କର ପୁରୁତନ ଗଡ଼ ଜଉଗଡ଼ଠାରୁ ଦୁଇମାଇଲ ଦୂରସ୍ଥିତ ଗୋବିନ୍ଦପୁରଠାରେ ଥିଲା । ତା ପରେ ସେମାନେ ଯାତ୍ରୀ ଆ ନାମକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ରାଜଧାନୀ କରି ତାହା ନିକଟରେ ଜଉଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଜଉଗଡ଼ର ତତ୍ପୂର୍ବଗ୍ରସ୍ତ ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାଇଲ ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ରାଜାମାନଙ୍କର ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଶିବମନ୍ଦିର ଅଛି । ସେ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଶିବୋପାସନା ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ପୁରୁତନ ଗୋବିନ୍ଦପୁର ଗଡ଼

ନିକଟରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବା ଗୁପ୍ତେଶ୍ଵରଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ମନ୍ଦିର ସୁଦ୍ଧା ଅଛି, ଯଥା—ପାଣ୍ଡିଆରେ ଉତ୍ତରେଶ୍ଵର, ନୂଆଗାଁରେ ନୀଳକଣ୍ଠେଶ୍ଵର, ଦେଉଳପଲ୍ଲୀଠାରେ ସତଲେଶ୍ଵର ଏବଂ ଖଇଡ଼ାଠାରେ କାଳେଶ୍ଵର । ସମସ୍ତ ମନ୍ଦିର ଜଉଗଡ଼ର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଶୋରମାନ । ମନ୍ଦିରସ୍ଥିତ ଶିବଲିଙ୍ଗ ସକଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୁରାତନ । ପୁରାତନ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ଭଗ୍ନ ହେବା ପରେ ଦେଶୀୟ ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନୂତନ ମନ୍ଦିରମାନ ନିର୍ମାଣ କରାଇ ଅଛନ୍ତି ।

ଜଉଗଡ଼ନିବାସୀ ରାଜା ନବ୍ୟ ନିୟମିତରୂପେ ଏହି ପଞ୍ଚମସ୍କଙ୍କ ପୂଜା କରୁଥିବାର କଥିତ ଅଛି । ଏହି ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଗୁପ୍ତେଶ୍ଵରଙ୍କ ମନ୍ଦିର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକ ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ଏହି ମନ୍ଦିରଟି ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସୁବିଶାଳ ଗଛରଫୁଲ୍ଲ ଗୋଟିଏ ପଟ୍ଟରେ ଉପରେ ଶୋଭାପାଏ । ଗୁପ୍ତେଶ୍ଵରଙ୍କ ଶିବଲିଙ୍ଗ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କଦ୍ଵାରା ସ୍ଥାପିତ ବୋଲି କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । ତାହା ପଟ୍ଟରେ ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଭୂମିରୂପେ ଘର୍ଷ ଗୁଡ଼ା ଭିତରେ ସ୍ଥାପିତ । ଏହାଠାରୁ କେତେକ ଦୂର ଉଚ୍ଚରେ ଅଛି ଗୋଟିଏ ଅଲୋକମୟ ଓ ବାୟୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁଡ଼ା ଅଛି । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଶିବଲିଙ୍ଗ ସ୍ଥାପିତ, କିନ୍ତୁ ପଥାରେଦେଶର ଅସୁବିଧା ଯୋଗୁଁ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ଲୋକ ମାତ୍ର ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି । କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି, ପଞ୍ଚପାଣ୍ଡବ ରାଜ୍ୟରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହେବା ପରେ ବଢ଼ିକାଳ ଏହି ପଟ୍ଟରେ ଅଶ୍ରୁସ୍ନେହଣ କରୁଥିଲେ । ପଟ୍ଟରେ ଉପରିଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ସୁବିଶାଳ ଗୁଡ଼ାରେ ସେମାନେ ବାସ କରୁଥିବାର କଥିତ ଅଛି । ଏହି ଗୁଡ଼ାଭିତରେ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଘର୍ଷ ପ୍ରସ୍ତର ଅଛି । ପ୍ରସ୍ତର-ଗୁଡ଼ିକ ଅତି ସୁସ୍ଥବାୟୋଗୁଁ ସଜ୍ଜା ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଅନେକ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଯୋଗିମାନେ ସେ ସମସ୍ତ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଏହା ନିକଟରେ ସତ୍ତମସ୍ତ୍ର ନାମକ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସୁବିଶାଳ ଗଛର ଅଛି । ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ

ଏକ ଶତ ଲେକ ସ୍ଥାନ ପାଇ ପାରିନ୍ତି । ପାହାଡ଼ର ଏକ ପାର୍ଶ୍ବରେ ଯୋଗ-
ଧ୍ୟାନ ସକାଶେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଗୁମ୍ଫା ଅଛି । ଏହି ଗୁମ୍ଫା ପୃଷ୍ଠ ଦେଶରୁ
ପାହାଡ଼ ଶିଖର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ ଛତ୍ର ବ୍ୟବସାୟ । ଏହି
ଛତ୍ରରେ ଯୋଗଧ୍ୟାନ ସମୟରେ ମସ୍ତକ ସ୍ଥିର ରଖିବା ସକାଶେ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର
ଗର୍ଭ ଅଛି । ଏହି ଗୁମ୍ଫାରେ ପୂର୍ବମୁଖ ଦୋଇ ବସିବାକୁ ହୁଏ । ତାହା
କୌଣସି ଯୋଗିଦ୍ବାରା ବହୁକାଳ ବ୍ୟବହୃତ ଦୋଇ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।
ପାହାଡ଼ଶିଖରସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ଗର୍ଭ ବା ଖୋଲରେ ସ୍ବଚ୍ଛ ଜଳ ମିଳେ । ପାର୍ଶ୍ବବର୍ତ୍ତୀ
ନଦୀଗର୍ଭ ସହିତ ଏହି ଖୋଲର ନିକଟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବା ପରି ବୋଧହୁଏ ।
ଏହି ପାହାଡ଼ସ୍ଥ ଗନ୍ଧବଗୁଡ଼ିକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ କେବଳ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରରେ ସନ୍ନିର୍ଗତ
କରିବାଦ୍ବାରା ସମ୍ଭବରୂପେ ଉପଲବ୍ଧ ଦୋଇ ପାଇବ ।

ଜଉଜଡ଼ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ପୁରାତନ ଗୁମ୍ଫାନଙ୍କରେ ଭୟାନକେଷ,
ପୁରାତନ ମୁଦ୍ରା (ଅଧିବାଣ ତାମ୍ରନିର୍ମିତ) ପୁରାତନ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରଭୃତି
ହୃଦ୍ ଶୃଦ୍ଧ ପ୍ରତିମା ସହିତ ଦେଖାଯାଏ । ମୁଦ୍ରାଗୁଡ଼ିକ ବହଳ ଓ ଗୋଲ ।
ତାହାର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ବରେ ବାମହସ୍ତ ଉତ୍ତୋଳନ କରି ଗୋଟିଏ ମଞ୍ଜୁଶ୍ରୀ
ବେଶଧାରୀ ପୁରୁଷରୂପ ଦେଖାଯାଏ । ମୁଦ୍ରାଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦକ୍ଷିଣ
ଦୋଇଥିବାଯୋଗୁଁ ତହିଁରେ କୌଣସି ଲିପି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।
ମୁଦ୍ରାସ୍ଥିତ ଗୁମ୍ଫାଗୁଡ଼ିକ ଜାହାଜର କପ୍ରାନ ପରି ଚପେଟିତ ଦେଖାଯାଏ ।
ସମ୍ଭବତଃ ଏହା ସେ ସମୟରେ କଳଙ୍ଗ ବା ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାମାନଙ୍କର
ସଞ୍ଚିତ ଥିଲା । କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଜାଗଣ ବାଣିଜ୍ୟାର୍ଥ ବହୁ
ଦୂରଦେଶମାନଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୫ ଅବ୍ଦରେ
ଓଡ଼ିଶାର ଲେକେ ଯାଇ ଜାବା ଦ୍ବୀପରେ ଉପନବେଶ ଗ୍ରାସନ କରି-
ଥିଲେ । Mr. V. A. Smith ତାହାଙ୍କର Catalogue of coins
in the Indian Museum, Calcutta ପୁସ୍ତକରେ ଏହି ପ୍ରକାର

ମୁଦ୍ରାଗୁଡ଼ିକର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ସେ ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ବା ଅମ୍ଳାଶ୍ରମର କଲକ ବା ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାଙ୍କର ମୁଦ୍ରା ବୋଲି କହିଅଛନ୍ତି ।

ଏଠାରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରାଯାଇଅଛି ଯେ, ଠିକ୍ ଏହି ମୁଦ୍ରାଙ୍କର ରୂପଟି ଉପରଲିଖିତ ଦୁଇଗୋଟି ପୃଥକ୍ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ ଲେଖକ Hunter ସାହେବ ଅନୁମାନ କରିଥିବା ପରି ସମ୍ଭବତଃ ଜଉଗଡ଼ ଓ ଧଉଳଠାରେ ଦେବୀ-ସିଦ୍ଧା ଏହି ଦୁଇଗୋଟି ପୃଥକ୍ ଅଦେଶ (ବାହା କି କଲକ ଅଦେଶ ନାମରେ ବିଦିତ) ଓଡ଼ିଶାର ବା କଲକର ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା । ମଗଧାଧିପତି ମୌର୍ଯ୍ୟବର୍ମାଙ୍କ ରାଜା ଅଶୋକଙ୍କର ଅଦେଶଗୁଡ଼ିକପ୍ରତି ସ୍ଥାନୀୟ ଶାସନକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଅବର୍ତ୍ତଣ କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହି ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ପଷ୍ଟ ଅଦେଶ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିବ ।

ଅନୁସନ୍ଧାନଦ୍ୱାରା ଦେଖିବା ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଜଉଗଡ଼ଠାରେ ମିଳିବା ଏକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଅମ୍ଳେ ପାଇଅଛି । ତାହାର ଓଜନ ପ୍ରାୟ ୧୮ ଗ୍ରାମ । ତାହାର ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ଶାସ୍ତିର ବୃକ୍ଷର ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ (ଅ) ଲିପି ଦେଖାଯାଏ । ମୁଖଲିଙ୍ଗ, କଲିଙ୍ଗପାଟଣା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାତନ ସ୍ଥଳସମୂହରେ ମଧ୍ୟ ଏପ୍ରକାର ମୁଦ୍ରା ଦେଖାଯାଏ । ବୃକ୍ଷର ମୂର୍ତ୍ତି ପରବର୍ତ୍ତୀ କଲିଙ୍ଗ ବା ଓଡ଼ିଶା ରାଜାମାନଙ୍କର ଶୈବମତର ଚିହ୍ନ ଅଟେ । ଅନ୍ୟପାର୍ଶ୍ୱର ଲିପି ଓଡ଼ିଆ ପରି ବୋଧହୁଏ । ତାହାର ଅର୍ଥ 'ଚତୁର୍ଥ ସମ୍ଭବର' । ସମ୍ଭବତଃ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷଭାଗରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ଅଜନ୍ତବର୍ମା ଶ୍ୱେତବର୍ମା ଦେବଙ୍କର ଏହା ରାଜତ୍ୱ ସମ୍ଭବ ।

ମାଲଗଉଡ଼ିର କେଶରୀବର୍ମାଙ୍କ ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଜଉଗଡ଼ ଅନୁମଣ କରାଯାଇ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାର କଥିତ ଅଛି । ଅର୍ପିତାଠାରୁ ଉତ୍ତର

ଦିଗରେ ପ୍ରାୟ ଦଶ ମାଇଲ ଦୂରରେ କେଶରୀପଣି ନିକଟସ୍ଥ ମାଳଗା ପର୍ବତ ପାଦଦେଶରେ ମାଳଗାଗଡ଼ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । ସେହି ଗଡ଼ର ଉନ୍ନାବଶେଷ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଦେଖାଯାଏ । ତାହାର ରାଜା ମଧ୍ୟ ଅତି ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ଥିଲେ । ଜଉଗଡ଼ର ଜଉନିର୍ମିତ ଭୂତ ଓ ବୃହଦାକାର ପ୍ରାକାର ଯୋଗୁଁ ତାହା ପ୍ରଥମେ ଦୂର୍ଗମ ଓ ଅଜେୟ ବୋଧ ହେଲା, କାରଣ ପ୍ରାକାରର ଅତିଶୟ ସୁସ୍ଥତା ଯୋଗୁଁ ଶତ୍ରୁମାନେ ତାହା ଉପରେ ଚଢ଼ି ଯିବା ଅସାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ଓ ବନ୍ଧୁକର ଗୁଳି ମଧ୍ୟ ଜଉ ଭିତରେ ଭେଦ ପାରୁନଥିଲା । ଶତ୍ରୁମାନେ ପ୍ରାକାରଟି ଜଉରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା କଥା ଜାଣି ପାରୁ ନଥିଲେ । ପରେ ଜଣେ ଗୋପାଳୁଣୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ଗୁପ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଜଣାଇ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗଦ୍ୱାରା ତାହା ଅତି ସହଜରେ ଭସ୍ମୀୟ ହୋଇ ପାରିବା ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଦେଇଥିଲା । ଶତ୍ରୁର ମନୋବାସ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

ଜଉଗଡ଼ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇ ଶତ୍ରୁର କରଗତ ହେଲା । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ, ସେହି ଗୋପାଳୁଣୀ ଜଉଗଡ଼ର ଧାର୍ମିକ ରାଜାଙ୍କର ଶାପ ଯୋଗୁଁ ହଠାତ୍ ପଥର ପାଲଟି ଗଲା । ଅତି ସୁଦ୍ଧା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଲୋକେ ଜଉଗଡ଼ର ଅନନ୍ତଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରସ୍ତରସ୍ତମ୍ଭ ପ୍ରତି ‘ଗଉଡୁଣୀ ପଥର’ ବୋଲି ଅଜ୍ଞାନ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ କରନ୍ତି ।

ଜଉଗଡ଼ର ଖୋଦିତ ଲିପିଗୁଡ଼ିକ ସରକାରଙ୍କଦ୍ୱାରା ରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ବହୁକାଳରୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଏକ ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ଅଛି ଯେ, ଜଉଗଡ଼ ପାହାଡ଼ର ପାଦଦେଶରେ ଗୁପ୍ତ ସମ୍ପଦ ଶକ୍ତି ଲୌହଦଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ବେଶ୍ଟିତ ହୋଇ ସୁସଞ୍ଚିତ ହୋଇଅଛି । ସେ ଯାହା ହେଉ, ପ୍ରକଟର ପ୍ରହତଭୀ ଭୁଞ୍ଜନ ଅତି ଜିୟାଦ୍ୱାରା ଅନୁସନ୍ଧେୟ ।

ଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି

ଦିନ ଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ଲୁଣନ-ପ୍ରଣାଳୀ ଥିବା ତ ଦୂରର କଥା, ମନୁଷ୍ୟର ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତି କରିବାର ଭାଷା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଥିଲା । ବ୍ୟାଘ୍ର, ଭୟ, ପ୍ରଭୃତି ବନ୍ୟ ପଶୁମାନଙ୍କର ଯେପରି ଗାବ ପ୍ରକାଶ ସଦୃଶ କୌଣସି ଭାଷା ନାହିଁ— ଭୟ, କ୍ରୋଧ ବା ଅନନ୍ଦ ଜାତ ହେଲେ ସେମାନେ ଯେପରି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସଦୃଶ ଧ୍ବନି ଉତ୍ପାଦନ କରୁଛନ୍ତି ନାହିଁ, କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଅବସ୍ଥାକୁ ଦେଖି ସେମାନେ ଯେପରି ଅନ୍ୟ ନିକଟରେ ନିଜ ନିଜ ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତି କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ—ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ଅବସ୍ଥାରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତି କରିବାର ଭାଷା ଉଦ୍ଭାବନ କଲା । ଭାଷାହିଁ ତାହାକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବଠାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ଉନ୍ନତତର ପ୍ରାଣୀରେ ପରିଣତ କରିଥାନ୍ତି ।

(ଭାଷା ମନୁଷ୍ୟର ସର୍ବଳ ଉନ୍ନତର ମୂଳ । ଭାଷା ମାନବକୁ ପରସ୍ପର ନିକଟରେ ତାହାର ମନୋଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଶକ୍ତି ଦେଇଥାନ୍ତି । ତାହା ମାନବକୁ ଏକତାବଦ୍ଧନରେ ଆସେ କରିଥାନ୍ତି) । ତାହାହିଁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସାମାଜିକ, ସାମୂହିକ, ସର୍ବ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାର ଉପାୟ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଉନ୍ନତ-ପଥରେ ଚଳାଇ ଥାନ୍ତି । ଭାଷା ମନୁଷ୍ୟର ମନ ଉନ୍ନତ, ହୃଦୟ ପବିତ୍ର, ବୁଦ୍ଧି ମାହିତ କରେ ଏବଂ ତାହାର ଚର୍ଚ୍ଚିତ୍ୟ-ଜ୍ଞାନ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ଓ ବର୍ଦ୍ଧିତ କରି ତାହାକୁ କର୍ମ-ପଥରେ ଗୁଲିତ କରେ । ଅଦିମ ଯୁଗରୁ ଅଧୁନିକ ଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଚିନ୍ତା ଶକ୍ତି ଫୁଟି ବହି ଥିବ, ଭାଷା ସାହାଯ୍ୟରେହିଁ ତାହା ଅନୁମୋଦନ ଅବଗତ ହୋଇ ପାରୁଥାନ୍ତି । ଭାଷାର ମୂଲ୍ୟ ହୋଇ ନ

ଥିଲେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବର୍ଷ ଅତିବାହିତ ହେବାପରେ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ଯେ ଅମ୍ଳେ-
ମାନେ ଅଦମ ଯୁଗର ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଆପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଛ୍ୱାସର ଉନ୍ନତତର
ହୋଇ ପାରି ନଥାନ୍ତି, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଭ୍ରଷା କେବେ କାହାଦ୍ୱାରା ବିପରି ସୃଷ୍ଟ ହେଲା, ତାହା କେହି
ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଝୁଣ୍ଟିର ଅଦମ ଯୁଗରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜନ ମନୋଭାବ
ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ଆକାର ଲକ୍ଷିତରେ ବ୍ୟକ୍ତି କରୁଥିଲା । ପରେ ହୁଏତ
କୌଣସି ଗର୍ଜଣରୁଦ୍ଧି କଳ୍ପନାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲା ଯେ, ଚିତ୍ତାର
କରିବା ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁଖଗହ୍ୱର ଓ ଜିହ୍ୱାର ମାଂସପେଣ୍ଡାଗୁଡ଼ିକର
ଇତସ୍ତତଃ ସଂରୂପନରେ ଭରିଯି ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ଉତ୍ତାରିତ ହୁଏ । ତତ୍ପରେ
ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ବିଷୟରେ ବହୁ ଗବେଷଣା କରି ଏହାକୁ ମନୋଭାବ
ବିନିମୟର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ 'ଭ୍ରଷାର ଉତ୍ଥାବନ କଲା ।
ଅସଂଖ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରେ ହୁଏତ ଭ୍ରଷା ତାହାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଆକାର
ଲାଭ କରିଅଛି ।

କଥିତ ଭ୍ରଷା ଯୋଗେ ଭାବ ବିନିମୟ କରିବା ମଧ୍ୟ ପରେ ସୁବିଧା-
ଜନକ ବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ । ଲୋକ ମନେ କଲେ, ଭ୍ରଷାକୁ କୌଣସି
ସଙ୍କେତଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରି ପାରିଲେ ତାହା ସମସ୍ତେ ବୁଝି ପାରନ୍ତେ,
ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ବର୍ଷ ପରେ ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତରେ ମନୋଭାବ ପ୍ରକଟନ
କରିଯାଇ ପାରନ୍ତା । ବେଦ ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଗ୍ରନ୍ଥ ତ ସବୁଦିନେ ଶୁଣି
ଶୁଣି ମନେ ରହିବ ନାହିଁ । ତାହା ଲେଖା ହୋଇ ରହି ନଥିଲେ, ହୁଏତ
ଦଶ ପୁରୁଷ ପରେ ଲୋକେ ଭୁଲିଯାଇ ପାରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଭ୍ରଷାକୁ
ସଙ୍କେତରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବାର ଅବଶ୍ୟକତା ହେଲା । (ମନୁଷ୍ୟ
ଯେତେବେଳେ ଅଭାବ ଉପଲବ୍ଧ କରେ ତାହାର ସେତେବେଳେ ଉତ୍ଥାବନଶକ୍ତି
ବାହାରେ । ସେ ସେଥିପାଇଁ ଲିପି ବା ଲିଖିତ ଭ୍ରଷା ଉତ୍ଥାବନ କଲା) ।

ତନ୍ତୁ ଲିଖିତ ଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି ଦେବା ମାତ୍ରରେ ମାନବର ଶିକ୍ଷା-ପଥ
 ଏତାବେଳେ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ତାଗଜ ଓ
 ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ରର ଅବିଷ୍କାର ନକରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସତ୍ତ୍ୱରେ ଅନ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତିରେ
 ଲେଖା ନକଲି କରିବାର ଉପାୟ ବାହାର ନକରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଲିଖିତ
 ଭାଷା ଜନସାଧାରଣର ବିଶେଷ କିଛି କାମରେ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ମନେ କର,
 ଶକ୍ତି ଏ ଭଳି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଲିଖିତ ହେଲା । ହାତରେ ଲେଖି ତାହାର ଶକ୍ତି ଏ
 ନକଲି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁ କରୁ ଅନେକ ଦିନ ବଢ଼ିଯିବ । ତାହାର ଅନ୍ତ ଗୋଟିଏ
 ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା କମନ୍ତେ ଅଦ୍ଭୁତ କେତେ ଦିନ ଲାଗିବ । ଦିନ
 ପରେ ଦିନ ଏଭଳି ବ୍ୟସ୍ତିତ ହେବା ଫଳରେ, ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନକାଳ
 ସେପରି ଏକ ଦିଗରେ ଉଣା ହୋଇ ଅସିବ, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ତାହା
 ଭୁଲିନାରେ ନକଲି ପ୍ରସ୍ତୁତର ସଂଖ୍ୟା ବେଶର ଅସାମୁଦ୍ରୀୟ ବଢ଼ି
 ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଏହା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଅସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ନକଲିକାଣ୍ଡର
 ହାତଲେଖା ସୁନ୍ଦର ନହେଲେ ଅନାୟାସପ୍ରସ୍ତୁତତା ଏକ ପ୍ରକାର ଅସମ୍ଭବ
 ହେଇ ଉଠୁଥିଲା । ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଲିଖିତ ଶକ୍ତି ଏ ମାତ୍ର ନକଲି ପାଇବା
 ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ ହେଉଥିଲା । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ସେପରି
 କିଛି ଅର୍ଥବଳ ନଥିଲା କିମ୍ବା ଜ୍ଞାନଲାଭ ପାଇଁ ଏବେ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ
 କରିବାର ଆଗ୍ରହ ବି ନଥିଲା । ଅନେକ ସମୟରେ କଦର୍ଯ୍ୟ ହାତଲେଖା
 ଯୋଗୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ପଢ଼ାଯାଇ ପାରୁ ନଥିଲା ।

ତାଗଜ ଓ ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ରର ଅବିଷ୍କାର ହେବା ଦିନରୁ ଏହି ସମସ୍ତ
 ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଏତାବେଳେ ଦୂର ହୋଇଅଛି । ସେହି ଦିନୁ ମାନବ-
 ସଭ୍ୟତା ପ୍ରୋତର ସେହି ନୂତନ ବେଗ ଶୁଭିକ୍ଷି, ସେଥିରେ ଜ୍ଞାନାଲୋକ

ପ୍ରସାରର ପତ୍ନୀ ଯଥେଷ୍ଟ ସୁଗମ ହୋଇଅଛି । ଅଜ୍ଞାନତା କେଉଁ ଅଡ଼େ
ଭୁବେରୁ ଯିବାକୁ ବସିଲାଣି । [ଖାଲି ଏତିକି ନୁହେଁ, ସେହି ନୂତନ
ଜ୍ଞାନାଲୋକ ମାନବର ସକଳ କର୍ମ, ସକଳ ଚିନ୍ତା, ସମସ୍ତ ଗୃହଲ୍ୟ
ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ତାହାକୁ ନୂତନ ପାଣରେ ଗଠନ
କରିବାରେ ଲାଗିଅଛି ।]

ବ୍ୟୋମଯାନ

ଅକାଶରେ ସନ୍ତରଣ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ବ୍ୟୋମଯାନ ଉଦ୍ଭାବନର
ମୂଳକାରଣ । ବ୍ୟୋମଯାନ କହିଲେ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଏହା ଗୋଟିଏ
ପରମ ନିର୍ମଳ ବ୍ରତଥଳୀ । ବର୍ଷା ଓ ବାୟୁ ରେଖା କରିବା ସକାଶେ
ଏହାର ଉପରିଭାଗ ଉତ୍ତପ୍ତିସ (Varnish) ଦ୍ଵାରା ଆବୃତ ହୋଇଥାଏ ।
ଏହାର ନିମ୍ନଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଛତ୍ର ଦେଖାଯାଏ । ଛତ୍ର ଘୋଡ଼ାଣୀ-
ଦ୍ଵାରା ରୁଦ୍ଧ । ଘୋଡ଼ାଣୀଟି ବାହାରେ ଦୋହଲୁଥିବା ଶୁଣି ଏ ଦଉଡ଼ିରେ
ବଳା ହୋଇଥାଏ । ଅଗ୍ରେକା ନିମ୍ନଗାମୀ ହେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତି କଲେ ଦଉଡ଼ିଟି
ଝୁଲି ଯାଏ । ତାହା ଟାଣିବାର କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଡାକ୍ତରୀଟି ଅଳ୍ପ ମେଲ
ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଥଳୀରୁ କିଛି ବାଷ୍ପ ବାହାରିଯାଇ ଥଳୀ ଦାଲୁକା
ହୋଇଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଏହି ଥଳୀଟି ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଦଉଡ଼ିଦ୍ଵାରା ଆଚ୍ଛା-
ଦିତ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଜାଲ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଦାଲୁକା କରିବା ସକାଶେ
ଏହା ବେତରେ ଭିତ୍ତି ହୋଇ ଦଉଡ଼ିଦ୍ଵାରା ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇଥାଏ ।

କେହି କେହି ପ୍ରଶ୍ନ କରି ପାରନ୍ତି, ବ୍ୟୋମଯାନ ଅକାଶମାର୍ଗରେ
ଉଡ଼ିଲା ଉଡ଼ିବର ଯିବାର କାରଣ କଣ ? ଏହାର ଉତ୍ତରେ ଏତିକି

କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ, ରେଷେଇ ଶାଳରେ ବ୍ୟାଘ୍ର କଲପରେ ଗୋଟିଏ ନିଶୁଣ୍ଠୀରେ ଚଢ଼ିଲେ ଘରର ନିମ୍ନଦେଶ ଅପେକ୍ଷା ଛତାପଟ ଅଧିକ ଗରମ ବୋଧହୁଏ । ଏହାର କାରଣ, ଥଣ୍ଡା ବାୟୁ ଅପେକ୍ଷା ଗରମ ବାୟୁ ବୃକ୍ଷେଷ ହାଲୁକା ବା ଉତ୍ତାପ ରହୁବା ଯୋଗୁଁ ଗରମ ବାୟୁ ସବୁବେଳେ ଉପରକୁ ଉଠିଥାଏ । (ଏହି ଅନୁମାନରୁ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରୁଛନ୍ତି ଯେ, କୌଣସି ହାଲୁକା ଥଳୀରେ ଗରମ ପବନ ଭରଇ କଲେ ଏହା ନିସ୍ତୟ ଉପରକୁ ଉଠିବ) । ଏହି ଅନୁମାନରୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ନୃତ୍ୟଂକଳ ହୋଇ ଏତାଦୃଶ ପଣ୍ଡିତମାନେ ପ୍ରଥମତଃ ଗୋଟିଏ ଥଳୀରେ ଗରମ ବାୟୁ ଦେଇ ଏହା ଉଡ଼ାଇବାକୁ ଅରମ୍ଭ କଲେ । କ୍ରମଶଃ ଥଳୀର ଅକାର ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ସଦୃଶ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ୧୯୮୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଡ. ରେଜିୟାର (De. Rezier) ନାମକ ଜର୍ମାନିକ ପରୀକ୍ଷା ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୁଷ୍ୟର ଭାରି ବହୁବା ଭଳି ଗରମ ବାୟୁ-ଗୁଳିତ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ ବ୍ୟୋମଯାନ ଉଡ଼ାଇବନ କଲେ । ମାତ୍ର ଗରମ-ବାୟୁ-ଗୁଳିତ ବ୍ୟୋମଯାନ ସୁବିଧାଜନକ ବୋଧ ନହେବାରୁ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ଉଦୟାନ ବା ଜଳଯାନ ଓ କୋଇଲାଧୁଆଁ ବ୍ୟବହାର କଲେ ।

ଅକାଶମାର୍ଗରେ ସନ୍ତରଣ କରିବା ବେଳେ ମେଘମାଳା ପ୍ରଭାବରେ ରକ୍ତ ଓ ପକ୍ଷମ ନିର୍ମିତ ଥଳୀ ଅତିଶୟ ଅଦ୍ରୁଁ ହୋଇ ଭାରି ହୋଇଯାଏ । ଏହି ବସ୍ତୁରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ସକାଶେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟୋମଯାନରେ ବାଲୁକାଧୂଳି ଥଳୀ ବା ବାଲିମୁଣା ରଖାଯାଇ ଥାଏ । ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଆଗେସ୍ତା କେତେକ ବାଲି ତଳକୁ ଖସାଇ ଦିଏ । ଫଳରେ ବ୍ୟୋମଯାନ ହାଲୁକା ହୋଇ ତହଲ ଉପରକୁ ଉଠେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁଣାରେ ପ୍ରାୟ ୫୨ ପାଉଣ୍ଡ ଓଜନର ପାଉଳ ବାଲି

ବଢ଼େ ବର ଯାଇ ଥାଏ । ଏହି ବାଲି ଏବେ ପାଟଳ ହୋଇଥାଏ ଯେ, ଭୃଷ୍ଟରେ ପଡ଼ିଯିବା ପୂର୍ବରୁ ସମସ୍ତ ଅଦୃଶ୍ୟ ଭାବରେ ଉଡ଼ିଯାଏ ।

ଏହି ସଦୃଶ ଅତି ଅଭୂତଭାବରେ ନିମ୍ନଗାମୀ ହୁଏ । ମେଘ-ମାଳାରେ ଅବେଷ୍ଟିତ ଯାନ ଚଳାଇବା ସକାଶେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ପବନ ତାହାର ପ୍ରଧାନ ସମ୍ପର୍କ । ତାହାକୁ ପବନର କ୍ରିଡ଼ାନବ ବୋଲି କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଭୁ-କ୍ରିୟ ଅସଙ୍ଗତ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ଅବବେଦନା ଅଜୀବ ବସ୍ତୁବଳ । ତଳକୁ ପ୍ରତ୍ୟାରେ ଖସିବା ପାଇଁ ଯାନର ବହିର୍ଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଦଉଡ଼ି ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଦଉଡ଼ିର ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ନଙ୍ଗର ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଭୃଷ୍ଟର କେତେକ ଦୂରରୁ ଏହି ନଙ୍ଗରୁ କୌଣସି ବୃକ୍ଷର ଅଶ୍ରୁ ନେବା ସକାଶେ ନିଶ୍ଚିତ କରାଯାଏ । ଏହା ମଧ୍ୟ ସମୟ ସମୟରେ ବଦଳ ଜଳନ୍ତି; କାରଣ ନଙ୍ଗରୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଭୂମି ଉପରେ ଥିବା ଲତା ବୃକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତିରେ ଲାଗି ବହୁ ଦୂରକୁ ଘୋଷାର ହୋଇଯାଏ । ଏଣୁ ଅବେଷ୍ଟିତ ପ୍ରାଣରେ ଅସଙ୍ଗତ ଜନ୍ମେ । ଏହି ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ନିମନ୍ତେ କେତେକ ଦିନ ହେଲା ଉପାୟାନ୍ତର ଉଦ୍ଭାବନ ହୋଇଅଛି । ଅବେଷ୍ଟି ଯାନରୁ ଶକ୍ତି ଏ ପ୍ରଥମ ପ୍ୟାନେଲ ବା ପ୍ୟାନେଲ୍ (Panel) ତାହା ଦେଇ ଥଳୀରୁ ବହୁ ବାୟୁ ଛାଡ଼ି ଦିଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଯାନଟି ଅତି ଶୀଘ୍ର ଭୂଗାମୀ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପ୍ରଣାଶଙ୍କାରୁ ଏକାବେଳାରେ ରକ୍ଷା କରେ ।

ବୟୁରାଶିର କ୍ରିଡ଼ାସ୍ତୁତିକା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଅବେଷ୍ଟି ଦେହରେ ପବନର ସବୁ ବାଜେ ନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ ଏହି ଯେ, ଅମ୍ଳେମାନେ ଅଦାତ ପ୍ରତିଘାତବଶତଃ ପବନ ବହୁବାଧା ଜାଣିପାରୁଁ, ମାତ୍ର ବ୍ୟୋମପାନ ପବନକୁ କୌଣସି ବାଧା ନଦେବାରୁ ଏହା ଅବଚଳିତ

ଭାବରେ ରହିଥାଏ । ପୃଥିବୀରୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ବାରିଦମାଳା ଭେଦ କରି
 ସିବାବେଳେ ଏହା ଉପରକୁ ଉଠୁଛି କିମ୍ବା ନିସ୍ତଳ ରହିଅଛି, ଏହା ଜାଣିବା
 ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟକର । ଅତଏବ ଆରୋହୀ ବାଗଜ ଓଣ୍ଟି ଏ ପଦାର୍ଥ ଦେଇ
 ଯାନର ଗତି ପରୀକ୍ଷା କରେ । ବାଗଜ ଓଣ୍ଟି ତଳକୁ ଖସିଲେ ବ୍ୟୋମଯାନ
 ଉପରକୁ ସିବାବ ଜଣାଯାଏ । ଏବଂ ତାହା ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଲେ କିମ୍ବା
 ଉପରକୁ ଗତି କଲେ ଯାନ ନିମ୍ନଗାମୀ ହେବାର ଧରଣୀୟ ।

ବ୍ୟୋମଯାନର ଉପକାରଣତା ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ
 ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଗନ୍ଧ ଗନ୍ଧ ଦେଖିବା ସମ୍ଭାବନେଇ ଗନ୍ଧ ଗନ୍ଧ ପ୍ରାନ୍ତରେ
 ଯଥା ସମୟରେ ଦେଇ ଅସିବା ଏହାର ସ୍ଥିତି ଗତିର ପ୍ରଧାନ ପରିଚୟ । ଗତ
 ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ବେଲ୍‌ଜିମ୍ ବସର ଉପକାରୀ ହୋଇଥିଲା ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା-
 ଗତ । ଏହାର ଉପକାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅପକାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରୂପରେ
 ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । ଜର୍ମାନିମାନେ ବ୍ୟୋମଯାନରେ ଯାଇ ବେଲ୍‌ଜିମ୍‌ସ୍
 ପ୍ରଭୃତି ଦେଶ ବୋମା (Bomb) ଦ୍ଵାରା ନଷ୍ଟ କରି ପକାଇଥିବା କଥା
 ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ଏ ଭଳି ନୃଶଂସ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନର ବିଷୟ ଫଳ
 ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମାନ ହୁଏ ।

ସ୍ଥୂଳତଃ ଏହି ଉଦ୍ଭାବନ ଯନ୍ତ୍ରରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ବ୍ୟୋମଗୁଣ ରଥର
 ଅସ୍ତିତ୍ଵ ଜାଣିପାରୁଁ । ମହାବୀର ବାଳବାସଙ୍କ ବୃତ୍ତ ‘ସକୁନ୍ତଳା’ ନାଟକ
 ପାଠ କଲେ ଦୁଷ୍ଟନ୍ତଙ୍କର ଅକାଶରୁମଣି ଅଳୀକ ବୋଲି ପ୍ରଶଂସା ହୁଏ ନାହିଁ ।
 ଭଗବତ୍‌ବୃଥାରୁ ଏଭଳି ନୂତନ ବ୍ୟୋମଗୁଣ ଯାନ ବିଜ୍ଞାନର ଖ୍ୟାତି ଓ
 ମାନବ-କଳ୍ପନା-ପ୍ରକ୍ରିୟା ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଉତ୍କର୍ଷ ଦେଖେ ଦେଖେ ପରାଜିତ କରୁ
 ଏବଂ ସରସତୀର ବିଗ୍‌ବେଲ୍‌ସ୍‌କ୍ରୀ ଉଡ଼୍ଡାନ କରୁ, ଏହାହିଁ କାମନା ।

ରାମଭକ୍ତ ଭୁଲସୀଦାସ

ମହାତ୍ମା ଭୁଲସୀଦାସ ସର୍ବସ୍ୱପଣି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶରେ ଜନ୍ମପରିଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଏ, ସେ ପରସରଗୋଡ଼ଜା ଥିଲେ । ସେ ୧୫୩୨ ସମ୍ବତ୍ସରରେ ଜଗତରେ ଅବତୃତ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ଉଚ୍ଛ୍ୱସ୍ତ ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ବିବରଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରମାଣ । ତାହାଙ୍କର ଜନ୍ମକାଳ ଅତି ଦୂର୍ଘାପନ୍ନ ଥିଲା । ସେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତମୂଳା ନାମକ ନକ୍ଷତ୍ର ସଂଯୋଗରେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ ତାଙ୍କ ପିତା-ମାତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁସ୍ମତ୍ତ ଏବଂ ଭାବୀ ଅମଙ୍ଗଳର କ୍ଳାନ୍ତସ୍ୱରୂପ ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଅତଏବ ରବିସ୍ୟନ୍ତ ବିପଦ ନିବାରଣୋଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ, କାଳବରୁଣର ପରିତ୍ରାଣ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ଅନିପାୟରେ ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କ ଜନ୍ମର ଅବ୍ୟବହୃତ ପରେ ପିତା ଗାଦା ତାହାଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ପିତାମାତାକର୍ତ୍ତୃକ କ୍ଷତିସ୍ତ ଶିଶୁଟିକୁ କୌଣସି ସାଧୁ ଗୋହାର ନେଇ ପ୍ରତିପାଳନ କରିଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଭୁଲସୀଦାସ ତାହାଙ୍କର ‘ବିନୟ ପତ୍ରିକା’ରେ ଏଥି ସମ୍ବନ୍ଧେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି, ‘ମୋର ପିତାମାତା ମୋତେ ଜନ୍ମଦାନ କରି ପରିତ୍ୟକ୍ତ କଲେ, ପରମେଶ୍ୱର ସ୍ୱୟଂ ମୋତେ ଦୁଇଦୁଃଖ ଦେଇ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ଏବଂ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ।’ ଅନନ୍ତର ଅନାଥ ବାଳକ ଭୁଲସୀ ପ୍ରତିପାଳକ ସାଧୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାସ କରି ନାନା ଦେଶ, ଗର୍ଥ ପରିଭ୍ରମଣ କଲେ, ସାଧୁଙ୍କ ନିକଟରୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କଠାରୁ ରତ୍ନବାନ୍ ଶ୍ରାବମତନ୍ତ୍ରଙ୍କ ଭରତ ଶିକ୍ଷା କଲେ । ସେ ଯେପରି ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ, ତାଙ୍କ ରାମାୟଣରେ ଶ୍ରାବମତନ୍ତ୍ର ସେପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ଉକ୍ତ ସାଧୁ ତାହାଙ୍କୁ ‘ଭୁଲସୀଦାସ’ ଅଶ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ; ତାଙ୍କର

ପୂର୍ବ ନାମ ପୃଥକ୍ ଥିଲା । ଅନେକ ଲୋକ ଭୂଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ନାନା ପ୍ରକାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ Grierson କି ମହାନଗରରେ ଭୂଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସ ପ୍ରକୃତରେ ଗଙ୍ଗାସମ୍ବନ୍ଧୀ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ପ୍ରଦେଶ ଦୋଆବ (Doab) ର ତାରି ନାମକ ସ୍ଥଳରେ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଜନ୍ମିତ ହୁଏ ।

ଭୂଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସ ପୌରାଣିକସ୍ଥାରେ ଶୁକ୍ଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ (ଅଧୁନିକ Soron) ବିଦ୍ୟାବ୍ୟାସ କରିଥିଲେ । ପିତାଙ୍କ ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ସେ ରାଜାବଳୀଙ୍କର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପିତା ଲୋକାନ୍ତର ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ପରେ ସେ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରେ ସୁଖ ସାନ୍ତିରେ କାଳଯାପନ କରି ଏକ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଭୂଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସ ରାମାନନ୍ଦଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପ୍ରଭାସ୍ଥିତ ବୈଷ୍ଣବ ସଂପ୍ରଦାୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିବା କିମ୍ବା ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମରେ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ କୋଇଥିବାର ପ୍ରତୀତ ହୁଏ । ତାଙ୍କୁ ସଂପ୍ରଦାୟ ଭୂଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସଙ୍କର ଚେତେକ ପୁରୁଷ ପୁରୋ ପ୍ରଭାସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଭୂଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସ ଜଣେ ଏକନିଷ୍ଠ ବୈଷ୍ଣବ-ଧର୍ମୀବଲ୍ଲୀ ବୋଲି କହିବା ଭ୍ରମାତ୍ମକ ମାତ୍ର । ସେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଅନୁସରଣ ଓ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ବିଷୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ରାମାୟଣରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି; ଏବଂ ସେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ନିବିଷେଷ ଓ ଅଦ୍ୱୈତ ଶିକ୍ଷା ଓ ମାୟା ଏବଂ ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ବିଷୟକ ପ୍ରଶ୍ନର ଫେଲରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟମତାବଲମ୍ବୀ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ସରସ୍ୱତୀ ଭୂଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଦାସଙ୍କର ଜଣେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ, ଥିଲେ ।

ଭୂଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଭିଷ୍ଟ ସ୍ନେହ ଥିଲେ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାତ ହେବା ପରେ ଦିନେ ଭୂଲକ୍ଷ୍ମୀଦାସ ବାହାରରୁ ଚାଲି ଆସି ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ ହେବାକ୍ଷଣି ଦେଖିଲେ, ପତ୍ନୀ ଗୃହରେ ନାହାନ୍ତି, ପତିଙ୍କ ଅଳଣୀରେ

ପିତାଳୟକୁ ଗମନ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ଭରତ ବେଦନାରେ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଗାନ୍ଧିରେ ଶୁଣୁଗଳୟକୁ ଗଲେ । ପତ୍ନୀ ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଯଥୋଚିତ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଓ ସେବା କରି କହିଲେ, “ଗମଙ୍କଠାରେ ଅପଣଙ୍କର ବକ୍ତି ନାହିଁ ? ମୋର ଶରୀର କେବଳ ଚର୍ମ ଓ ଅସ୍ଥିର ଏକ ଅକୃଷ୍ଣ ମାତ୍ର ।” ଏହା ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହେବା ମାତ୍ରେ ତୁଳସୀଦାସଙ୍କର ଇବାନ୍ତର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଏବଂ ଚତୁଃଶତାବ୍ଦୀ ସେ ସ୍ତ୍ରୀମତ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟା-ଗମନ କଲେ । ତୁଳସୀଙ୍କ ମନରେ ଏତଦ୍ୱୟ ପ୍ରବଳ ପୂଜ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ଅନୟନ କରିବା ତାଙ୍କ ସଦୃଶ୍ୟଶୀଳର ଅଣ୍ଟାମାଡ଼ା ଅଭିପ୍ରାୟ ନଥିଲା; କେବଳ କରୁଣାଜନୋଚିତ ବ୍ୟଙ୍ଗ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ମାତ୍ର । ତୁଳସୀଦାସ ଶୁଣୁଗଳୟକୁ ଫେରିବା ସମୟରେ ରତ୍ନାବଳୀ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରାମ୍ରିତା ହୋଇ କରୁଣ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, “ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର, ମୋର ପ୍ରାର୍ଥନା ଗ୍ରହଣ କରି ଏହି ରକ୍ତିତା ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତୁ; ଭୋଜନ ପରେ ଦୁହେଁ ମିଶି ଗ୍ରାମକୁ ଯିବା ।” କିନ୍ତୁ ହାସ୍ୟ ! ପ୍ରବଳ ଦୃଷ୍ଟିବାୟୁ ପ୍ରୋତ୍ତରେ ସାମାନ୍ୟ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚପଟ ଅବା ଉଷ୍ମ ପାରିବ ! ତୁଳସୀଦାସ ସେହି ସମୟଠାରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସ ହ୍ରାସ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଏବଂ ପାରିବାରିକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସକଳ ଛନ୍ଦ କରି ମୁକ୍ତ ବିଶୁଦ୍ଧ ରାମକଳ୍ପସ୍ତରୀୟ ଦେଶଦେଶାନ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ପ୍ରଥମତଃ ଅପୋଧାରେ, ପରେ କାଶୀରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । କାଶୀଠାରୁ ମଥୁରା, ବୃନ୍ଦାବନ, କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର, ଧୃୟାଗ ଓ ପୁରୀକୁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରୟାଣ କରୁଥିଲେ ।

ଥରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରୁଥିବା ବେଳେ ତୁଳସୀଦାସ ଘରୁ ଅଶ୍ରମ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ପରେ ଚମ୍ପାର ଅଧ୍ୟପତିଙ୍କ ଗର୍ଭାବ ଦେବ ବକ୍ତି ଓ ଅଦରରେ ଅବୃତ୍ତ ହେଇ ଚମ୍ପା ଘାଟକୁ ଗଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ସେ ସେଠାରୁ ବ୍ରହ୍ମସୁରର ଶିବମନ୍ଦିର ପରିଦର୍ଶନ କରିବା ସତ୍ୟାପେ ବାହାରିଲେ । ବ୍ରହ୍ମସୁରଠାରୁ ସାଦବାଦ ଛନ୍ଦର କଣ୍ଠେ (Kant) ନାମକ ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଅହାର

ଅନ୍ଧବ ଅନନ୍ତବ କରିଥିଲେ; କେବଳ ଏହା ନୁହେଁ, ସେହି ସ୍ଥାନର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ଧରକୁ ଭୋଗାସକ୍ତ ଥିବାର ଦେଖି ମନରେ ଗୁରୁତର କେଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଯାହାଦେଉ ସେହି ସ୍ଥାନର ମଙ୍ଗର ଅନ୍ଧର ନାମକ ଜନେକ ଗୋପାଳ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅବ୍ୟକ୍ତ ସଦୟ ଥିଲ । ଏକ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ପ୍ରାନ୍ତରେ ତାହାର ଗୋଟିଏ ଗୋଷାଳା ଥାଏ । ସେ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ, ସାଧୁପୁରୁଷ, ଅତିଥି ଅଭ୍ୟାସନମାନଙ୍କର ସେବା ସଜ୍ଜାର, ଅଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରୁଥିଲ । କିନ୍ତୁ ସେହି ସ୍ଥାନର ଗଉଡ଼ମାନେ ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତ କରୁଥିଲେ । ମଙ୍ଗର ମଧ୍ୟ ସଂସର୍ଗରେ ପଡ଼ି ସେହି ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତ ନଥିଲ । ଗୋପାଳ ସେଠାକୁ ଭୂଲସୀଦାସଙ୍କୁ ପରମ ନମ୍ରତା ସହକାରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ନେଇ ଏକ ପାନାର୍ଥ ତାହାଙ୍କୁ ବହୁ ଦୁର୍ଗ୍ଧ ପ୍ରଦାନ କଲ । ଭୂଲସୀଦାସ ତାହା ପାନ କଲେ, ପରେ ବର ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା କାରଣ ମଙ୍ଗର ଅନ୍ଧରକୁ କହିବାରୁ, ଗୋପାଳ ନିବେଦନ କରି କହିଲ, 'ମହାମୁକ୍ତ, ଅଦ୍ଭୁତ ସଂସ୍ଥାପନା ଅନନ୍ତଲୀଳାବିତାସା ଭଗବାନଙ୍କ ପଦାରବିନ୍ଦରେ ମୋର ଅଟଳ ଭକ୍ତି ଗହ୍ୱ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାଙ୍କ ନାମରେ ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଜାତ ହେଉ । ମୋର ଅନ୍ଧାୟୁ ପରିବାର ଦୀର୍ଘାୟୁ ହେଉ ।' ଭୂଲସୀ ଉତ୍ତରରେ କହିଲେ, 'ତୁ ଅନ୍ଧ ତୋ ପରିବାର ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତ ନକଲେ ଏବଂ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପୀଡ଼ା ନଦେଲେ ତୋର ମନୋବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ।' ସେହିବଳ ସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିବାର ବର୍ତ୍ତମାନ କଥିତ ହୁଏ । ବାଲ୍ୟ ଓ ସାହାବାଦ ଲଳିତପୁରୀରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଉପଗେକ୍ତ ଉପାମାନ ପ୍ରଚଳିତ । G. A. Grierson ଲେଖିଅଛନ୍ତି:—ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୮୮୯ ସାଲରେ ଏହି ଅନ୍ଧର ବସର ବିହାର ଅନ୍ଧର ନାମକ ଜଣେ ବୁଦ୍ଧ ଜାତ ଥିଲ । ଏହି ବଣ ଅତିଥି ସେବା ସକାଶେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲ । ଭୂଲସୀଦାସଙ୍କ ଉପଦେଶକମେ ସେମାନେ ଚୌର୍ଯ୍ୟ ବୃତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ଦେଇଥିଲେ । ଭୂଲସୀଦାସ ବଞ୍ଚିରୁ ବେଲପଟଣ୍ଡ ନାମକ

ଏକ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ଏକ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଏକ ଶକ୍ତିସ୍ୱ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ କଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ତାଙ୍କୁ ସାଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କଲେ । ସହରର ନାମଟି (Bela Patant) ସୁନ୍ଦର ନଥିବା ଯୋଗୁଁ ସେହି ପ୍ରାନ୍ତର ନାମ 'ରଘୁନାଥପୁର' ରଖିବା ସକାଶେ ଭୁଲକ୍ଷୀଦାସ ସେଠାର ଲୋକଙ୍କୁ ପରମର୍ଶ ଦେଲେ । ସେ ଗ୍ରାମ ସମ୍ମୁଖରେ କଥୋପକଥନ କରିବାବେଳେ ସବୁଦିନ ଗ୍ରାମନାମ ଉଚ୍ଚାରଣର ସୁଯୋଗ ମିଳିବ ବୋଲି ଭୁଲକ୍ଷୀଦାସ ସହରର ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା କାରଣ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ସହର ସେହି ସମୟଠାରୁ ରଘୁନାଥପୁର ନାମରେ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଅସୁଅଛି ।

ଦିନେ ଜଣେ ନରଦତ୍ୟାକାଶ ବାସୁଣୀରେ ଚିତ୍କାର କରି କହିବ, “ରାମଙ୍କଠାରେ ଯଦି ଭୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ରକ୍ତି ଓ ବିଶାସ ଥାଏ, ତାହାହେଲେ ଏହି ଦତ୍ୟାକାଶକୁ ଘିଷା ଦାନ କର ।” ଭୁଲକ୍ଷୀଦାସ ମଧୁର, ପବିତ୍ର ରାମନାମ ଶ୍ରବଣ କରି ଉକ୍ତ ଘିଷୁକକୁ ନିଜ ଗୃହକୁ ଡାକି ନେଲେ, ତାହାକୁ ଭୋଜନାର୍ଥ ପବିତ୍ର ପ୍ରଭୁ ପ୍ରସାଦ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଏବଂ ଦତ୍ୟାକାଶ ପାପମୁକ୍ତ ହୋଇ ଥିବାର ଘୋଷଣା କରି ଶ୍ରୀରାମ ସ୍ତୁତି ଗାନ କଲେ । ବାସୁଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏକ ପ୍ରକାଶ ସଭା ଅହ୍ୱାନ କରି ମହାତ୍ମା ଦାସଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ ଏବଂ ସଭାସ୍ଥଳରେ ତାହାଙ୍କୁ ଜିଜ୍ଞାସା କଲେ, “ଦତ୍ୟାକାଶ ପାପରୁ କିପରି ମୁକ୍ତ ହେଲା ? ଅପଣ ତାହା ସହର କିପରି ଓ କି ହେତୁ ଭୋଜନ କଲେ ?” ଭୁଲକ୍ଷୀ ଉତ୍ତର କଲେ, “ଭୁମ୍ଭେମାନେ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ସକଳ ଅଧ୍ୟୟନ କର । ଧର୍ମଚକ୍ର ଭୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅଦ୍ୟାପି ପ୍ରବେଶ କରି ନାହିଁ । ଭୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ବିବେକ ପରିପକ୍ୱ ହୋଇନାହିଁ ଏବଂ ଜ୍ଞାନ ଅପରିପକ୍ୱ ଥିବାରୁ ଭୁମ୍ଭୁ ହୃଦୟରୁ ଅଜ୍ଞାନାକାରରାଶି ବିଦୂରତ ହୋଇ ନାହିଁ ।” ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସୁନବାର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, “ଏହି ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ ଦତ୍ୟାକାଶ, ସେ କିପରି ମୁକ୍ତି ଲାଭ

କରିପାରେ ?” ବେଉଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମି ପାରେ, ଭୁଲସୀଦାସ ତାହା ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ କହିଲେ, “ଦରବାହନ ପବିତ୍ର ରୂପର ପଦ ଦତ୍ୟାବାଣୀ ଦ୍ରୁତରୁ ଅହାର ପ୍ରବଣ କରେ, ତାହାଦେଲେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ମୋଚନ ହେବ, ମନରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଜାତ ହେବ ।” ସେହିସଖି ସେହି ଦତ୍ୟାବାଣୀକୁ ଶିବମନ୍ଦିରକୁ ନେଲେ । ସେଠାରେ ରୂପର ତାହା ଦ୍ରୁତରୁ ଅହାର ନେଇ ଭୋଜନ କଲେ । ଏହା ଦେଖି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବିସ୍ମିତହୋଇ ଗଲେ । ଏଭଳି ଭାଷଣ ପାପିର ପଦ୍ମାରାପ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗୁହ୍ୟତ ହୁଏ—ଏହି ଶିକ୍ଷା ଭୁଲସୀଦାସ ପ୍ରଶ୍ନକରି ଦେଲେ । ଉପରେକ୍ତ ଅଲୌକିକ ବ୍ୟାପାର ସଦୃଶାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରବଳ ଭାବାନୁର ଅନସ୍ତାନ କରିଥିଲା ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ସେହି ସମୟଠାରୁ ସରଳ ସୁନ୍ଦର ପବିତ୍ର ଜୀବନଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ଅଭ୍ୟାସ କାଣ୍ଡର ଫଳରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସାଧୁ ଓ ଧାର୍ମିକ ଜୀବନ କଟାଇବାର ଦେଖି, କଳୟୁଗ ଅଭିଷୟ ନୁହେଁ ହୋଇ ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଉତ୍ତୁଷ୍ଟରେ କହିଲା, “ତୁ ମୋର ପାପମୟ ଓ ଅଧର୍ମପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜ୍ୟରେ କଷ୍ଟକଷ୍ଟରୂପ, ତୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ଉତ୍ତରଭିକ୍ଷା, ସାଧୁତା ଓ ଧର୍ମପରାୟଣତା ରହୁତ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ନହେଲେ ତୋତେ ଅସଲମେ ଉଦରସ୍ତ କରିବି ।” କଲର କଥାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭ୍ରତ ହୋଇ ଭୁଲସୀ ଏ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଦନ୍ତମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୁହାରି କରିବାରୁ, ଦନ୍ତମାନ ତାହାକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରି କହିଲେ, “ଭୁଲସି, ତୁମ୍ଭେ ନରପରାଧ, ତୁମ୍ଭର ଜୀବନ ଦୋଷରହୁତ; ଏଣୁ ଭ୍ରତ ହୁଅ ନାହିଁ, ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ, ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସୀୟରେ ଅଭିଯୋଗ ଉପସ୍ଥାପିତ କର । ଗୋଟିଏ ‘ବିନୟ ପଦିକା’ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଅଭିଯୋଗ-ପତ୍ର ଲେଖ, ତୁମ୍ଭର ଗୁହାରି ପ୍ରଭୁଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ଗୁହ୍ୟତ ହେବାର ବିହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ପରେ ପାଷଣ କଳକୁ ଶାନ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିବା ସବାସେ ମୁଁ

ଭଗବାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅବସ୍ଥା ଦେବ । ଏପରି ଏକ ଅଦେଶ ବ୍ୟକ୍ତିରେକେ ମୁଁ କଲିକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ନପାରେ ।” ତୁଳସୀଙ୍କ ‘ବିନୟ ପତ୍ରିକା’ ମନୋମୁଗ୍ଧବର ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ରାମସ୍ତବରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ତୁଳସୀଦାସ ଜଣେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭା ମହାପାତ୍ରୀ ନରଦନ୍ତାକୁ ବିପର ପ୍ରେମ ଓ ଅଦର କଲେ ଏବଂ ନିଜର ଭୃତାରତା ଓ ଅନୁଗ୍ରହ ବଳରେ ସେହି ପାଷଣକୁ ବିପର ଏକ ପ୍ରକୃତ ରାମରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କଲେ—ସେ ସମସ୍ତ ‘ବିନୟ ପତ୍ରିକାର’ ପ୍ରଧାନ ବିଷୟ ।

ତୁଳସୀଦାସ ଜଣେ ସ୍ୱାର୍ଥ ବୈଷ୍ଣବରୂପେ ସର୍ବପ୍ରଥମରେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ସେଠାରେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦର୍ଶନ ଦେଇ, ଜନସାଧାରଣ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ଭାବଗାୟ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଗୋଟିଏ ରାମାୟଣ ରଚନା କରିବା ସଙ୍ଗରେ ଅଦେଶ ଦେଇଥିବାର କଥିତ ଅଛି । ସେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୫୭୪ ସାଲରେ ହିନ୍ଦୁଗ୍ରନ୍ଥରେ ରାମାୟଣ ରଚନା ଆମ୍ଭେ କଲେ; ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ବୟସ ୪୨ ବର୍ଷ ଥିଲା । ଅରଣ୍ୟକ କାଣ୍ଡ ରଚନା କରୁଥିବାବେଳେ ତୁଳସୀଦାସ ଓ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତାନ୍ତର ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଭୋଜନସଂକ୍ରାନ୍ତ ବିଧି ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସେ ଏକମତ ନଥିଲେ । ଏହି ବିବାଦ ଓ ମତାନ୍ତର ଫଳରେ ତୁଳସୀଦାସ ଅଯୋଧ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରି ବାଗେଶ୍ୱରୀରେ ଯାଇ ରାମାୟଣ ରଚନା ସମାପ୍ତ କଲେ । ସେ ବାଗେଶ୍ୱରୀରେ ଗୋଲକକୁଣ୍ଡ ସମୀପସ୍ଥ କାଶୀଘାଟରେ ପ୍ରାୟୀଭବରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ଜାଡ଼ଗା ଡାକରେ ‘ତୁଳସୀ ଘାଟ’ ନାମରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଏକ ଘାଟ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ପାର୍ଶ୍ୱରେ କବିଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏକ ଦଳ୍ଲମାନ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାର କଥିତ ଅଛି ।

ବିନୟନ୍ତ୍ରୀ ଅଛି, ତାଙ୍କର ପ୍ରକାଶ ରାମାୟଣ କାବ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେବା ପରେ ଦିନେ ତୁଳସୀଦାସ ମଣିକର୍ଣ୍ଣିକା ଘାଟରେ ସ୍ନାନ କରୁଛନ୍ତି, ଏପରି

ସମୟରେ ଜଣେ ଅନ୍ୟାୟମାନା ସଜ୍ଜାମାନା ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ
 ଯାଇ କହିଲେ, “ବକ୍ସିଭଜନ ମହାପ୍ରସାଦ, ଅପଣ ଜଣେ ଭକ୍ତଧରଣର
 ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଏକ ଭାଷାରେ ରାମାୟଣ ମହାବାଚ୍ୟ
 ରଚନା କଲେ କାହିଁକି ?” କବି ଉତ୍ତର କଲେ, “ହିନ୍ଦୀଭାଷାରେ ମୁଁ
 ଯେଉଁ ରଚନା କରିଅଛି ତାହା ଅଶୁଦ୍ଧ, ମନ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ମୋର
 ବିଶ୍ୱାସ, ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅପେକ୍ଷା ଏହା
 ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର ।” ପ୍ରଶ୍ନର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, ‘କିପରି ?’ ଭୂମିସୀଦାସ କହିଲେ,
 “ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଲିଖିତ ଅଳଂକାର ପାଇ ଏବଂ ଏକ ସାମୁଦ୍ରିକ ମୁଦ୍ରା ପାଇ
ମଧ୍ୟରୁ ଦୁମେ କେଉଁ ପାତ୍ରଟି ଗ୍ରହଣ କରିବ ଅଥବା କେଉଁଟି ପରିତ୍ୟାଗ
କରିବ, ଏହା ଉତ୍ତମରୂପେ ବିବେଚନା କରି କହ ।”

“ରଚନା ସାମାନ୍ୟ ପାତ୍ରର ଭାଷାରେ କମ୍ପା ସଂସ୍କୃତରେ ହେଉ,
ଦେଶୀୟ ଭାଷାରେ କମ୍ପା ବୈଦେଶିକ ଭାଷାରେ ହେଉ, ପ୍ରଭୁଙ୍କଠାରେ
ପ୍ରକୃତ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଭକ୍ତି ରହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ । ପ୍ରଭୁଭକ୍ତି, ଅନ୍ୟାୟବ୍ୟକ୍ତି ଓ
ପ୍ରଧାନ । ଶୀତରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ସବାଣେ ଗୋଟାଏ ମୋଟା ଲେମ୍ବ କମ୍ପର
ଅବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ସ୍ଥଳେ କିଏ ଅବା ଏକ ପାଟିଲୁବା ବ୍ୟବହାର
କରେ ?”

ସମ୍ରାଟ ଆକବରଙ୍କ ସତ୍ତ୍ୱେ ଶ୍ୟାମନାମା ଚୋଦରମଲ୍ ଭୂମିସୀ-
 ଦାସଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ମିତ୍ର ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ପରମ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ।
 ଚୋଦରମଲ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୫୮୧ ସାଲରେ ଲେଢାନଗର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ,
 ତାଙ୍କର ହୁରଣାର୍ଥ ଭୂମିସୀ ସୁନ୍ଦର କବିତାଟିଏ ଲେଖିଥିଲେ । ସେହି
 ସମୟରେ ଅମ୍ବରର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ମହାଭଜନ ମାନସିଂହ, ତାଙ୍କ ସହୋଦର
 ଜଗନ୍ନାଥସିଂହ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ଜଣ ସୁବିଖ୍ୟାତ ଗୁରୁ ଭୂମିସୀଦାସଙ୍କ
 ଦର୍ଶନାରପ୍ରାୟରେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁ-

ଥିଲେ । କବିଙ୍କ ନିକଟକୁ ବ ଦେଉ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଦର୍ଶନ
 ସକାଶେ ଆସନ୍ତି, ତାହା ଥରେ ଜଣେ ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାକୁ କବି
 ଉତ୍ତର କରୁଥିଲେ, “ମୁଁ ଏକ ସମୟରେ ମୁଖ୍ୟିଗଣା ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲି,
 କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏକ ପଟା କିରୁଣ ସୁଦ୍ଧା ପାଇ ପାରୁ ନଥିଲି । ସେ ସମୟରେ
 ମୋତେ ବସ ଲେଉଟୁଥିଲା ? ବସ ପଶୁରୁଥିଲା ? କିନ୍ତୁ ନିଃସହାୟର
 ସହାୟ, ନିରୁପାୟର ଉପାୟ, ଦରିଦ୍ରର ଦାତା ଓ ଅଗଭିର ଗତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ମୋର ଜୀବନକୁ ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଦ୍ଵାରେ ଦ୍ଵାରେ ବୁଲି
 ମୁଖ୍ୟିଗଣା କରୁଥିଲି, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଲେଖଣ୍ଡରମାନେ ମୋର ପାଦପୂଜା
 କରନ୍ତି । ଏଥିପ୍ରାୟେ ରାମ ମୋର ସାହାଯ୍ୟ କରୁନଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ରାମ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ)”

ଦଶର ଚାଣୀକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରିବା ପରେ ତୁଳସୀଦାସ
 ବୁଦ୍ଧାବନ ଯାଇ ସେଠାରେ ନିରାଶ ନାମକ କବିଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ୍ କଲେ ।
 ନିରାଶଙ୍କ କବିତା ଶ୍ରବଣରେ ତୁଳସୀଙ୍କ ହୃଦୟ ଅଭିଶପ୍ତ ଅନନ୍ଦରେ ନାଚି
 ଉଠିଲା । ତୁଳସୀ ମଦନଗୋପାଳ ମନ୍ଦିର ପରିଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯାଇ
 କହିଥିଲେ, “ପ୍ରକୃତରେ ରାମ ମୋର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ ଓ ରକ୍ଷକ, ମୁଁ
 ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ଵେଚ୍ଛାକ୍ରମେ ଦର୍ଶନ କରିବା ବାସନା କରେ ।” ରାମ ତୁଳସୀଙ୍କୁ
 ମଦନଗୋପାଳ ରୂପରେ ଦର୍ଶନ ଦେଲେ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅନୁଗମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
 ଦେଖି ସେ ପରମ ପୂଜିତ ହେଲେ । କୃଷ୍ଣାବତାର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ; ରାମ ଏକ
 ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସାମାନ୍ୟ ଅବତାର ମାତ୍ର, ଏହା ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମୁଖରୁ ଶୁଣି ତୁଳସୀ
 କହିଲେ, “ମୁଁ ରାମଙ୍କୁ କେବଳ ଦଶରଥ ମହାରାଜଙ୍କ ପୁତ୍ର ବିବେଚନା
 କରି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରମୋଦ ଭକ୍ତି, ପ୍ରବଳ ବିଶ୍ଵାସ ରଖିଥିଲି ଏବଂ ତାଙ୍କର
 ଅତୁଳନାୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା ଗାନ କରୁଥିଲି, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାମ
 ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କ ଅବତାର ବୋଲି ଶୁଣି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଭକ୍ତି ଓ
 ବିଶ୍ଵାସ ସହସ୍ରଗୁଣ ଅଧିକ ହୋଇଅଛି ।”

ଭୂଲସୀଦାସ ସଫଳ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜାଣି ପ୍ରତି ଅପରାଧ ସ୍ଥେତି ଓ ପ୍ରଗତି କରୁଣା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । କୌଣସି ଏକ ସମୟରେ ରାଜିବେଲେ ବେତେ ଜଣ ତତ୍ତ୍ୱର ଭୂଲସୀଦାସ ଗୃହୋପକରଣ ସକଳ ଅପରାଧ କରବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେଠାରେ ସେମାନେ ଏକ ଧନୁସରଦସ୍ତ କୃଷ୍ଣଜଳଦାକାର ସ୍ୱରୂପକୁ ଦେଖି ଭୀତ ଓ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହେଲେ । ସେମାନେ ଯେଉଁ ଅକ୍ତେ ଦୂଷିତ, ସେହି ସ୍ୱରୂପ ଘର ଧରି ସେହି ଅକ୍ତେ ଯାଉଥାନ୍ତେ । ସେମାନେ ଗୃହର ତତ୍ତ୍ୱର୍ଦ୍ଧିଗରେ ବୁଲିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେ ସ୍ୱରୂପ ସେମାନଙ୍କ ନେତ୍ର ପଥକୁ ଅନ୍ତର ହେଲା ନାହିଁ । ନିର୍ଦ୍ଦାକ୍ଷୀୟରେ ସେମାନେ ଭୂଲସୀକୁ ପଚାରିଲେ, “ମହାଶୟ, ଆପଣଙ୍କ ଘରେ ଏହି କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରୂପ କିଏ ?” ଭୂଲସୀ କ୍ଷଣକାଳ ନାଚିବ ରହିଲେ, ପରେ କନ୍ଦନ କରବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜାଣି ପାଇଲେ, ଶ୍ରୀରାମ ତାଙ୍କ ଗୃହର ପ୍ରବୃତ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ପରେ ସେ ତାଙ୍କର ସକଳ ଜନସାଧନ ଦୟାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ତତ୍ତ୍ୱରମାନେ ଭୂଲସୀଙ୍କଠାରୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ପବିତ୍ର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ତତ୍ତ୍ୱର ସେମାନଙ୍କର ରାଜାନ୍ତର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଅନ୍ତଃକରଣ ଧୂତ ଓ ପରିଷ୍କାର ହୋଇଗଲା ।

ଭୂଲସୀଦାସ ଅତି ବୃଦ୍ଧ ହେବାଯାଏ ଜାଣିତ ଥିଲେ । ମରଣ କାଳରେ ତାହାଙ୍କର ବୟସ ୯୧ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ସେ ୧୭୨୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦେହତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପାତ୍ରରେ ଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, “ମୁଁ ରାମନାମର ମହାତ୍ମ୍ୟ ଗାନ କରିଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ନାଚିବ ରହିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭୂଲସୀ ଭୂସ୍ତରେ ଭୂଲସୀ ପଡ଼ି ଓ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦିଅ ।”

ରାଜଭକ୍ତି

ପୂଜନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ମନୁଷ୍ୟତାର ପରିରୂପୁକ, ଏହା ସମସ୍ତ ମନାଶୀ ସ୍ତ୍ରୀବାର କଳ୍ପେ । ସେହି ଦେଉରୁ ଅତି ପ୍ରଚୀନ କାଳରୁ ପୂଜମାନେ ପିତାମାତା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଓ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଯଥାବିଧି ଭକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି । ପିତାମାତା ପ୍ରଭୃତି ଯଥାର୍ଥ ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟ, କାରଣ ପ୍ରତି ମନୁଷ୍ୟ ପିତାମାତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଜନ୍ମରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ସ୍ୱକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରତିପାଳନ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ତନ୍ତ୍ର ପିତାମାତା ମନୁଷ୍ୟର ରୂପମାତ୍ର ଧରଣୀରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରନ୍ତି । ଗୁରୁ ସେହି ରୂପ ମଧ୍ୟରେ ଲୁକ୍ତାୟିତ ଥିବା ମନୁଷ୍ୟତ୍ତ୍ୱକୁ ବଦର୍ଶିତ କରନ୍ତି । ଗୁରୁଙ୍କର କୃପା ନଦେଲେ ମନୁଷ୍ୟ କେବଳ ନାମମାତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହେବ । ସୁତରାଂ ପିତାମାତା ଓ ଗୁରୁ ନିମ୍ନପୂ ପୂଜାପଦ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତନ୍ତ୍ର ଅର୍ଥ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି, ସେ ଏମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ଅତି ଉଚ୍ଚ ସୋପାନରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ବହୁସଂଖ୍ୟକ ପରିବାର ତାହାଙ୍କର କରୁଣାକୁ ନିତ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା କରିଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ସମସ୍ତ ପରିବାର ଘୋର ଯନ୍ତ୍ରଣାଗ୍ରସ୍ତ ହେବେ, ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ । ତାହାଙ୍କର ନାମ ରାଜା । ପିତାମାତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଆଗତ ମନୁଷ୍ୟ ଗୁରୁଙ୍କ କୃପାରୁ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟତ୍ତ୍ୱ ଅର୍ଜନ କରେ ସତ୍ୟ, ତନ୍ତ୍ର ତାହାକୁ ନିରାପଦ କରିବାପାଇଁ ରାଜା ପରମ ସହାୟ । ଜଣେ କୃତବିଦ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେବେ ଏକଦଳ ଦୟାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଜ୍ଞାନ ହୁଅନ୍ତି ତେବେ ତାହାଙ୍କର ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟତ୍ତ୍ୱ ଅକାଳରେ ବଲୁପ୍ତ ହେବ । ସୁତରାଂ ପିତାମାତା ଓ ଗୁରୁଙ୍କର ସକଳ କରୁଣା ସର୍ବତୋଭାବେ ଚୈତ୍ତ୍ୱୀଭୂତ ହେବ । ଉକ୍ତ ଭିନ୍ନ ଜଣଙ୍କର ପ୍ରସାଦକୁ ନିରାପଦ ରଖିବାପାଇଁ ରାଜା ଏକମାତ୍ର ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଅଛନ୍ତି ।

ପିତାମାତା ନିଜର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ନିରାପଦ ରଖିବା ପାଇଁ ନିଜେ ଯେପରି ବହୁବାର ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ ହେବାକୁ ଶୁଭ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ରାଜା ସେହିପରି ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ବିପଦରୁ ଅଭ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ଚିତ୍ତରେ ନିଜ ମସ୍ତକରେ ବଦନ କରି ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜଙ୍କୁ ନିରାପଦ ରଖନ୍ତି । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ରାଜା ନାହାନ୍ତି, ସେହି ଅରାଜକ ଦେଶ ନିତାନ୍ତ ଘୃଣ୍ୟ ଅଟେ । ସେଥିପାଇଁ ମାତ୍ର ଅଛି “ରାଜ୍ୟଂ ନନ୍ୟମରାଜ୍ୟଂ” ଅର୍ଥାତ୍ ଅରାଜକ ରାଜ୍ୟ ନନ୍ୟମୟ ଅଟେ । ସେପରି ଦେଶରେ ବାସ କରିବା ବହୁ ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନର ଫଳ ବୋଲି ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ କହନ୍ତି । ସେନାପତି ଅଭାବରେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଯେପରି ଘୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଉଠୁଥିବ ହୁଏ, ତେଣୁଧାର ଅଭାବରେ କୌତାବେହୁମାନଙ୍କର ଯେପରି ଯନ୍ତ୍ରଣାର ସୀମା ରହେ ନାହିଁ, ସେପରି ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଅଭାବରେ ରାଜ୍ୟର ଅର୍ଥାତ୍ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ପରିବାରଙ୍କ ଦୁଃସ୍ୱର ଇସ୍ୱର ରହେ ନାହିଁ । ରାଜା କେଉଁ ଉନ୍ନତ ସୋପାନରେ ଅଧିରୁଜ୍ଞ ଓ ତାହାଙ୍କର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ତପସ ମହତ୍ତ୍ୱର, ତାହା ସଦୃଶରେ ଅନୁମେୟ । ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ଉପସ୍ଥୁକ୍ତ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଜାର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଏହା କହିବା ପୁନରୁକ୍ତ ମାତ୍ର । ସେହି ହେତୁରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରକାରଗଣ ରାଜାଙ୍କୁ ମାନବ ବୋଲି ଶ୍ରୀକାର କରି ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ କହନ୍ତି, ରାଜା ଏକ ଦେବତା-ବିଶେଷ । ମହର୍ଷି ମନ୍ତ୍ର କହିଅଛନ୍ତି, “ମହତା ଦେବତା ଦେବୀ ନଚରୂପେଷା ଉଷ୍ମତ ।” ରାଗବାନ୍ ଶାକୁନ୍ତଳ ପରୁର କହିଅଛନ୍ତି, “ନରାଣାଂ ତ ନରାୟଂ” ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁ ଜଗଦୀଶ୍ୱର ରାଜାରୂପରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି । ଉଦ୍ଧୃଷ୍ଟ ଉକ୍ତିମାନଙ୍କରୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଅଛି ଯେ, ରାଜା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଜାର ସର୍ବଭୋଗୀବେ ପୂଜାର୍ହ, ଏଥିରେ ଅଣ୍ଟିମାଡ଼ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ ଅଛି । ଅନେକ ରାଜା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଭକାଂକ୍ଷୀ ଓ ଉନ୍ନତ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଅଟନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଏକ

ଶ୍ରେଣୀର ରଜା ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରାପ୍ତ ଅଧିକାରର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରି
 ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଦୁର୍ଜନ ଓ ସେଇଭାଙ୍ଗି ରଜା ବୋଲି ପରିଚିତ
 ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର କୁଶାସନରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହିତ
 ହୋଇ ନାନା ଭାବରେ ବିଦ୍ରୋହାଚରଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ।
 ଫଳତଃ ରଜା ଶାନ୍ତିରେ କାଳାନ୍ତରୀୟ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟରେ
 ନାନାବିଧ ଛିଦ୍ରର ଉତ୍ତର ହୁଏ । ସୁତରାଂ ଶତ୍ରୁଗଣ ରାଜ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ କରି
 ରାଜ୍ୟରୁ ଅଗତ ଉତ୍ସାହିତ କରନ୍ତି । ସେହି ଦେହରୁ ଉକ୍ତି ଅଛି,
 “ଶତ୍ରୁଗଣାଂ ବହୁଳା ରବନ୍ତି” ଅର୍ଥାତ୍ ଛିଦ୍ର ପାଇଲେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ବହୁଳ
 ପରିମାଣରେ ବଢ଼େ । ପରିଶେଷରେ ରଜା ପୁନଃ ପୁନଃ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇ
 ରାଜ୍ୟ ଚ୍ୟୁତ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ଏହାର ସତ୍ୟତା ଇତିହାସ
 ମୁକ୍ତବଶରେ ଗାନ କରୁଅଛି । ପ୍ରଜାପାଳକ ସୁରଜା ସୁବୋଧରେ ସମସ୍ତ
 ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ବଶୀଭୂତ କରି ରାଜ୍ୟର ଛିଦ୍ରକୁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ବନ୍ଦ କରନ୍ତି ।
 ସୁତରାଂ ଶତ୍ରୁମାନେ ପ୍ରବେଶପଥ ନପାଇ ହୃଦୟରେ ଦୂରରସକି ପୋଷଣ
 କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ସୁରଜା ନିଶ୍ଚିନ୍ତଭାବରେ
 ରାଜ୍ୟକୁ ବହୁକାଳ ସମ୍ବୋଧ କରନ୍ତି । ଉଦାହରଣସ୍ବରୂପ ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର
 ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରେ । ସମ୍ରାଟ ସୁଶାସନ ପ୍ରଭାବରେ
 ସୁରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଅଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ
 ଭାରତଲକ୍ଷ୍ମୀ ତାହାଙ୍କୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁକୂଳା ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ଓ ବହୁକାଳ
 ହୋଇଥିବେ । ତାହାଙ୍କର ସୁଶାସନରେ ଭାରତର ବିପତ୍ତି ଶ୍ରୀରୁଦ୍ଧି ସାଧିତ
 ହୋଇଅଛି ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ହେଉଅଛି, ସେ ବିଷୟରେ ଇତିହାସ
 ଶତ୍ରୀର ସ୍ବରରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଉଛି । ସୁତରାଂ ତାହାର ପୁନରୁକ୍ତି ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।
 ଅତଏବ ତାହାଙ୍କୁ ନିରନ୍ତର ଭକ୍ତିପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଓ କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ
 ତାହାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳକାମନା କରିବା ସର୍ବଭୋଗ୍ୟବେ ବିଧେୟ । ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କର
 ସୁକୋମଳ ହୃଦୟରେ ରାଜଭକ୍ତି ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଅଙ୍କିତ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

କାରଣ ଶିଶୁ ଅବସ୍ଥାରୁ ସମ୍ଭବ ଯନ୍ତ୍ର ନବଲେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ-
ପ୍ରଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ଶିଶୁକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଓ ପିତାମାତା ଗୃହରେ ଶିଶୁ-
ମାନଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧଭାବେ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ ଏହି
କବେଦନ ।

(ଜୟ) ଶୁଦ୍ଧଭାବେ

ଶୁଦ୍ଧ-ଭାବେ

ଜୟ ମା ଶୁଦ୍ଧଭାବେ ।

ଶୁଦ୍ଧଭାବେ

ଶୁଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥା

କରନ୍ତୁ କୃପା ଶକ୍ତି ।

ଅଭିଜିତ ଯନ୍ତ୍ରତ୍ରୟ

ଏହି ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଯେତେ ପ୍ରାଣୀ ଅଛନ୍ତି, ଯେତେ ପଦାର୍ଥ ଅଛି,
ସେ ସବୁ ମଧ୍ୟରୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ଅମ୍ଳେଷମାନେ ଖାଲି ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିପାରନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟା
ପରେ ଗଗନ ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଅସଂଖ୍ୟ ନକ୍ଷତ୍ର ଦେଖାଯାନ୍ତି, ଅମ୍ଳେଷମାନେ
ସେମାନଙ୍କର କେତେଦୂର ଉପର ରହିବେ ? ସେମାନେ କେତେ ବଡ଼,
ସେଠାରେ କୌଣସି ଜୀବ ବାସ କରନ୍ତି କି ନା, ଯେ କେତେଟି ଗ୍ରହ
ନକ୍ଷତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ପାଉଁ, ସେମାନଙ୍କ ବାତାବରଣ ଅଳ୍ପ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ର ଅଛନ୍ତି
କି ନା, ସେହିପରି ଆଉ କେତେ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ର ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି,
ଖାଲି ଚକ୍ଷୁ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏ ସବୁ ବିଷୟ ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ ।
ଅମ୍ଳେଷମାନେ ବାସ କରୁଥିବା ଧରଣ୍ଡିରେ, ଅକାଶରେ ଓ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ,
ଅମ୍ଳେଷମାନଙ୍କର ଶକ୍ତିର ବୋଧଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନର ବାତାବରଣେ କୌଣସି ସ୍ୱାଭାବିକ
ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣୀ ବାସ କରନ୍ତି କି ନା, ତାହା ମଧ୍ୟ ଅମ୍ଳେଷମାନେ ଦେଖି-

ପାରୁ ନାହିଁ । (ମନୁଷ୍ୟ ସମଗ୍ର ଜଗତ ଉପରେ ବର୍ତ୍ତୁର ଚଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟିତ, ଅଥଚ ତାହା ନିକଟରେ କୌଣସି ଛୁଦ୍ର ଜାତି ବାସ କରନ୍ତି ବା ନା ସେଇତକ ଦେଖିବାପାଇଁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ତାହାର ନାହିଁ ।)

କିନ୍ତୁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ଏହି ସୀମାତା ଦୂର କରିବା ନିମିତ୍ତ ମାନବ ବହୁଦିନ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସୁଅଛି । ଏହି ପ୍ରୟାସଫଳରେ ଅନେକ ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିର ସନ୍ଧାନ ପାଇଅଛି । ଅତି ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ଦିଗରେ ଯେପରି ଦୂରଦୃଶ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର (telescope) ଉଦ୍ଭାବନ କରି ଅଗାଧ ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଦିର ସନ୍ଧାନ ପାଇଅଛି, ବହୁଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରାୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଯଥାର୍ଥ ରୂପ ଦେଖି ପାରୁଅଛି—ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଯେପରି ଅଣୁଦୃଶ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର (microscope) ଉଦ୍ଭାବନ କରି ଅତି ଛୁଦ୍ର ଅଣୁ ପରମାଣୁ ଛୋମତ ପଦାର୍ଥ କରୁଅଛି ।

ଏହି ଅଣୁଦୃଶ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଅଧୁନିକ ଚିତ୍ରସାମାନ୍ୟ ସକଳ ଉନ୍ନତର ମୂଳ । ଅଣୁଦୃଶ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର ନଥିଲେ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ଶାସ୍ତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀର କୌଣସି ବିଷୟ ଯେପରି ଜଣା ଯା'ନ୍ତା ନାହିଁ, ରୋଗ ଦେଲେ ତାହାର ସଠିକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ମଧ୍ୟ ସେପରି ଏତେ ସଫଳ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ।

ଅଣୁଦୃଶ୍ୟ ଓ ଦୂରଦୃଶ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ ଗୋଟିଏ ଅଭିଭାବିକ ମନୁଷ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିର ପରିଧିକୁ ଅସୀମାକରୁଥିବେ ବ୍ୟବହାର କରିଅଛି । ତାହାର ନାମ 'ଏକ୍ସ-ରେ' (X-ray) । ଏହି ବିଚିତ୍ର ବସ୍ତୁ ଏକ ପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟୁତ୍ଚୁମ୍ବକ ଆଲୋକ-ରଶ୍ମି । ଏହା ପ୍ରକୃତ କି ଜିନିଷ, ତାହା କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ଅଭିଭାବିକ ଆଲୋକର ଏପରି ଗୁଣ ଯେ, ଏହା କାଠ, କାଗଜ, ତୁଳା, ଦେହର ମାଂସ ପ୍ରଭୃତି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ଭେଦ କରିପାଏ ।

କେବଳ ସୁନା, ରୂପା, ଚନ୍ଦ୍ରା ଇତ୍ୟାଦି ଧାତୁନିର୍ମିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ଶରୀରର ଅସ୍ଥି ଇତ୍ୟାଦି କେତୋଟି ଜନିତ ରୈଦ୍ୟ କର ପାରେ ନାହିଁ ।

ମନେ କର, ତୁମେ କେତୋଟି ଟଙ୍କା ପଇସା ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାଚ ବାକ୍ସରେ ଭରନ୍ତି କରି ରଖିଥାନ୍ତି । ଦିନବେଳେ ବାକ୍ସର ଡାକ୍ତରୀ ନିଶ୍ଚୟ ତୁମେ କହି ପାରବ, ତୁମ ବାକ୍ସରେ ଟଙ୍କା, ପଇସା ଅଛି ବା ନା । କାରଣ ସୂର୍ଯ୍ୟଲୋକ ଅନାୟାସରେ କାଚ ବାକ୍ସ ଭେଦ କରି ଯାଇ ଟଙ୍କା, ପଇସା ଉପରେ ପଡ଼େ; କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ପଇସା ଭେଦ କରି ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । “ଏକ୍ସ-ରେ” ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କାଷ୍ଠ ପ୍ରଭୃତି ପଦାର୍ଥ ଭେଦ କରି ଅତି ସହଜରେ ଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଧାତୁ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ରବ୍ୟ ଭେଦ କରି ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । କାଠ ବାକ୍ସରେ ସୁନାରୂପାର ଗହଣା ଇତ୍ୟାଦି ଥିଲେ ଏହି ଏକ୍ସ-ରେ ସାହାଯ୍ୟରେ ବାହାରରୁ ଅନାୟାସରେ ଦେଖା ଯାଇପାରେ । ସେହିପରି ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀର ଭିତରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଶ୍ରେଣୀ ଦ୍ରବ୍ୟ କେଉଁ ଭାଗରେ କିପରି ରହିଥାଏ, ତାହା ଏହି ଏକ୍ସ-ରେ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ କିମ୍ବା ଅଳ୍ପ ପ୍ରୟୋଗରେ ବାହାରୁ ଅଲୋପରେ ଦେଖାଯାଇ ପାରେ ।

ଏହି ଯନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଭାବନରେ ମନୁଷ୍ୟର ଯେ କେତେ ସୁବିଧା ହୋଇ-ଅଛି ତାହା କହି ଶେଷ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରାସାଦ ବା ପାହାଡ଼ ଉପରୁ ପଡ଼ି କାହାର ଅସ୍ଥି ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି । ଏକ୍ସ-ରେ ଦ୍ଵାରା ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ଯେ, କେଉଁ ଦାଡ଼ ଶ୍ରେଣୀର ଦେହର କେଉଁ ଭାଗରେ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ଦେହ ଚିତ୍ର ଫୋଡ଼ି ଶାଠିଏ ଜାଣା ଦେଖିବା ଅବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । କୌଣସି ବାଳକ ବା ବାଳିକା ହୁଏ ତ ଖେଳୁ ଖେଳୁ ଗୋଟିଏ ପଇସା ଗିଳି ପକାଇଛି—କଣ ମଧ୍ୟକୁ ବୁଲି ଦୂର ଯାଇ ପଇସାଟି ଅଟକି ରହିଛି, ବାହାରକୁ ଆସୁନାହିଁ, ତଳକୁ ବି ଖସି ନାହିଁ,

ଅଥଚ ପଇସାଟି କଣ୍ଠନାଳୀର କେଉଁ ଜାଗାରେ ଅଟକି ରହିଛି, ବାହାରଅତୁ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଏକ୍ଷ-ରେ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅତି ସହଜରେ ଦେଖା ଯାଇ ପାରିବ, ପଇସାଟି ଯେଉଁ ଜାଗାରେ ଅଟକି ଯାଇଛି— ପରେ ଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତିଦ୍ୱାରା ତାହା ବାହାର କରାଯାଇ ପାରେ । “ଏକ୍ଷ-ରେ” ବୈଦ୍ୟାବଳି ଅଲେକ୍ସର ଉଦ୍ଭାବନଦ୍ୱାରା ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ପ୍ରସାର କରି ଧାନବ ଯେ ଚିତ୍ରୋ-ବିଜ୍ଞାନର ବି ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିଛି, ତାହା ଲେଖି ବା କହି ସେଇ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷା

“ପ୍ରସାରମାଦ୍ୟଂ ଶକ୍ତି ଧର୍ମ-ସାଧନମ୍” । ଏହା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ସତ୍ୟ । ଶକ୍ତିର ଭଲ ନରହିଲେ, ମନ ଭଲ ରହେ ନାହିଁ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ଚୌଶସି କାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତମରୂପେ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ । ଶକ୍ତିରହିଁ ଧର୍ମ-ସାଧନର ଅଦ୍ୟ ଉପାୟ । ଅତଏବ ଶାଶ୍ୱତ ଶିକ୍ଷା ଅତି ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରର ଅର୍ଥ କେବଳ ବ୍ୟାୟାମ ନୁହେଁ, ଉପଯୁକ୍ତ ଅଦ୍ୱାର ଗ୍ରହଣ, ଉପଯୁକ୍ତ ପରିଚ୍ଛଦ ପରିଧାନ, ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟାୟାମ ଅଭ୍ୟାସ, ଅବଶ୍ୟକ-ମତ ବିଶ୍ରାମ ଗ୍ରହଣ, ଯଥାସମୟରେ ନିଦ୍ରା ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଶକ୍ତିର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ଓ ପୁଷ୍ଟିବର୍ଦ୍ଧନ ହୁଏ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମାନସିକ ଉତ୍ତରାବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ନଦୀର ବରଂ ସହାୟ ହୁଏ ତତ୍ତ୍ୱ ସମୁଦାୟ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଶାଶ୍ୱତ ଶିକ୍ଷା କହାଯାଏ ।

ଅନେକ ମନେ କରି ପାରନ୍ତି, ଜ୍ଞାନଲଭ ନିମିତ୍ତ ଏତେ ଶାଶ୍ୱତ ଶିକ୍ଷାମୟ ପାଳନର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ସେତେକାଳଯାଏ ଶକ୍ତିର ନିତାନ୍ତ

ଅସୁସ୍ଥ ରହେ ନାହିଁ, ବୁଦ୍ଧି ଥିଲେ ସେହି ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜ୍ଞାନଲଭର
କୌଣସି ବାଧା ହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଭାବବା ଗ୍ରମ ମାତ୍ର । ଅସାଧାରଣ
ରଣ ବୁଦ୍ଧି ମାନ ଓ ମେଧାଶା ପକ୍ଷରେ ଶରୀରର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନରହୁଲେହେଁ
ଜ୍ଞାନାର୍ହନରେ ସେଭଳି କିଛି ବିଘ୍ନ ଘଟି ନପାରେ, କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣଲୋକ
ପକ୍ଷରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିଘ୍ନ ଘଟିବ । ଅହାର ଓ ବ୍ୟାୟାମ, ନିଦ୍ରା ଓ ବିଶ୍ରାମ,
ଯଥାକ୍ରମରେ ଚଳିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ଓ ମନର ଅବସ୍ଥା ଜ୍ଞାନାର୍ହନର
ଉପଯୋଗୀ ହୁଏ । ସ୍କୁଲରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ବୁଦ୍ଧିଚର୍ଯ୍ୟ ପାଳନ ଓ
ଅହାର-ନିଦ୍ରାର ସଂଯମ ଶିକ୍ଷାଥୀ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରସସ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।

ସହଜ ଅବସ୍ଥାରେ ଶାଶ୍ଵତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଲବନ କେତେକ ପରିମାଣରେ
ସହ୍ୟ ହୁଏ ଏବଂ ସହଜ କାର୍ଯ୍ୟ ଶାଶ୍ଵତ ଶିକ୍ଷା ବିନା ଏକ ରକମ
ଚଳେ, କିନ୍ତୁ ତାହା ବୋଲି ଶାଶ୍ଵତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପାଳନ ଓ ଶାଶ୍ଵତ ଶିକ୍ଷା
ଅନାବଶ୍ୟକ କହାଯାଏ ନାହିଁ । ନିୟମିତ ଅହାର, ବ୍ୟାୟାମ ଓ ବିଶ୍ରାମ-
ଦ୍ଵାରା ଅନେକ ଦୁର୍ବଳ ଦେହ ସବଳ ହୋଇ ଉଠେ । ହସ୍ତ ଓ ଚକ୍ରର
ସୁଶିକ୍ଷାଦ୍ଵାରା ଲୋକେ ଚତୁରତାରେ ଅସ୍ପର୍ଯ୍ୟ ନୈପୁଣ୍ୟ ଲଭି କରଥାନ୍ତି ।
ପଞ୍ଚାଙ୍ଗରେ ଶିକ୍ଷା ନକଲେ ଚତୁର ଅଙ୍ଗନ କରିବା ଦୂରରେ ଥାଉ,
ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘ ସରଳରେଖା ମଧ୍ୟ ଟାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ମନ ଯେପରି ଶରୀର ଅପେକ୍ଷା ସୁସ୍ଥର ପଦାର୍ଥ, ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା
ମଧ୍ୟ ସେଭଳି ଶାଶ୍ଵତ ଶିକ୍ଷା ଅପେକ୍ଷା ଚଠିନର ବିଷୟ । ଏହି ସ୍କୁଲରେ
ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା, ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ବୋଲିଲେ ଯାହା ବୁଝାଯାଏ ସେହି ଅର୍ଥରେ
ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଉନ୍ନତ ଉନ୍ନତ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଜଗତର ଉନ୍ନତ ଉନ୍ନତ
ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନଲଭକୁ ବୁଝାଏ; କିନ୍ତୁ ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା କହିଲେ ଚଦଇରିକ୍ତ
ଅଧିକ କିଛି ବୁଝାଏ; ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ଞାନଲଭ ଏବଂ ଜ୍ଞାନଲଭର ଶକ୍ତିବର୍ଦ୍ଧନ—
ଏ ଉଭୟ ବୁଝାଯାଏ । ଉପଯୁକ୍ତ ବିଶେଷ ବିଶେଷ ବିଦ୍ୟା ଶିଖିବାକୁଗଲେ

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅବଶ୍ୟ ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ ହୁଏ; ଯଥା—ଦର୍ଶନ ବା
 ଗଣିତ ଶିକ୍ଷା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ହୋଇଥାଏ, ଇତିହାସ ଶିକ୍ଷା
 କରିବାରୁ ଗଲେ ଅଭ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ସ୍ମୃତିଶକ୍ତିର ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ । ତଥାପି ଉନ୍ନତ
 ଉନ୍ନତ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ପୃଥକ୍ ଦୃଷ୍ଟି
 ରଖିବା ଚିତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ । ଚାରଣ, ଯଦ୍ୟପି ଅନେକ ସମୟରେ ମାନସିକ
 ଶକ୍ତିର ବୃଦ୍ଧି କରେ, ତଥାପି କେବେ କେବେ ତାହା ବଦଳିଯିବାର ଫଳ
 ଉତ୍ପାଦନ କରେ । ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଏକ ବିଦ୍ୟା ଅଲୋଚନାଦ୍ୱାରା ସେହି
 ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ ହୋଇ ପାରିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତଦ୍ୱାରା ସାଧାରଣ
 ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ବୃଦ୍ଧି ନହୋଇ ବରଂ ହ୍ରାସ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ
 ଏଭଳି ‘ପଣ୍ଡିତ-ମୂର୍ଖ’ ନାମରେ ଯେଉଁ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ବିଚିତ୍ର ଲୋକେ
 ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରି ସୁଦ୍ଧା ଯଦି ମାନସିକ
 ଶିକ୍ଷା ଅଭାବରେ ଲୋକେ ଏପରି ପରିହାସଭଞ୍ଜନ ହୋଇ ବସିବେ, ତାହା
 ହେଲେ ସେହି ଅଭ୍ୟାବଶ୍ୟକ ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା କଣ ଏବଂ କିପରି ବା
 ତାହା ଲାଭ କରାଯାଏ, ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ସମସ୍ତେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ କରନ୍ତି ।
 ଅଗେ କହାଯାଇଅଛି, ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା ଦେବକ ବିଷୟ ବିଶେଷର, ଜ୍ଞାନଲାଭ
 ନୁହେଁ—ସକଳ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନଲାଭର ଶକ୍ତିବର୍ଦ୍ଧନ ଏହାର ମୂଳ ଲକ୍ଷଣ ।
 ସେହି ଶକ୍ତିବର୍ଦ୍ଧନର ଉପାୟ, ନାନା ବିଷୟରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ
 ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅୟତ୍ତ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ । ସମସ୍ତଙ୍କର ସକଳ
 ବିଷୟ ସମ୍ୟକରୂପେ ଅୟତ୍ତ ହୋଇ ନପାରେ, କିନ୍ତୁ ସକଳ ବିଷୟର
 ସହଜ କଥା କିମ୍ବଦନ୍ତ ପରିମାଣରେ ଅୟତ୍ତ କରିବାର ଶକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ଲୋକର ରହିବା ଉଚିତ ଏବଂ କିନ୍ତୁ ଯଦି କରିବା ମାତ୍ରେ ସେହି ଶକ୍ତିଲାଭ
 କରାଯାଏ । ବିଦ୍ୟା ଅପେକ୍ଷା ବୁଦ୍ଧି ବଢ଼ି । ବିଦ୍ୟା ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲେହେଁ
 ତଳପାରେ, କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧି ଅଳ୍ପ ଥିଲେ ତଳବା କଠିନ । ପ୍ରକୃତ ମାନସିକ
 ଶିକ୍ଷା ନହେଲେ, ଜ୍ଞାନ ଲାଭ ସହଜ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଶାସ୍ତ୍ରର ଓ ମାନସିକ ଶିକ୍ଷା ଅପେକ୍ଷା ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ଅଧିକତର
ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ଶାସ୍ତ୍ରର ସବଳ ଓ ବୁଦ୍ଧି ଗୁଣ ଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯାହାର
ମତି କଲଗିତ, ସେ ଜିଜ୍ଞାସୁ ଏବଂ ଅପର ସାଧାରଣଙ୍କ ଅମଙ୍ଗଳର କାରଣ
ହୋଇଥାଏ ମାତ୍ର । ଗୁଣବ୍ୟୟ ଯଥାର୍ଥ ବହୁଛନ୍ତି:—

‘ଦୁର୍ଜନଃ ପରିହର୍ତ୍ତବ୍ୟୋ ବଦ୍ୟୟାଳକୃତୋଽପିଷନ୍
ମଣିନା ଭୃଷିତଃ ସର୍ବଃ କମସୌ ନ ରମ୍ୟବରଃ ।’

ଦୁର୍ଜନ ବଦ୍ୟାଳ ଦେଲେହେଁ ପରିହାର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମସ୍ତକରେ ମଣି ଅଛି
ବୋଲି ସର୍ବ କଣ ରମ୍ୟବର ନୁହେଁ ? ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ଯେପରି ଅତି
ପ୍ରୟୋଜନୀୟ, ସେପରି ଅତି କଠିନ । ସୁମତି ବାହାକୁ କହନ୍ତି ଏବଂ
ଦୁର୍ମତି ବାହାକୁ କହନ୍ତି, ତାହା ସ୍ଥିର କରିବା ସହଜ । କିନ୍ତୁ ସେପରି
ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ଏଡ଼େ କଠିନ, ତାହାର କାରଣ
ହେଉଛି — ସୁମତି ବଣ, ଦୁର୍ମତି ବଣ, ଏହା ଜାଣିବା ମାତ୍ରେ ନୈତିକ
ଶିକ୍ଷା-ଲବ୍ଧ ସଂପନ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯାହା ସୁମତି ବାହା ଅବରଣ
କରିବା ଏବଂ ଯାହା ଦୁର୍ମତି ବାହା ପରିହାର କରିବା ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା
ଲବ୍ଧ ଲକ୍ଷଣ ଏବଂ ସେହିଲି କାର୍ଯ୍ୟ କଥୋପଦେଶ ବହୁ ଯତ୍ନ ଓ ଅଭ୍ୟାସର
ଫଳ । ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ବେବଳ ଜ୍ଞାନବେଦ୍ୟ ନୁହେଁ । ପ୍ରଧାନତଃ
କର୍ମବେଦ୍ୟ । ତେବେ ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ଜ୍ଞାନଲବ୍ଧ ନିମିତ୍ତ ଅତି ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ।
ଦୁର୍ଜନ ବଦ୍ୟାଳକୃତ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନଲବ୍ଧ
ପ୍ରାୟ ଦେଖି ନାହିଁ । କାରଣ, ଜ୍ଞାନଲବ୍ଧ ନିମିତ୍ତ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଯତ୍ନ ଓ
ଅଭ୍ୟାସ ଅବଶ୍ୟକ, ତହିଁପରି ଯେଉଁ ଧନର ପ୍ରାକ୍ତର ଦୁର୍ମତି ବ୍ୟକ୍ତି
ମାନଙ୍କର ରହେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଗୁଣବୁଦ୍ଧି ହୋଇ ପାରିବ, କିନ୍ତୁ
ଧାର୍ମିକ ବୁଦ୍ଧି ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଧର୍ମ କଥା ଧରି ପାରିବ, କିନ୍ତୁ
କୌଣସି ବସ୍ତୁର ପ୍ରଭାବ ଓ ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ

ପଡ଼ନ୍ତି । ସେମାନେ କୁଦର୍ଶକର କୁଟଳ ପଥରେ ଯାଇ ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟାର ସରଳ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଫେଉଁଠାରେ ବହୁ ଦୋଷ ନାହିଁ, ସେଠାରେ ସେମାନେ ଦୋଷ ଦେଖନ୍ତି; ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରକୃତ ଦୋଷ ଅଛି, ସେମାନଙ୍କ ବଳ ଦୃଷ୍ଟି ତାହା ଦେଖିବାକୁ ପାଏ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ଏହି କାରଣରୁହିଁ ଅର୍ଯ୍ୟଶତେଶ ସେ କୌଣସି ଲେଖକକୁ ଉପଦେଶ ଦେଉ ନଥିଲେ — ଶିଷ୍ୟ ପ୍ରଥମରେ ନୈତିକଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ ନହେଲେ ତାହାକୁ ଜ୍ଞାନଶିକ୍ଷା ଦେଉ ନଥିଲେ । ଅଉ ଗୋଟିଏ କଥା, ଦୁର୍ନୀତି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜଡ଼ଜଗତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନରୁଦ୍ଧି ହେଲେ ତଦ୍ୱାରା ସଂସାରର ବହୁ ଅନିଷ୍ଟ ଦୃଶ୍ୟରେ । ସୁତରାଂ ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ସର୍ବାଗ୍ରେ ଆବଶ୍ୟକ ।

ନୈତିକଶିକ୍ଷା ଅଭାବରେ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷ କଷ୍ଟ ରୁଦ୍ଧି ହୁଏ ଏବଂ ନୀତି-ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ବହୁ କଷ୍ଟର ଲଘବ ହୋଇପାରେ । (ନୀତି-ଶିକ୍ଷା ସାଦାସ୍ୟରେ ଛାତ୍ରାହ୍ୱାନୋପଯୋଗୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ରୋଗୋପଶମର ଔଷଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର କ୍ଷମତା ଜନ୍ମେ ନାହିଁ; ଏଣୁ ତଦ୍ୱାରା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ରୋଗ, ଅକାଳମୃତ୍ୟୁ ନିବାରଣ ହୁଏ ନାହିଁ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ନୀତି-ଶିକ୍ଷା ଯେ ଅଳସ୍ୟ, ଅପବ୍ୟୟାଦିପ୍ରମୁତ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଏବଂ ଅଭିଭୋଜନ ପ୍ରଭୃତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରଲୋଦିଜନିତ ରୋଗ ନିବାରଣର ଉପାୟ, ତହିଁରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ) । ସ୍ୱନତିସଂପନ୍ନ ଲୋକ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଯତ୍ନ କରି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ରୋଗ-ନିବାରଣରେ ସତତ ଚୟର ରହେ । ପୁଣି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ରୋଗ, ଅକାଳମୃତ୍ୟୁ, ଦୈବଦୁର୍ଘଟନାଦି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅଳ୍ପବୀର୍ଯ୍ୟ ସେଠାରେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞତା ଦୃଢ଼ଭାବ ସହିଷ୍ଣୁତା ସହିତ ବହନ କରିବାର କ୍ଷମତା ନୀତି-ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶିକ୍ଷାରେ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ ଏବଂ ସେହି କ୍ଷମତା ଏହି ସ୍ୱଖ-ଦୁଃଖସମ୍ମୁ ସଂସାରରେ ଅଳ୍ପ ମୁଲ୍ୟବାନ୍ ସମ୍ପଦ ନୁହେଁ ।

ଏକଦ୍ବ୍ୟାପୀତ ବସ୍ତୁର ଗୁଣ ଦେଖିଲେ ବୁଝାଯାଇ ପାରେ ଯେ, ଦୈବଦୂର୍ବିପାକାଦି ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର ଯେତେଦୂର ଦୃଃଶ୍ୟ ମୂଳ, ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର ଦୂର୍ନୀତି ଚନ୍ଦ୍ରପେକ୍ଷା ସାମାନ୍ୟ ଦୃଃଶ୍ୟ ମୂଳ ନୁହେଁ । ପ୍ରଥମତଃ, ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କ ନିଜର ଦୂର୍ନୀତିରେ ନିଜର ଅପେକ୍ଷ ଦୂର୍ବଳ ଦିଶେ । ଅତିଭୋଜନାଦି ଅସଂଯତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସେବା ଯୋଗୁଁ ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କୁ ନାନାବିଧ ଶ୍ରେଣୀର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିବାକୁ ଓ ଅନ୍ଧାରରେ କାର୍ଯ୍ୟଗ୍ରାସରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ । ଦୃଶ୍ୟବାଂଶୀ, ଅତିଲୋଭ, ଭୂଷା, ଦ୍ବେଷାଦି ଦୁଃସ୍ବଭାବରୁ ଅମ୍ବୁମାନେ ନିରନ୍ତର ଗତ ମନୋବେଦନା ସତ୍ୟ କରୁଁ । ଦ୍ବିତୀୟତଃ, ପରର ଦୂର୍ନୀତି ଯୋଗୁଁ ଅପମାନ, ବଞ୍ଚନା, ତୌର୍ଯ୍ୟାଦିଦ୍ବାରା ଅର୍ଥନାଶ, ସନ୍ତୁ ହସ୍ତରେ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅପମୂର୍ତ୍ତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ନାନାପ୍ରକାର ଗୁରୁତର କେଶ୍ବ ଗ୍ରୋଭ କରୁଁ । ଗୁଣ୍ଡବିଫୁଲ, ଯୁଦ୍ଧ ଓ ସେଥ୍ବର ଅନୁଶଙ୍ଗିତ ସମସ୍ତ ଅମଙ୍ଗଳ ସୁଦ୍ଧା ମନୁଷ୍ୟର ଦୂର୍ନୀତିର ଫଳ । ଅନ୍ୟତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂଯମ ଓ ଦୁଃସ୍ବଭାବଦମନ ଶିକ୍ଷା ନକଲେ, କେବଳ ବଞ୍ଚନ-ଶିକ୍ଷାଦ୍ବାରା ଗ୍ରୋଭର ଚିକିତ୍ସା ଏବଂ ଗ୍ରୋଭର ଔଷଧ ପ୍ରଭୃତି ପରିମାଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ କେବେ ସୁଖୀ ହୋଇ ନପାରେ ।

ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା

ଅଧିକ ବୟସରେ ଆମ୍ବୁମାନେ ଅନେକ ଜ୍ଞାନ, ଅନେକ ଉଚ୍ଚତଥା ଶିକ୍ଷା କରୁଁ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଜୀବନର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଆମ୍ବୁମାନଙ୍କର ବାସ୍ତବ ଏକପ୍ରକାର ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ । ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଭାବକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ନୂତନ ପଥରେ ଜୀବନ ପରିଚାଳିତ କରିବାର ଅତି ଅଳ୍ପ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନରେ ଦେଖାଯାଏ । ଗୁଣାକ୍ରମେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ସମୟରେ ଅନୁଜ୍ଞୁତ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିବ ହୁଏ—ସନ୍ଦିଗ୍ଧ, ମାରା, ପ୍ରତିବେଶୀ ଓ

ଶିକ୍ଷକ ଯାହା ଭାବ୍ୟରେ ଘଟନ୍ତି ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ଧନ୍ୟ । ମନୁଷ୍ୟସନ୍ତାନ ସ୍ୱଭାବତଃ ଜ୍ଞାନପ୍ରିୟ । ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଗଲେ ଯେ ତାହାର ଶିକ୍ଷା ହୁଏ, ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ବୟସରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ନହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମନର ଦ୍ୱାରରେ ତାଲ ଦେଇ ବସି ରହୁଥାଏ, ଏପରି ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟର ସମୟଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରକୃତର ସମୟଜ୍ଞାନ ଏକ ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଭ୍ରାନ୍ତ; ପ୍ରକୃତି ଅଭ୍ରାନ୍ତ; ସେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ବାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରେ, ଠିକ୍ ସମୟରେ ଶେଷ କରେ—ଶାସ୍ତ୍ର ବା ଗୁରୁ କାହାରକ ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ । ସେ ମାନ୍ଦୁର୍ବରୁ ଶିଶୁର ପାଠ ଆରମ୍ଭ କରିଦେ, ଶିଶୁ ପ୍ରକୃତି ଦ୍ୱସ୍ତରେ ଅନେକ ବସ୍ତୁ ଶିକ୍ଷା କଲା ପରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ତାହା ହାତରେ ଖଡ଼ି ଦେଉଁ । ସେ ଯାହାହେଉ, ଯେଉଁ ମାନେ ପ୍ରକୃତିର ଦ୍ୱସ୍ତରେ ଯନ୍ତ୍ର ସ୍ୱରୂପ ହୋଇ ଶିଶୁର ଶିକ୍ଷାର ସହାୟତା କରନ୍ତି, ସେହିମାନେ ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷକ । ପ୍ରଚଳିତ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ କଥର ସାହିତ୍ୟ, ଗଣିତ, ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱରୂପରୂପେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଇ ପାରେ, ଆମ୍ଭେମାନେ ସେ ବସ୍ତୁ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ ହୋଇ ନାହିଁ । ବିନା ସ୍ୱସ୍ତକରେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରେ, ତାହାହିଁ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଆଲୋଚନା ।

ଶିଶୁ ଯେ ମାତାର ମୁଖଅଙ୍ଗକୁ ବିସ୍ତାରିତ ନେତ୍ରରେ ଅନାଇ ହେଥାଏ, କାହାର ପ୍ରତି କଥାକୁ ବର୍ଣ୍ଣି ଡେରି ଶୁଣୁଥାଏ, କାହା ଅର୍ଥହୀନ ନୁହେଁ— ସେ କେବଳ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରୁଥାଏ । ଏହିପରି ପରିବାର ପରିଜନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶୁଭଚଳଣ, କଥାବାର୍ତ୍ତା ତାହାର ଶିକ୍ଷା ବିଧାନ କରେ । ମେ ଯେପରି ଦେଖେ ଓ ଶୁଣେ ସେହିପରି ଶିଖେ । ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ପ୍ରକୃତି ନିର୍ମଳ କରାଥାଏ; ଅର୍ଥାତ୍ କେହି ସ୍ୱଭାବତଃ ଶକ୍ତ, ସୁଶୀଳ, କେହି କୋପନସ୍ୱଭାବ, କେହି ସ୍ୱଭାବତଃ ଦୟାଶୀଳ, କେହି ବା ନିଷ୍ଠୁର ଭାବନା । କିନ୍ତୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଗତ ଶିକ୍ଷା ଏହି ଜନ୍ମଗତ ସ୍ୱଭାବକୁ ବହୁ-

ପରମାରେ ନିୟୁତ କରେ । ଯେଉଁ ବାଳକ ବାଳିକାମାନେ ଗୃହରେ
 ସବଦା ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜାନ୍ତ ଗୁଣସ
 ପ୍ରକୃତିଯୋଗେ ନିରୁପଦ୍ରବ୍ୟ କରିଥିଲେହେଁ, କାଳକ୍ରମେ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ
 ତାହାର ପ୍ରଭାବ ଦ୍ରାସ୍ୟପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ଏବଂ ଦୟାବୃତ୍ତି ପ୍ରବଳ ହେବ । ପୁଣି
 ନିରାଶ୍ରୟ ଶତ୍ରୁ ବାଳକର ସମକ୍ଷରେ ଅଛି ଗୋଟିଏ ବାଳକଶିଶୁକୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା
 ପ୍ରଦାନ କର, ତାଲି ସେ ତାହାର ଅନୁକରଣରେ ଗୋଟିଏ ମାନବଶିଶୁକୁ
 ସେହିପରି ଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଦାନ କରୁନାକୁ ମନ ବଳାଇବ । ଏହା ଆତ୍ମମାନଙ୍କର
 ନିତ୍ୟସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ ବ୍ୟାପାର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୃଷସ୍ପରେ ଏହିପରି ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ବା
 ପରୋପକାର ମନୁଷ୍ୟସନ୍ତାନ ଶିକ୍ଷା ଲଭ କରେ । ଏପରି ଶିକ୍ଷା ସେ ଦେବଳ
 ଶିଶୁମାନେ ଲଭ କରନ୍ତି, ବସୁନ୍ଧରୀମାନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ତାହା ନୁହେଁ ।
 ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଅଗଚ୍ଚିତରକ୍ତ, 'ସୁବକଶିଶୁ', 'ବୁଦ୍ଧଶିଶୁ' ଏହିପରି
 ଅନୁକରଣଦ୍ବାରା ଗଢାବନାମୀ ହେଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଶିଶୁ ପକ୍ଷରେ ଏହା
 ଯେପରି ସ୍ବାଭାବିକ ଓ ନିଷ୍ପତ୍ତି, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସେପରି ନୁହେଁ ।

ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଜିଜ୍ଞାସାବୃତ୍ତି ଓ ବୌଦ୍ଧିତ୍ବ ଏ ଦିଗ୍ବିଜୟ ଅଙ୍ଗଳ
 ପ୍ରବଳ ଥାଏ । ସମସ୍ତ ଦିବସ ଗୋଟିଏ ୪ । ୫ ବର୍ଷର ବୁଦ୍ଧିମାନ ବାଳକ
 ନିକଟରେ ରହ, ସେ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ସହସ୍ର ପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ନର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟରେ ଅସ୍ଥିର
 କରି ପକାଇବ । ତୁମ୍ଭେ ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର (ତାହାର ବୋଧଗମ୍ୟ)
 ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଯେବେ ଶୁଭୁକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ ବା ଚପେଟାଘାତ-
 ଦ୍ବାରା ତାହାର ମୁଖ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କର, ତେବେ ସେହି
 ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାହାର ମସ୍ତିଷ୍କକୋଶର ସୁସଜ୍ଜିତ ହେଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏ
 ସଂସାରରେ ଏପରି ଅନେକ ବୃଷସ୍ପ ଅଛି, ଯାହା ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ
 ଶୈଶବୀ ଫୁଲରେ ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଇ ନାଥାରେ । ଆତ୍ମମାନଙ୍କ
 ବିବେଚନାରେ ଯାହା ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା ଅସମ୍ଭବ ବା ବୁଝାଇଲେ

ଅଳ୍ପସ୍ଵର ଆପଦା ଅଛି । ଏପରି ବିଷୟ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା ଆଦୌ ସୁକ୍ଷ୍ମ ସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ଅଭିଭାବନାମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ଓ ଗାନ୍ଧୀର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ୟାଚାରରୂପରେ ପରିଣତ କରିନ୍ତି । ଯାହା ଶିଶୁର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ, ସେ ଯାହାର ମର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ, ଏପରି ବିଷୟ ତାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାରେ ଲାଭ କଣ ? ପଞ୍ଚମବର୍ଗୀୟ ଶିଶୁକୁ ଗଜଗଣିତର ପର୍ଯ୍ୟୁଲ (ପୁର) ବ୍ୟସ୍ତ କରିବା କି ଫଳ ? ଦେବତା ତାହାକୁ କହନ୍ତି ବୁଝିବା ଫଳକୁ ଦେବତା ନିକଟରେ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ନିଆଁଲବାହାର କି ଉପକାର ଦର୍ଶିବ ? ଅନେକ କୌତୁକ ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଆମୋଦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହିପରି ଅତ୍ୟାଚାର ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ପିଲାଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟାଚାର କୁଣ୍ଡାଣ୍ଡ କରି ପକାନ୍ତି । କୌଣସି ଗୁରୁତର ବିଷୟର ଗୁରୁତ୍ଵ ନହୁଏ ଅତ୍ୟାସ କଲେ ଆଉ ତାହାର ଗୁରୁତ୍ଵ ଅଳ୍ପକରି କରିବାର ଅବସର ବା ଫୁଟୁଇ ଲାଭ କରିବା ସୁବିଧାନ ହୋଇ ଉଠେ ।

ନୁହେଁବାଳକ ଯାହା ବେଶିବ ତାହା କରିବ, * ୧-୨ ମାସର ଶିଶୁ ଯାହା ପାଏ, ତାହା ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଇ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରେ; ତାହା ମଧ୍ୟରେ ସେ ବିଷ ଥାଇପାରେ, ଏ ଭାବନା ତାହାର ନଥାଏ । ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଇଚ୍ଛାନିଷ୍ଠା ଚିନ୍ତା ନକରି ସେ କୌତୁକର ଚଳଚାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ବା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପେଷ କଲେ ସେ ଅଧିକ ଆଗ୍ରହ ସହିତ ତାହା କରିବ । ସେ ମନେ କରେ, ଏଥିରେ କିଛି ଅଧିକ ସେ ଅଛି । ସୃକ୍ତି, ଚର୍ଚ୍ଚ, ଉପଦେଶ ଯେତେବେଳେ ତାହାର ପ୍ରାଣରେ କିଛି ଫଳପ୍ରଦାୟକ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କିପରି ଯତ୍ନରେ ତାହାକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ବିଧେୟ, ତାହା ତାହାର ବୁଝାଇ ଦେବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ, ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧିକ ବାକ୍ୟବ୍ୟୟ କରିବା ବୃଥା ।

ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଆଲୋଚନା ଶିକ୍ଷାର ଆରମ୍ଭ ଗୃହରେ, ସୁତରାଂ ଗୃହେ
 ବସନ୍ତ ବର୍ଷର ଦେବ, ଏକଥା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହସ୍ଥର ପ୍ରଧାନ ଚିନ୍ତାର
 ବିଷୟ । କିନ୍ତୁ ତାହାର ଲକ୍ଷଣ ତ କିଛି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ
 ଶିକ୍ଷାର ଅର୍ଥ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯାଇ ପୁସ୍ତକ ଲିଖିତ ବିଷୟମାନ ଗଳାଧାରଣ
 କରିବା ! ସେ ଯେତେ ଗଳାଧାରଣ କରି ପାରିଲେ, ତାହାର ଆଦର୍ଶ ଓ
 ଗୌରବ ସେତେ ଅଧିକ । ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ଭଲ ଅଲଙ୍କାର ଦିଅ,
 ଭଲ ବସ୍ତ୍ର ଦିଅ, ଭଲ ଆଦାର ଦିଅ, ଆଉ ଘରେ କିଛି ବିଦ୍ୟା ଲୋଭବା
 ପାଇଁ ଜଣେ ଜଣେ ଅଜ୍ଞାତଚିତ୍ତ ବଡ଼ ପାପକର ମାଷ୍ଟର ରଖି ଦିଅ ।
 ଏଥିରୁ ବଳି ଆଉ ଅଧିକ ଯତ୍ନ କଣ କରିପାଇ ପାରେ ? ସେ ଏତେଦୂର
 ଚାଲିଗଲେ, ସେ ପିତାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷର ସୀମା ନାହିଁ । ସନ୍ତାନ କି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ
 ଦେଖିଲେ, କଣ ଶୁଣିଲେ ଏକ ତଦ୍ୱାରା ତାହାର ଜୀବନ ବସନ୍ତ ଗତି
 ଦେଲା ବା କେଉଁ ବିଷୟକୁ ଧାବତ ଦେଉଅଛି, ସେ କଥା କେତେ ଜଣ
 ଦେଖନ୍ତି ? ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ସମାଜର ମାତାଗୁଡ଼ିକ ତ ସନ୍ତାନଶିକ୍ଷାବିଷୟରେ
 ଅସାଧାରଣ ପଟୁ । ସେମାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିବା ପାଇଁ ଏକ
 ତାଙ୍କୁ ଝୁଆଇ ପିଆଇ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ; ଆଉ ଅଭିପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ବା ଜାମାତାର ଅପୌଜନ କରିବାପାଇଁ । ଏଭଳି ଦେଲେ
 ମାତାର ଚର୍ଚ୍ଚେନା ସରିଲା ।

ଏହିକରେ ସେବେ ଶେଷ ହୁଅନ୍ତା କେବେ ତ ଅନେକ
 ପରିମାଣରେ ରକ୍ଷା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତ ଅସ୍ପର୍ଶ୍ୟ ! ବାହାରକୁ ଅଧିକା ପୂର୍ବରୁ
 ସନ୍ତାନମାନେ ଗୃହରୁ ସଂସାରର କୁମାର ଓ କୁମତୀ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ
 ଶିଖି ରଖିଥାନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଦେଶର ଗୃହଗୁଡ଼ିକ କି ଅଧୁନା ପଦାର୍ଥ,
 ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ଦୁଃସାଧ୍ୟ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଗୋପନରେ କରିବାକୁ
 ହୁଏ, ଏ ଶିକ୍ଷା ଗୃହରେ ଯେତେ ସୁନ୍ଦରରୂପେ ହୁଏ, ଅନ୍ୟତ୍ର ସେପରି ହୁଏ

ନାହିଁ । ସନ୍ତାନ ସମ୍ଭବରେ ଦେଖୁଅଛି, ମାତା ପିତାଙ୍କୁ ଲୁଗ୍ନର ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛି ଏବଂ ଦୈବାତ୍ ତାହା ଧରି ପଡ଼ିଲେ ତାହା ଉଡ଼ାଇ ଦେବାପାଇଁ ନାନା କୌଶଳ ଉଦ୍ଭାବନ କରୁଅଛି । ଏହିପରି ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ଲୁଗ୍ନର ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କଲ ଏବଂ ଅବଶ୍ୟକ ହେଲେ ପତରଟା ମିଛ କଥା କହି ଅପଣାର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ପ୍ରମାଣ କଲ । ଅନେକ ପ୍ରକରେ ଅଭିଭାବକମାନେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ବାଳକବାଳିକାଙ୍କୁ ମିଥ୍ୟା କହିବାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାରେ ଡୁଝି କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ମାମଲା, ମୋକଦ୍ଦମା, ବିବାଦ, କଲହରେ ଯେପରି ଭୟଙ୍କର ଜାଲି, କୁଅଗ୍ରେଶ୍ୱର କାରବାର, ତାହା ତ ସନ୍ତାନ ଶିଶୁର ଅମୂଲ୍ୟ ଓ ଅମୋଦ ଉପାୟ । ଏ ତ ଗଲ ଶିକ୍ଷିତ ଅଶିକ୍ଷିତ ସାଧାରଣ ଗୃହର କଥା । ଲେଜା ସନ୍ଧ୍ୟାପ୍ରାୟ ଗୃହର କାରବାର ଅନ୍ତର ବଚିତ । ୭ । ୮ ବର୍ଷ ବୟସବାଳକ ମଦ୍ୟପାନ କରିଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅମ୍ଭେମାନେ କେତେଗୋଟି ଦେଖିଅଛୁଁ । ଅଧିକ କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ସେମାନେ ମଦ୍ୟପାନ କରିବାକୁ କାହୁଁ ଶିଖିଲେ ? କାହୁଁ ବା ମଦ୍ୟ ପାଇଲେ ? ଏହାର କି ଉତ୍ତର ଅମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ହେବ ?

✓ ଏଥି ଉପରେ ଅମୋଦ ପ୍ରମୋଦର ଲଳା, ନୃତ୍ୟ ଗୀତର ଅନଳ । ଏଥି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅମ୍ଭେମାନେ ବାରମ୍ବାର କହିଅଛୁଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ କହୁଅଛୁଁ ଯେ, ବେଶ୍ୟା ନୃତ୍ୟ ନହେଲେ ଅମୋଦ ଉତ୍ସବ, ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟ, ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ସବୁ ନିଷ୍ଫଳ । ଏହା ମଧ୍ୟ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାର ଗୋଟିଏ ଉଲ୍ଲୁଖ ଉପାୟ । ରାଜଧାନୀରେ ଆଦର୍ଶ ରଙ୍ଗଭୂମିମାନ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି, କିମ୍ପେ ତାହା ଦେଶମୟ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ପରମ ମଙ୍ଗଳ ଓ ଉନ୍ନତ ସାଧନ କରିବ ।

ଅଉ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ, ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ଅମୂଲ୍ୟ ବ୍ୟବହାର । ଏପରି ଭ୍ରାତାଙ୍କ ଅପବ୍ୟବହାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶରେ ହୁଏ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ବାଲ୍ମୀକି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାଳକ ବାଳିକା ମାନଙ୍କର ନାନା ଉପଭାଷା ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । କେହି ଗାଳ ଦେଇ ଦକ୍ଷପଦ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । କେହି ବା ଅଦର କରୁ ନିନ୍ଦା ନୁହେଁ ନୁହେଁ ଦେବଭାଷା (?) ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ ! ଗୃହର ପୁରୁଷ-ରମଣୀମାନେ ପରସ୍ପର କଳହରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କର ଭ୍ରାତାଶିକ୍ଷାର ଦ୍ଵାର ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଫିଟିଯାଏ । ଏହିପରି ନାନା ଉପାୟରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକଥାର ଅର୍ଥ ନ ବୁଝି ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ହୁଏ । ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ଥବୋଧ ଜନ୍ମେଲେ ଅନେକ କଥା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଅଉ ବାଲ୍ୟୋପାଦେୟ ସେହି ସବୁ କୁଳୋପାୟାନ ଚିତ୍ତଜୀବନ ରସନାର ଭୂଷଣସ୍ଵରୂପ ହୋଇ ରହେ । ଏ ଚିତ୍ତପୁରେ ଉଚ୍ଚଜାତି ମାନ ଜାତିର ପ୍ରବେଦ ନାହିଁ । ବରଂ ଦକ୍ଷନ୍ତ ମାନଜାତିମାନଙ୍କ ରସନା ଭଲ ଜାତିର ଭୟରେ ଅନେକ ସମୟରେ ସଂଯତ । ହା ଧ୍ବଂ ! ଏହା କି ଅର୍ଯ୍ୟ ଜାତିର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାଷା ?

ଭ୍ରାତା ଓ ଭାବ ଏକତ୍ର ଅବସ୍ଥାନ କରିବୁ—ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥା କହିବାବେଳେ ବା ଶୁଣିବାବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନରେ ଗୋଟିଏ ଭାବ ଜାତହୁଏ । ବାଲ୍ୟର ଅବୁଦ୍ଧିବାସ ସେହି ଭାବ ମନରେ ଦୃଢ଼ରୂପେ ମୁଦ୍ରିତ ହୁଏ । ଏହିପରି ଅପରିଣତାବସ୍ଥାରେ ନାନାପ୍ରକାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଥା ଶୁଣିଲେ ବା ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ ମନ କଳ୍ପସିତ ହୁଏ, କୁଭାବମାନ ମନ ସମକ୍ଷରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାହାକୁ ବିକାଶପ୍ରସ୍ତ କରେ । ଦୁଷ୍ଟାନ୍ତ-ଦ୍ଵାରା ବୁଝାଇବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସବୁ ବ୍ୟବହୃତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଥାମାନଙ୍କରୁ ଗୋଟିଏ ଧର ବିଶୁଦ୍ଧ କଲେ, ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉକ୍ତିର ସାରବର୍ଣ୍ଣ ସଫଳରେ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ ।

ସେ କଥା ଥାଉ । ମନୁଷ୍ୟ ଲୁଗା ଯିବେ କାହିଁକି ? ସାଗ୍ରବିଦ
 ଲହାଣୀଲତା ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭୂଷଣ । ଯାହାର ଲହାଣୀ
 ନାହିଁ, ସେ ସବୁଦିନ ଅବଜ୍ଞାର ପାତ୍ର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ କାହାର କୌଣସି
 ଲହାଣୀର ଅଭାବ ଦେଖିଲେ ଦ୍ଵିତୀୟବାର ଦେଖିବ ମୁହଁ ଟେକି ଅନାଇ
 ପାନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତର ଗୋଟିଏ ନିୟମ ଏହି ଯେ,
 କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଯେତେ ଅଗ୍ରସର ହେଉ ପଛରେ ବାଉଁଶର ନିକଟସ୍ଥ
 ହେଲେ କାହା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସହ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ
 ପ୍ରତି ଦୃଢ଼ମୂଳ ସାଗ୍ରବିଦ ଦୃଶ୍ୟ ଅଛି ରହେ ନାହିଁ । ଏକ ସମୟରେ
 ମନୁଷ୍ୟ ବନ୍ୟପଶୁ ଭୂଲ୍ଲ ନଗ୍ନାବସ୍ଥାରେ କାଳ କଟାଉଥିଲା । କ୍ରମେ ଜ୍ଞାନ
 ଓ ସଭ୍ୟତାର ବୃଦ୍ଧି ସହ ଲହାଣୀ ସମ୍ପ୍ରମ ପ୍ରଭୃତି ମନୁଷ୍ୟୋପକର ଉପଗ୍ରହ
 ପଡ଼ିଗଲା । ଶ୍ରୀକ୍ଷିତ୍ଵାନ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ବାଲବେଳ କହେ, ଅଦି ନରନାଶ
 ଅଦମ ଓ ଲବ ନିବିଡ଼ ଜ୍ଞାନବୃଦ୍ଧର ଫଳ ରକ୍ଷଣ କରି ସମସ୍ତ ମାନବ
 ଜାତିକୁ ପାପଗ୍ରସ୍ତ କଲେ । ସେହି ଦିନ ମନୁଷ୍ୟ ସନ୍ତାନର ଅଧ୍ୟୟନ
 ହେଲା । ଅମ୍ବେମାନେ କହୁଁ, ସେହି ଦିନ ମନୁଷ୍ୟଜାତିର ଉନ୍ନତର
 ସ୍ଵପ୍ନପାତ ହେଲା । ତତ୍ତ୍ଵାବଦେ ମନୁଷ୍ୟ ଅଜ୍ଞପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ୟପଶୁ ମାତ୍ର
 ଥାନ୍ତା । ଏହି ଲହାଣୀ ମନୁଷ୍ୟକୁ ବନ୍ଧୁ ପିକାଇ ଅଛି । ଯେଉଁ ସମାଜରେ
 ଯେତେ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ, ସେ ସମାଜରେ ତେତେ ଅଧିକ ବ୍ୟବ
 କାରବାର । ଲଭ୍‌ରେପାୟ ସମାଜରେ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଆବୃତ
 ନଈର କାହାର ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ଘୋର ବ୍ୟବରା । କିନ୍ତୁ
 ଅମ୍ବେମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧ ନଗ୍ନାବସ୍ଥାରେ ଯଥା ତଥା ନିର୍ବିବାଦରେ ବିଚରଣ
 କରୁଁ । ଏହି କେତେକ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷିତମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରେ
 ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଗଠିତ ହୋଇଛି । ଅବଶ୍ୟ
 ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ସମାଜ ସର୍ବାଂଶରେ ଲଭ୍‌ରେପାୟ ସମାଜ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ
 ଏବଂ କାହା ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବାବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ

ଏକାନ୍ତ ବାହୁମୟ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିସ୍ତୃତ ଆଲୋଚନାର ପ୍ରଳ ଏ ନୁହେଁ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ସମୁଦ୍ର ରକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ଯେପରି ବନ୍ଧୁ ବ୍ୟବହାରର ପ୍ରୟୋଜନ, ଭ୍ରଷାର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାରର ପ୍ରୟୋଜନ । ଭ୍ରଷା ମଧ୍ୟରେ ‘କୁ’ ‘ସୁ’ ସଦଳ ପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟର ଶଦ୍ଦ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ, କିନ୍ତୁ ତାହା ବୋଲି ସଦଳ ପ୍ରକାର କଥାର ଯଥେଚ୍ଛା ବ୍ୟବହାର କି ସୁସଙ୍ଗତ ? ପୁଣି ଏକାର୍ଥବୋଧକ ଦୁଇ ବିନ୍ୟା ଚିତୋଦ୍ଧୃତ ଶଦ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର ଗୁଣରେ ସମାନ ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଠି ମାର୍ଜ୍ଜନୀୟ, କେଉଁଠି ବା ଦୁଷଣୀୟ ହୋଇଅଛି, ଏଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନରଖି କେବଳ ଏକାର୍ଥବୋଧକ ଗୋଟିଏ ଶଦ୍ଦ ସ୍ଥାନରେ ଓପଇଃ ବ୍ୟବହାର କରିବା ସମ୍ପର୍କିତରେ ଅଯୌକ୍ତିକ । ଅସାଧୁ ପ୍ରୟୋଗ ସବୁଆ ପରିହାର୍ଯ୍ୟ । ସମାନ ମଧ୍ୟରେ ଏହିପ୍ରକାର ଅସାଧୁ ପ୍ରୟୋଗର ବାହୁଲ୍ୟ ଦୋର ନିନ୍ଦାର କଥା । ଏଥିରେ ପୁଣି ଅସ୍ଥାନ-ପ୍ରୟୋଗ ଦୋଷ ଅଛି ।

ଏ ଦିର୍ଘିତ ଦୋଷ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ସମାନରେ ଦୃଷ୍ଟି ମାତ୍ରାରେ ରହିଅଛି । ପାତ୍ରାପାତ୍ର, ବାଳାବାଳ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନଦେଇ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଲେବେ ଭ୍ରଷାର ଯେପରି ଅପବ୍ୟବହାର କରିଅଛନ୍ତି ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହା କାହାର ଅବଦତ ନାହିଁ । ଭାଇ ଭାଇକ, ପିତା ପୁତ୍ରକୁ ଯେପରି ଅପକଥାରେ ଗାଳ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଯେପରି ସବୁସମ୍ପର୍କରେ ଲେବେ ଅପକଥା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ତାହା ସମାନ ପକ୍ଷରେ ଦୋର କଲଙ୍କର କଥା, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ସୁଖର ବିଷୟ, ଶିକ୍ଷିତ ଓ ଅଶିକ୍ଷିତ ମଧ୍ୟରେ ଏ ବିଷୟରେ ଅନେକ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖାଯାଏ, ପୁଣି ଶିକ୍ଷିତ ବୃଦ୍ଧ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ମଧ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରଭେଦ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୋଧ ହେଉଅଛି, ଶିକ୍ଷିତ ରସନା କ୍ରମେ ସଂଯତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି ।

ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଗ୍ରାଣକୁ କୁସ୍ତିତ ଗ୍ରାଣର ଖଣି କହିଲେ ତଳେ ।
 କେନ୍ଦ୍ରାପ୍ରସ୍ତ ଜାତି ଯେଉଁ ଅଡ଼କୁ ଯେତେବେଳେ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଅଛନ୍ତି,
 ସେ ଅଡ଼େ ବହୁ ନୂତନ ଭାବ ଓ ଭାଷା ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଅଛି । ଏକ
 ଆଡ଼େ ଉଲ୍ଲୁଖ ଭାବର ପରାକାଷ୍ଠା, ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଅପକୃଷ୍ଟ ଭାବର
 ହେଇ ବାଦ ନାହିଁ । ଏକ ଏକ ଭାବ ବିଚିତ୍ର ମହାପୁରୁଷ ହସ୍ତରେ ବିଚିତ୍ର
 ବର୍ଣ୍ଣରୂପ ଧାରଣ କରି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ
 ହୋଇଅଛି । କ୍ରମେ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବସ୍ତ୍ରାନ୍ତର ହୋଇ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ
 ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଅଛି । ନୀତିପ୍ରବୃତ୍ତିଦଳର ବ୍ୟାପାରମାନ ଯେପରି ଏଦେଶୀୟ
 କେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବସନ୍ତରୂପେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହୋଇଅଛି, ଏପରି ଅନ୍ୟ
 କୌଣସି ଦେଶରେ ଅଛି ବୋଲି ଅମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । କେମାନେ
 ଉପମା ଉପରେ ଉପମା ଅତୀତି ଦେଇଅଛନ୍ତି; କାବ୍ୟରସପ୍ତୟ ପାଠକଗଣ
 ପରି ଶୁଣି ମୁଗ୍ଧ ! ପୁଣି ପ୍ରଚଳିତ କଥାରେ ତ ବାଦ ନାହିଁ । ଭୁବନ ଶୁଣି
 ଶୁଣି କଣ୍ଠି ବଧୂର ହୋଇଗଲାଣି ! ପଥ ଖୁଲିବାବେଳେ, ଗୃହରେ ବସିବା
 ବେଳେ, କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ କର୍ମ କରିବାବେଳେ, କୌଣସି ସମୟରେ ତାହୁ
 ନାହିଁ — ଏମନ୍ତ କି ଧର୍ମମନ୍ତ୍ରରମାନ ମଧ୍ୟ ପରିତ୍ରାଣ ପାଇ ନାହିଁ ।

ଅମ୍ଭେମାନେ ବାମ୍ଫୋର କହିଅଛୁ, ଔଦାସୀନ୍ୟ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାତୀୟ ଚରିତ୍ର ହୋଇଅଛି । ଜାଣି ଶୁଣି ଅଖି ବୁଜିବା, ପୁଣି
 ସମୟ ପଡ଼ିଲେ ସଙ୍ଗପ୍ରକାର ବସୟରୁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଚର୍ଚ୍ଚା
 ବାହାର କରିବା, ଏ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷିତଲୋକଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟ
 ହୋଇଅଛି । ସଦୃଶ୍ୟମର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅତି ବିରଳ । ଅଭାବ ରାଣି ରାଣି,
 ଦୋଷ ରାଣି ରାଣି, ତଥାପି ସନ୍ତାନର ତେଣୁ ବା ସଦ୍‌କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ
 ଅତି ବିରଳ । ସମାଜସ୍ଥ ଯାବତୀୟ ଅପକୃଷ୍ଟ ବସୟ ପ୍ରତି ଗମ୍ଭୀର ଦୃଷ୍ଟି
 ନଦେଲେ, ତାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟାଧୀନରେ ବଦ୍ଧପରିବର ନଦେଲେ,

ସମାଜର କଲଙ୍କ ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ; ଉନ୍ନତର ମାର୍ଗ ପରିଷ୍କୃତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଭାଷାର ଏହି ଦୈର୍ଘ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ କଲଙ୍କ ନୁହେଁ । ଅନେମାନେ ଆଶା କରୁଁ, ଯେଉଁମାନେ ଏହାକୁ ଲଜ୍ଜାଜନକ ଓ ଦୃଶ୍ୟଜନକ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଏହାର ପ୍ରତିବିଧାନରେ ଯତ୍ନବାନ୍ ହେବେ । ଯଦ୍ବାସ୍ତୁ ଭାଷାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ଜାତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଉଭୟ ରକ୍ଷିତ ହେବ, ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଗୃହ ଏବଂ ସମାଜ ସୁଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସ୍ତୁତ କ୍ଷେତ୍ରରୂପରେ ପରିଣତ ହେବ, ତତ୍ପ୍ରତି ଔଦାସୀନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା କଦାଚ ମନୁଷ୍ୟଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ ।

ଓଡ଼ିଶାର ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିର *

କୋଣାର୍କରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବହିଷ୍କୃତ ନାହିଁ, ବିରାଟ ପ୍ରାନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଅଜାତର ସମାଧିମନ୍ଦିର—ଶୈବାଳାଜିନ୍ଦ୍ର ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଜାଣି ଦେବାଳୟ ଏବଂ ତାହାର ବିଜ୍ଞାନ ବକ୍ଷରେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଗୋଟିଏ ବିପୁଳ କାହାଣୀ । ସେହି ପୁରାତନ ଦିନ, ଯେତେବେଳେ ଏହି ମନ୍ଦିର-ଦ୍ୱାରରେ ଠିଆ ହୋଇ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଶୁଭ୍ରବାନ୍ତ ଦ୍ରାଘିଶଯାନକ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ-ଜଡ଼ିତହସ୍ତରେ ସାଗରଗର୍ଭରୁ ପ୍ରଥମ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଅବଲୋକନ କରୁଥାନ୍ତି; ନୀଳ ଜଳ ଶୁଭ୍ର ଅନନରେ ସେମାନଙ୍କ ପଦତଳେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ ଏବଂ ନୀଳ ଅବାସ ଅବତାରିତ ପ୍ରୀତି ସହିତ ଅରୁଣିମା 'ଅଶ୍ରୀବାଦଧାର ବର୍ଣ୍ଣ କରୁଥାଏ ।) ତାମ୍ରଲତ୍ତ ବନରଠାରୁ ସିଂହଳ,

* ବଙ୍ଗଲେଖକ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କ ପ୍ରତ୍ନାବଳୀର 'କୋଣାର୍କ' ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧର ଅନୁବାଦ ।

ତୀନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାନା ଦୂରଦେଶକୁ ପଣ୍ୟ ଓ ଯାତ୍ରୀ ଧରି ନିତ୍ୟ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ବୃହତ୍ ଅର୍ଥବ ଯାନ ଗମନାଗମନ କରୁଥାଏ, ସେଗୁଡ଼ିକର ନାବିକମାନେ ଏହି କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିରର ମଧୁର ଘଣ୍ଟାଧୁନ ଶୁଣି ବହୁ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା କାଳରେ ଦୂରରୁ ଦେବତାଙ୍କୁ ସସମ୍ପ୍ରମ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ଦେବତାଙ୍କର ଯସ୍ତୋତ୍ରାଣରେ ଭରଣୀର ସୁବିଷୁବ ତୀନାଂଶୁକେତୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣମାନ ହେଉଥାଏ । ମନ୍ଦିରର ବହୁଃପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ, ଦ୍ଵାର ସମ୍ମୁଖରେ ସିଦ୍ଧବିଷ୍ଣୁସେବିତ ପ୍ରାଚୀନ କଳ୍ପବଟମୂଳରେ ଶତ ସହସ୍ର ଯାତ୍ରୀ— କେତେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ଦାତରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅସି ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି । ଥରେ ଯଦି ପୂର୍ବଦେବଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ହୁଏ, ଥରେ ଯଦି ମହାଦୁର୍ଘଟ ନିଜର କନକ ଭରଣରେ ସମସ୍ତ ଜ୍ଵାଳା ଯନ୍ତ୍ରଣା ହରଣ କରି ନିଅନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଗଞ୍ଜର ଆତ୍ମାସନା !

ଆଜିକାଲି ଏହି ଅର୍କକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାତ୍ରୀର ପଦଧୂଳି ଆଉ ପଡ଼ି ନାହିଁ । ସୁଦ୍ଧାଠାରୁ ଦଶ କୋଶବାଲୁକାମୟ ପଥ ଅତିକ୍ରମ କରି ବାଣ ମନ୍ଦିରଟିଏ ଦେଖିବାକୁ ଯିବ କିଏ ? ମନ୍ଦିରର ସବୁ ପଡ଼ି ଯାଇଅଛି— କେବଳ ଜଗମୋହନଟି ବାକି । ଶୁଙ୍ଖାରୀ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟରେ ଓ ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ଶିଳା ଲୋର ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ ଦ୍ଵାରଦେଶରେ ଦୈବାଗତ ପଥକଗଣଙ୍କର ନୃପ୍ତନୟନ ଆକର୍ଷଣ କରେ ଏବଂ ସୁରଭେଦିତ ଏହି ମନ୍ଦିରର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବୁଲି ବୁଲି ଦେଖେ, ପାଷାଣରେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତବର୍ଷ ଆପଣାକୁ କି ସୁନ୍ଦରରୂପେ ମୁଦ୍ରିତ କରିଅଛି । ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ବସିଥିବା ଜୀବନନ୍ତ୍ର-ଗଣଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିସକଳ କି ସୁନ୍ଦର ! ଏପରି ସୁଗ୍ରୀବ ବେଙ୍ଗରରୁ ଆଣି, ଏପରି ସୁନ୍ଦର ସୁଠାମ କଣ୍ଠବର ! କେବଳ ସିଂହ ଦୁଇଟି ପ୍ରକୃତର ଅନୁରୂପ ନୁହେଁ—କିନ୍ତୁ ତାହା ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମନ୍ଦିରର ସିଂହ ସହଚର ଭୂଳନାରେ କେତେ ପରିମାଣରେ ସିଂହ ଭଳି । ଆଉ ସେହି ଅଭୁଜ୍ଞ

ଶିଳ୍ପ—ନବଗ୍ରହ; ଭୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣ ପାଷାଣଖଣ୍ଡରେ ମୁଦ୍ରିତ ଦେବେ ଗୋଟି
ରୁଦ୍ଧ ସଦୃଶ ପ୍ରଶାନ୍ତ ହାସ୍ୟବଦନ, ହସ୍ତରେ ତାହାର ଜପମାଳା, ତାହାର
ବା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର, ତାହାର ଅବା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ନବଗ୍ରହମୂର୍ତ୍ତି
ମନ୍ଦିରଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଶୁଣିତ ହସ୍ତ ଦୂରରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର
ଲୌହରଥୋପରି ଶାୟିତ; ଇଲିକତାଠାରୁ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇ
ନିଆ ଯାଇ ପାଇ ନାହିଁ; ପଥକମାନେ ତାହା ଦେହରେ ସିନ୍ଦୂରଲେପନ-
ପୂର୍ବକ ବକ୍ସିତରେ ପ୍ରଣାମ କରୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହି ନୂତନଲବ୍ଧ ବକ୍ସି ଏବଂ
ପ୍ରୀତି ଲଭି କର ସୁଦ୍ଧା ଆଉ କିଛି ସମୟ ପଡ଼ି ଚାଲିଲେ ଏହି ଅନ୍ତର୍ଗତ
ପ୍ରାଚୀନ କୀର୍ତ୍ତି ଶ୍ରାବ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିବ ।

ଓଡ଼ିଶାର ବାର ବର୍ଷର ରାଜସ୍ବ ସମୁଦ୍ରର ବାଲୁକାତଟରେ ଏହି ଏକ
ମାତ୍ର ପାଷାଣମନ୍ଦିରରେ ନିଃଶେଷ ହୋଇଅଛି । ମନ୍ଦିରଟି ତ ସାମାନ୍ୟ
ନୁହେ । ଗତ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମଧ୍ୟ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟମାନେ ଏହାରହିଁ ପଥର
ଖସାଇ ଖସାଇ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଗୌରବ ବଢ଼ାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥ
ସିଂହଦ୍ବାର ସମ୍ମୁଖରେ ଯେଉଁ ସମ୍ବଳ ଅରୁଣସ୍ତମ୍ଭ ଦେଖାଯାଏ, ତାହା
ମଧ୍ୟ ଏହି ତୋଣାକର ଗୌରବର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ।

ବିଳାସଜଳାର ସେତେବେଳେ ଡୁଝୁ ନଥିଲା । ମନ୍ଦିରର ସକଳ
ଭିତ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ନରୁ ନାଷ୍ଟମୂର୍ତ୍ତି—ବିଚିତ୍ର ଅଙ୍ଗରଙ୍ଗୀ ଓ ସୁଦଳଗଠନ
ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଶିଳ୍ପର ଅସାଧାରଣ ନୈପୁଣ୍ୟର ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ
ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ଶିଳ୍ପର ଅସାଧାରଣ ନୈପୁଣ୍ୟର ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ
ହୁଏତ ବାହାରେ ଯେପରି, ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଥିଲା । ନର୍ତ୍ତକୀର
ଲସ୍ୟଲଳା ଦେବତାଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନ କରୁଥାଏ ଏବଂ ଭୋଗବିଳାସରେହିଁ
ଦେବତାଗଣର ସମସ୍ତ ଗୌରବ ନିହିତ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶା ଦେବମନ୍ଦିରରେ
ନର୍ତ୍ତକୀର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଅତି ଉଚ୍ଚ ନୁହେ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପବିତ୍ର

ନିକେନେରେ ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ନିତ୍ୟ ରାସଲୀଳା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ପ୍ରାୟାସନିକ ପୁଣ୍ୟସାଧୁରେ କୌଣସି ବ୍ୟାଘାତ ଲାଗେ ନାହିଁ ।

ଏହି ବିଳାସତେଜ ମନ୍ଦିରଦ୍ୱାରରୁ କେତେ ଲୋକ କେତେ ଦିନ ଅନ୍ତରେ ଦାରୁଣ ନିଷେଦ ଧରି ଆସିଥାନ୍ତି । ସଂସାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କାମନାର ଉଦ୍ରେକ କରେ, କୌଣସି ଦିନ ସ୍ତ୍ରୀର ମୁଖ ଦେଖି ମୋହ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ, ସନ୍ତାନର ମାୟା ଭୁଲି ହୁଏ ନାହିଁ, ବୁଦ୍ଧି ପିତା ମାତାଙ୍କ ଅଶ୍ରୁଜଳ ବନ୍ଧନଛେଦନରେ ବାଧା ଦିଏ, ଗୃହ, ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର, ପିତା, ମାତା ସକଳ ପରିଜନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଲୋକେ ଦେବଦ୍ୱାରରେ ଆସି ପଡ଼ିଥାନ୍ତି—ଦେବଦତ୍ତା ରକ୍ଷାକର, ମାୟାପାଶ ଛିନ୍ନ କରିଦିଅ, ମୁଁ ତୁମ ଦ୍ୱାରରେ ଚିତ୍ତଦିନ ସନ୍ତ୍ୟାସୀ ହୋଇ ରହିବି । ଦ୍ୱାୟ, ଜଡ଼ଦେବତା, ସେ ଯଦି ବୁଝନ୍ତା, ତୁମେ କି ଅନ୍ଧକାର ମୋହରାଶିରେ ଗଠିତ । ଶ୍ରୀଶ ଶ୍ରୀଲୋକରେ ତୁମେ ଭକ୍ତହୃଦୟର ବୈରାଗ୍ୟ ଅନୁମୋଦନ କରି ଏବଂ ଶତ ଆଶା-ଲୋକରେ ତୁମ୍ଭରହିଁ ସମ୍ପଦ-ପ୍ରାଣୀଣରେ ନିତ୍ୟ ମଦନବିଳାସର ଏକ ଏକ ଅଙ୍କ ଅଗମତ ହୁଏ ।

କେବେ ଏ କି ମାୟା ? ଏ କଣ ଏହି ସଂସାରଖେଳର ଗୋଟିଏ ରୂପକ ? ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ମଦନ ମନ ଯୌବନ ନେଇ ନିତ୍ୟ ଯେଉଁ ଆନୋଳିନ ଉଠୁଥାନ୍ତି, ତାହାର ମଧ୍ୟରେହିଁ ଅନ୍ତର ବିପରୀତ ଅବିଚଳତା ଶାନ୍ତରାବ ଅବଲମ୍ବନ କରିରହିଥାନ୍ତେ ? ଏଣୁ ଭକ୍ତହୃଦୟ ତୁମର ମନ୍ଦିର ଦେଖି ମନେ କରେ, ବିଶ୍ୱସଂସାରର ବହୁଃପ୍ରାଚୀରରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି ଲୁପ୍ତର୍ଯ୍ୟ ଭଳି—ନିଜ ନିଜର ବିଚିତ୍ର ଜୀବନ ଯୌବନ ନେଇ ନିତ୍ୟ ଏହି ବିଶ୍ୱପ୍ରାଣୀଣରେ ମୁଦ୍ରିତ ହେଉଅଛୁଁ ; କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱର ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ମହାନ ଦେବତା ଜାଗି ବସିଥାନ୍ତି, ଏହି ମାୟାବୁଦ୍‌ବୁଦ ତାଙ୍କ ଚରଣରେ ପଡ଼ିବେ ନାହିଁ । ବୈରାଗ୍ୟ ଓ ବିଳାସ ଯେପରି ଦେବତାମନ୍ଦିରରେ ଦୁଇ

କଗରୁ ଅସି ମିଶିଅଛି—ବେବଳ ଏପିଠି ସେପିଠି, ବେବଳ ଗତର ବାହାର, ବେବଳ ଦେହ ମନ ।

କୋଣାର୍କରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେବତା ନାହାନ୍ତି—ଏତେ କଥା କହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରାନ୍ତରବ୍ୟାପି ସେଠାରେ ଏକ ନିସ୍ତୁଳ ବୈରାଗ୍ୟ ବସା ବାଜି ଅଛି । ତାହାର ମୁଣ୍ଡରେ ବେବଳ ହାୟ, ହାୟ । ବୈଦାନ୍ତିକ ମାୟାବାଣୀ ପରି ସେ ଏଭଳି ମାନ୍ତ୍ର କହୁଛି ଯେ, ଜୀବନ ଅନିତ୍ୟ, ଯୌବନ ଅନିତ୍ୟ, ଧନଜନ ଅନିତ୍ୟ, ସୁଖ ଅନିତ୍ୟ, ସଂସାର ଅନିତ୍ୟ । ସକଳ ଯେଉଁଠାରେ ଅନିତ୍ୟ ଓ ମାୟା, ସେଠାରେ ଦେବାଳୟରେ ବିଡ଼ମ୍ବନା କାହିଁକି ? ବାର ବର୍ଷର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ପାଷାଣ ସ୍ତୁପ ରଚନା କିଏ କି ଲଭି ? ଦେଶକାଳ ତ ସାଗରବକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷଣିକ ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧ ମାନ୍ତ୍ର । ହାୟ ! ମାୟାହତ, ତୁମେ ଜାଣି ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ଏହା ବୁଝିଲ ନାହିଁ ।

ମାୟା ପତ୍ୟ—କଥାତାଙ୍କ ମାୟାରାଜ୍ୟରେ ଏହା ବେବଳ ମାନବର ମାୟା ସ୍ବପ୍ନ ।

ଭୁଲିବିଲି ଶାମ୍ବ ସେ ଦିନ ସଂସାରତତ୍ତ୍ବ ଅସିଥିଲେ—ଜନନୀ ଜାମ୍ବବତୀ ଜାଣିଥିଲେ ନିଷେଧ କରିଥାନ୍ତେ, ଜନକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ଥିଲେ ଅସିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇ ନଥାନ୍ତେ—ଶାମ୍ବଙ୍କ ବିମାତୃଗଣ ସେତେବେଳେ ପରମ୍ପୁରୀ ଯୌବନରେ ଜଳକ୍ରୀଡ଼ାରେ ମତ୍ତ । ମୁଣ୍ଡାଳ ଭୁଜ ଅଲ୍ଲେଡ଼ାନରେ ଜଳ ଯେପରି ତହଳ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ, ସୁନ୍ଦରୀଗଣଙ୍କର ଯୌବନ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ସେହିପରି ଅବେଶରେ ଅନ୍ତୋଳିତ ହେଉଥାଏ । ଏହି ପଥରେ ଶାମ୍ବ ! ହିତୁମୁଖରୁ ଅଭିଶାପ ବାହାର ହେଲା—କୁଷ୍ଠରୋଗରେ ତୁମର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହେଉ । ଅଭିଶାପ ଶାମ୍ବ ହାଦସନ୍ତର୍ପଣ କାଳ ଶାନ୍ତ ଦାନ୍ତ ନିରାହାର ବାୟୁରକ୍ଷ କିଚେନ୍ଦ୍ରପୁ ହୋଇ

ତନ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥା ନଦୀତୀରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ ଏବଂ ସର୍ବପାପକୁ
ବଦଳାଇ ବରରେ ରୋଗମୁକ୍ତ ହୋଇ ମୁକ୍ତିଦାତା ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ
ଏହି ମନ୍ଦିର ଉତ୍ସର୍ଗ କଲେ ।

ଏହି ଅର୍କକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଅସି ସମୁଦ୍ରରେ ସ୍ନାନ କଲେ ସକଳ ପାପରୁ ସଦୃଶ
ମୁକ୍ତିଲାଭ ହୁଏ । ଏଠାରେ ଅର୍କବଟ ଦେଖାଯାଏ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ସ୍ବୟଂ ଏଠାକୁ
ଅସି ଏହି ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ଭୁବନେଶ୍ବର ତାଳ ଏହି ବଟବୃକ୍ଷ
ତଳେ ବସି ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିର ଜପ କଲେ ମାନବ ଭକ୍ଷଣାତ୍ ତରମ ସଦଗତି
ଲାଭକରେ । ଏଠାରେ ରଥଯାତ୍ରା ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଶରୀରରୂପ
ଦର୍ଶନଲାଭ ଘଟେ । ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟବାନ ଲୋକ ଏହି ସ୍ଥଳରେ ଅସି ଅନନ୍ୟ-
ମନସ୍କତାବରେ ନବଗ୍ରହସ୍ତୋତ୍ର ପାଠ କରିପାରେ, ସେ ଧନ୍ୟ ! ଅର୍କ-
କ୍ଷେତ୍ରର ମହତ୍ତ୍ୱ ଏକ ମୁଣ୍ଡରେ କହି ଶେଷ କରିଯାଇ ନପାରେ ।
ବୈଳ-ସଂହୃତାରତ୍ନପୁରୀ ଶତଶ୍ଳୋକରେ ତାହା ଶେଷ କରି ପାରି
ନାହାନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ଏହି ଘୋର କଳର ଅଭ୍ୟୁଦୟରେ ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ଶ୍ଳୋକ-
ସମୂହ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟର୍ଥ । ସଂହୃତା ଶୁଣୁଛି କିଏ ? କିଏ ମାନୁଛି କିଏ ? ମନ୍ଦିର-
ହାତୀରୁ ସମୁଦ୍ର ଯେପରି ମାଇଲ ପଥ ଶୁଣି ଯାଇଛି, ଯାତ୍ରିକ ପ୍ରବାହ
ମଧ୍ୟ ସେପରି ଅର୍କକ୍ଷେତ୍ର ଉଡ଼ି ପୁରୁଷୋତ୍ତମରେ ଯାଇ ଲାଗିଥାନ୍ତି ।
କୌଦ୍ରାସ୍ତ୍ର ନାରିକେଳ ତରୁଣେଶୀ ମଧ୍ୟରେ ଶୈବାଲିଙ୍ଗ୍ୟମ କୋଣାର୍କ
କେବଳ ଚିତ୍ରାପିତବତ୍ ଦେଖାଯାଏ ।

ପରିତ୍ୟକ୍ତ ପାଷାଣସ୍ତମ୍ଭର ନିର୍ଜନ ନିକେତନରେ ନିଶାଚର ବାଦୁଡ଼ି
ବସା ନିର୍ମାଣ କରିଅଛି, ହିମଶିଳାଗଣ୍ଡ ଉପରେ ବିଷଧର ପଶିନା ମଳାବାଳ
ନିଃଶଙ୍କ ବିଶ୍ରାମସୁଖରେ ଲାଜ ହୋଇଅଛି; ସନ୍ତୁଷ୍ଟର ଝିଲି-ମୁଖରତ ପ୍ରାନ୍ତର
ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଥକଗଣ ଯେତେବେଳେ କଦାଚିତ୍ ଦୂର ଗର୍ଭ

ଉଦେଶ୍ୟରେ ସାଜା କରନ୍ତି, ଥରେ ଏହି ଜାଣି ଦେବାଳୟ ସମ୍ମୁଖରେ
ଛତାଦୋଇ ଚଢ଼ୁଦିଗ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରନ୍ତି ଏବଂ ବିଳମ୍ବ ନକରି
ଅସନ୍ନ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବେ ଦ୍ରୁତପଦରେ ପୁନର୍ବାର ଗନ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ଚାଲନ୍ତି ।
କୋଣାର୍କ ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି, ମାୟା ପରି, ସେପରି ବୌଦ୍ଧ
ପ୍ରାଚୀନ ଉପବିଧାନ ବିହୀନ ପ୍ରାୟ ଉପସଂହାର-ଶୈବାଳ-ସମ୍ଭାରେ
ଏହିଠାରେ ନିଶ୍ଚୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଅସ୍ତ୍ରାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର
ଶେଷ ରଶ୍ମି-ରେଖାରେ ଶୀତପ୍ରାଣ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ରକ୍ତମ ଅଭା ପଡ଼ି ସମସ୍ତ
ସ୍ଥଳେ ଗୋଟିଏ ଚିତାଦୁଶ୍ୟ ପ୍ରାୟ ବୋଧହୁଏ । ମନେ ହୁଏ,

“ଯଦୁପତେଃ କ୍ଷୁଗତା ମଥୁରାପୁରୀ
ଘେନୁପତେଃ କ୍ଷୁ ଗତୋତ୍ତର ବୋଷଳଃ ”

ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରକାର

ଗଦାଧର ରାଜଗୁରୁ

ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଜନ୍ମ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଜନ୍ମ ପରି ନିରର୍ଥକ
ନୁହେ । ଦେଶର ଭାବ, ଚିନ୍ତା ଓ ଚରିତ୍ରର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱରୂପ ସେମାନେ
ଜନ୍ମଲାଭ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ଜାତୀୟ ଜାଗରଣପ୍ରଭାବ ଦେଖା
ଯାଏ । ଦେଶର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନେ ଜାତ ହୁଅନ୍ତି ଅଦମ୍ୟ
ଉଦ୍ୟମରେ ତାହାର ଅହରହ ଉନ୍ନତି କରିବା ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ମୁଖ୍ୟ
ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ତ୍ରିଲୋଚନାବଳୀ ଶୈଳରାଜଚନ୍ଦ୍ରା ତ୍ରିପଥଗା ପରି ବା
ଜଳ, ସ୍ଥଳ, କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜୀବନରସକ ସରିତ୍ରପତି ସାଗର ସଦୃଶ ସ୍ତ୍ରୀ
ନଶର ଶରୀରକୁ ପରୋପକାରରେ ଲଗାଇ ଥାଆନ୍ତି । ଏତାଦୃଶ ବ୍ୟକ୍ତି
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସ୍ତର ଭାବରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ଅନୁପାତରେ ଉତ୍କଳରେ ବିରଳ ନୁହନ୍ତି ।

ପୁଣ୍ୟପୀଠ ଜଗନ୍ନାଥ କ୍ଷେତ୍ରଠାରୁ ଏକ ଜୋଗ ଉତ୍ତରରେ ପରଶା ପ୍ରାୟ ଗଡ଼ିଅ କୁଳରେ ବାସକରେକୃଷ୍ଣପୁର ନାମକ ଗୋଷ୍ଠୀଏ ଲୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣସାଧନ ଅଛି । ଏହି ସ୍ଥାନର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିତ୍ରତର୍ପକ । ଏହା ନାନାବିଧ ବୃକ୍ଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ସେଠାରେ ଗଦାଧରଙ୍କ ପିତାମହ ମହର୍ଷିପ୍ରତିମ କୃଷ୍ଣ ବଡ଼ପଣ୍ଡାଙ୍କର ଭିକ୍ଷୁ ପୁତ୍ର ଥିଲେ, କିଏ ତାହାକୁ ଉଣା ନୁହନ୍ତି । ସତ୍ତା ବଡ଼ପୁଅ ହଳଧର ଜ୍ଞାନ ଓ ଦାନରେ ଅଗ୍ରଣୀ ଥିଲେ । ସେ ଜଳେ ବହୁ ଧନ ବ୍ୟୟ କରି ଶାରଦ ବାଜପେୟଞ୍ଜ କରାଇଥିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଆ ଗଜପତି ହଳେକୃଷ୍ଣ ଦେବଙ୍କ ପୁଣ୍ୟମୟୀ ମହିଷୀଙ୍କର ପରମାଗ୍ରାଧ୍ୟ ରାଜୁଦେବ ଥିଲେ । ବହୁ ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବେ ସମତାତ୍ତାଳ ପଣ୍ଡିତ ଓ ନରପତିମାନେ ଧର୍ମପ୍ରସାରକ ବିଦ୍ବାନମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କପରି ସତ୍ତାନ୍ତରୁ ଦେଖାଉଥିଲେ ତାହା ତଳଲିଖିତ ଘଟନାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ ।

ଗଦାଧର ରାଜଗୁରୁ ମହାଶୟ ଦେବଭାଷାବିଶାରଦ ଜଷ୍ଠାପର କବିପୟ ଦାମୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଚତୁର୍ବେଦରୁ ଅଣାଇ ସେମାନଙ୍କର ଛାତ୍ର-ଛାଦନାଦି ସ୍ବରୁରୁପେ ନିର୍ବାହ କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଚର ଭୂମି ଦାନ କରି ସମାଦରପୂର୍ବକ ଏହି ଶାସନରେ ରଖାଇଥିଲେ । ଅତ୍ରୁର ମଧ୍ୟ ଏପରି ସୁବିଧା କରାଇ ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ଏ ଶାସନାୟମାନଙ୍କର ଧର୍ମର୍ଚ୍ଚମାନଙ୍କରେ ତିଳେମାତ୍ର ଅବଦେଶା ଘଟୁ ନଥିଲା । ଯେପରିକି— ପୌରୋହିତ୍ୟ ପାଇଁ ପୁରୋହିତ, କୁଣ ଦେବାକୁ ଦେବାଳିକ, ଜ୍ୟୋତିଷ ଜଣାଇବାକୁ ଜ୍ୟୋତିଷୀ, ମାଳ ଯୋଗାଇବାକୁ ମାଳୀ, ଲୁଗା ଧୋବ କରିବାକୁ ଧୋବା, ଶୌର କରିବାକୁ ରଣାସ, ବ୍ରାହ୍ମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଦେଶ୍ବ ମରା ଅଦି ଦେବା ସ୍ବରୂପରେ ବହୁତ ଭୂମି ପାଇ ବିନା ପଇସାରେ ପଦ୍ଧତ ଭଳ ନିଜ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନିତ୍ୟ ନିୟୁକ୍ତ ଥିଲେ ।

ମଧ୍ୟମ ପୁତ୍ର ନୀଳାମ୍ବର ରାଜଗୁରୁ ବନାବରଣ, ବାବ୍ୟ, ଶତ୍ରୁଦର୍ଶନ ସ୍ମୃତି, ଜ୍ୟୋତିଷ, ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତିରେ ପାରଦର୍ଶୀ ଥିଲେ । ଏ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଧନ ବ୍ୟୟ କରି ବିଧିବଦ୍ଧ ଚତୁର୍ମୁଖ ଯଜ୍ଞ କରାଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ପଟ୍ଟଶିଷ୍ୟ ଉତ୍କଳର ଗଜପତି ରାଜା କୃଷ୍ଣଦେବ ନିଜର ହସ୍ତୀ, ଛତ୍ର, ଚାମର ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ଏହି ନୀଳାମ୍ବର ରାଜଗୁରୁଙ୍କୁ ଯଥୋଚିତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଖାଉଥିଲେ । ସଭା ସାନପୁଅ ଯମେଶ୍ୱର ବଜ୍ରପଣ୍ଡା ମଧ୍ୟ ଯାଗ କରି ସବାଦା ପୁରସ୍କାରପୁରାଣ ବାଳାଦିପାଠ କରୁଥିଲେ ।

ଗଦାଧର ନୀଳାମ୍ବରଙ୍କ ଔରସରେ ଧର୍ମପରାୟଣା ଜାନକୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ଏହା ପ୍ରାୟ ଇନ୍ଦ୍ରସ ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ପ୍ରତିପତ୍ନିଶାଳୀ ନୀଳାମ୍ବର ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଓପାଦେୟ ପୁଅ ଗଦାଧରଙ୍କର ଶୈଶବସମୟ ସେ ଅଳଙ୍କାରମୟ ଅନନରେ କଟିଥିବ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟବଦ୍ଧ । କିନ୍ତୁ ସେ ବିଦ୍ୟାଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଲେଖମାତ୍ର ଡୁଝି ନକରି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବୃଦ୍ଧତାଙ୍କ ପରି ଅସାଧାରଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଉପାର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ସେ ଚାରି ସାଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁତ୍ୱବାନ୍ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର “ପାମନ୍ୟ” ଓ “ମହାପାତ୍ର” ନାମରେ ଦୁଇଗୋଟି ଉପାଧି ଥିଲା । ମାତ୍ର ସେ ନିଜର ଦେବତା, ପ୍ରଭୁପୁରୁଷଭକ୍ତି, ପ୍ରତିପତ୍ନି ଓ କୁଳପାରମ୍ପରି୍ୟ ବଳରେ ଗଜାଦି-ବଂଶର ଉପସ୍ଥଳ ଗୁରୁ ହୋଇ ରାଜଗୁରୁ ଉପାଧିରେ ଅଲଙ୍କୃତ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ଗଦାଧର ରାଜଗୁରୁ ନାମରେ ସବାଦ୍ଧ ସୁପରିଚିତ ।

ସେ “ଗଦାଧର ପଦ୍ମ” ନାମରେ ପ୍ରବାଣ ଉତ୍କଳୀୟ ସ୍ମୃତିଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ତାହାର ଏକ ଏକ ଭାଗକୁ ସେ କାଳସାର, ଅଗ୍ନିସାର, ଦାନସାର, ସ୍ଥାନସାର, ବ୍ରତସାର ପ୍ରଭୃତି ନାମଦେଇ ଅଠର ଖଣ୍ଡରେ ବିଭକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ମୂଳ କାଳସାର ଖଣ୍ଡରେ ନ୍ୟୁନ ପକ୍ଷରେ ଦୁଇପ୍ରତି ଶତ ଖଣ୍ଡ ସ୍ତମ୍ଭବରୁ ପ୍ରମାଣମାନ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇ ବିଧିବାଦ

ଅଛି । ଏହି ସ୍ଥଳର ଭାଷା ଅତି ସରଳ ଏବଂ ଏଥିରେ ନାନାଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରମାଣ ଦିଆଯାଇଛି । ପୁଣି ରାଜଗୁରୁ ଥିବା ଦେଉ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଓ ଜଗନ୍ନାଥମନ୍ଦିରରୁ ଅନୁବେଷେ ଅସିଥିବା ବିବାଦଗତ ଜଟିଳ ସମସ୍ୟାର ମୀମାଂସା, ନିଜେ କୁଳୀନ ଥିବାରୁ ଉଚ୍ଚକୁଳାଶ୍ରୟ, ପୁଣି ନିଜେ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଥିବାରୁ ଉତ୍କଳର ଶାନ୍ତିନାଥ ବିଷ୍ଣୁର ଭାବରେ ଦର୍ଶାଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳର ସର୍ବଜନାଦୃତ ସ୍ୱାଧିପତି ।

ବାମଣର ସ୍ୱପଣିତ ରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଦେବ, କେ. ସି. ହା. ଇ. ଦୁଇଛନ୍ତି ଶକ୍ତିକ ଓଡ଼ିଆ ଲିପିରେ ଛପାଇଥିଲେ ଏବଂ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ତାହା ଦେବନାଗରୀରେ ଛପାଇଥିଲେ । ଏ ଶକ୍ତିକ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଶ ପୃଷ୍ଠାରେ ଶେଷ ହୋଇଅଛି । ସରକାର ଏହି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗଦାଧର ପଦ୍ମକୁ ବଙ୍ଗ, ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶାପ୍ରଦେଶରେ ସଂସ୍କୃତ ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷାଗାର ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ବିଭାଗରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରୂପେ ନିର୍ବାଚନ କରି ପୁରାଣପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ନାମମାତ୍ର ରଖିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ବିଶ୍ୱେଷଣ କରି ଦେଖିଲେ ସାଧକ ଗଦାଧରଙ୍କ ବହୁଦର୍ଶିତାର ଅତ୍ୟୁତ ପରିଚୟ ମିଳେ । ଯେତେବେଳେ ଛପାବଳ ନଥିଲା, ଶକ୍ତି ଏ ତାଳପତ୍ର ପୁସ୍ତକ ଲୌଢ଼ ଲେଖନୀରେ ଲେଖାଇବାକୁ ବହୁକାଳ ବିଳାସି ଯାଉଥିଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ ପୁଅ ଛତ୍ରା ଅନ୍ଧକୁ ମିଳିବା ଦୁଷ୍ଟର ହେଉଥିଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ତାଳପତ୍ର ପୁସ୍ତକରୁ କଟିନ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଥରେ ଲେଖାଏଁ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ବପର ପ୍ରକାଶ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିଯାଇ ଅଛନ୍ତି, ତାହା ଭାବିଲେ ଅବାକ୍ ହେବାକୁ ହୁଏ ।

କେହି କେହି ଦେଶବିଦେଶରେ କହି ଥାଆନ୍ତି ଯେ, ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ପୁରାତନ ପୁସ୍ତକ କିଛି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଲେଖକ ଦମ୍ଭର ସହଚର କହିପାରେ ଯେ, ଆଜିଯାଏ ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କରା ହୋଇ ପାରିନାହିଁ ।

ବଙ୍ଗର “ରଘୁନନ୍ଦନ”, ଦ୍ରାବିଡ଼ ଦେଶର “ଗୌତାମିୟ”ଙ୍କ ପରି ସରସ୍ବତୀଙ୍କର ବସେନ୍ଦ୍ର ଗଦାଧର ଭୁଲ୍ଲ ନଭୈମଣ୍ଡଳରେ ନିବଳଙ୍କ ବଳାନିଧି ପରି ସ୍ବପ୍ନସିଦ୍ଧ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରଲେଖକରେ ଭୁଲ୍ଲଳଂଘରୁ ଆଲୋକିତ କରିଯାଇ ଅଛନ୍ତି ।

ପଦ୍ମିନୀ

ଭାରତର ଗୌରବ-ମଣି, ହିନ୍ଦୁଜାତିର ଜାତୀ-ଖଣି ଗରଭୁମି ମେଘାରର ରାଜଧାନୀ ଚତୋର ଅଭ୍ୟୁକ ଆରାବଲୀ ପବନ ଉପରେ ବିରଜିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁର୍ଗନ୍ଧର ଅଗାଧ ଶୋଭା ନାହିଁ କିମ୍ବା ସେହି ସୌଭାଗ୍ୟ ନାହିଁ । ଅଛି କେବଳ ତାର ଉତ୍ସାବଶେଷ । ତାହା ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାଚୀନ ରାଜପୁତ-ଗଣଙ୍କର ଗାତ୍ର ଓ ସ୍ବଦେଶ-ପ୍ରୀତିର ମୂଳସାକ୍ଷୀରୂପେ ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ଅଦ୍ୟାପି ତାହା ପ୍ରାଚୀନ ରାଜପୁତକୁଳକାମିନୀମାନଙ୍କର ସତୀ-ସୌରଭ ଓ ଧର୍ମ-ବିଚାରର ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଉଅଛି ।

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ସମସ୍ତର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଉଅଛୁ, ସେତେବେଳେ ଚତୋରର ରାଣା ଥିଲେ ଭ୍ରମସିଂହ । ସିଂହଲହଳ ଚୌଦାନ ବଞ୍ଚାବତୀସ୍ତ ଦ୍ଵାମିରସଙ୍କରଙ୍କ କନ୍ୟା ପଦ୍ମିନୀ ରାଣା ଭ୍ରମସିଂହଙ୍କର ମହିଷୀ । ସତ୍ତାକୁଳଶିବେମଣି ହିନ୍ଦୁଜଗତବନ୍ୟା ପଦ୍ମିନୀ ରୂପ ଓ ଗୁଣରେ ଅତୁଳନୀୟା ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରି ସଜ୍ଜହନୀ, ଭକ୍ତବତୀଜାତା ଶ୍ରୀ ସେତେବେଳେ ଭାରତରେ କାହିଁକି, ଜଗତରେ ଅନ୍ୟ କେହି ନଥିଲେ ବୋଲି କହିଲେ ଅଭୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଅନେକ ବଡ଼, ଐତିହାସିକ ଲେଖିଯାଇ ଅଛନ୍ତି ଯେ, ପଦ୍ମିନୀଙ୍କ ଦେହ ଓ ମୁଣ୍ଡର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଫୁଟାଇବା-ପାଇଁ ଭାଷାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ନୟନ-ଜ୍ୟୋତି ନକ୍ଷତ୍ର ଅପେକ୍ଷା

ଉତ୍କଳଚର, କପୋଳ ଚାନ୍ଦ୍ର ଗୋଲପ ଦଳ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବମନାୟୁ, ଓଷ୍ଠ
 ଡାଳମସାଳ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଆରକ୍ତ, ଦନ୍ତପଂକ୍ତି ମୁକ୍ତା ଅପେକ୍ଷା ଶୁଭ୍ରଚର
 ଏବଂ ସୁକୋମଳ, ସ୍ୱରୁମାର ଦ୍ରୁତବର୍ତ୍ତ ପଦ୍ମ-ବୋରକ ତୁଳ ଅଭିଶପ୍ତ
 ମନୋହର ଥିଲା । ରମଣୀକୁଳିରହ ମେଘାରର ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରସ୍ତନ ପଦ୍ମନା
 ନାଶସୁଲଭ ସୁଗୁଣାବଳୀର ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଜୀବନ୍ତ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।

କି ଅଶ୍ରୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଦେନାଣୀ, ଦକ୍ଷୀ-ସମ୍ରାଟ ଖିଲ୍‌କ-ବଣ-ସାର
 ଆଳତ୍ୱଦୀନ ପଦ୍ମନାଙ୍କର ରୂପ-ଲବଣ୍ୟ ସମ୍ପାଦ ପାଇଥିଲେ । ସେହି
 ସମୟାବଧି ସେ ଦିବାରନ୍ତି ପଦ୍ମନା-ଲଭ-ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ପାଗଳ ହୋଇ
 ଉଠିଲେ । ଦକ୍ଷୀର ବିପୁଳ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ବିବେକକୁ ଭୁଞ୍ଜି ଜ୍ଞାନ କରି ଅତ୍ୟୋ-
 ଗାଧି କେବଳ ପଦ୍ମନା-ରୂପ-ରାବନାରେ ବୁଦ୍ଧ ହେଲେ ।

ପଦ୍ମନାଙ୍କୁ ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ସେ ଦୁଇଥର ଚେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳତାମ
 ହେଲେ । ଶେଷରେ ସ୍ଥିର କଲେ ଚତୋର ଆକ୍ରମଣ କରି ପଦ୍ମନାଙ୍କୁ
 ଟାଣି ନେବେ ।

କୃଷ୍ଣ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ନିଶୀଥ ବୟଙ୍କର ଆକାର ଧରିଅଛି । ସପ୍ତ ଜଗତ
 ଉପରେ ତାହାର ଦନାଞ୍ଜକାର ଆବରଣ ବସ୍ତ୍ର । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ନିସ୍ତ୍ରାନ୍ତ,
 କେବଳ ଦୁର୍ଗ-ପ୍ରାଚୀର ନିକଟରେ ବିନିଦ୍ର ପ୍ରଦୀପମାନଙ୍କର ପଦସଜ,
 ଅସ୍ଥାଦର ଝୁଣ୍ଟି ଧ୍ୱଜ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଶୁଣା ଯାଉଛି । ଚତୋରର ରାଜ-
 ପଥରେ ଜନପ୍ରାଣୀ କେହି ନାହାନ୍ତି । ପଥର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ଗୃହରେ ଜାଗରୁକଗଣ ନିଦ୍ରା । ଉପରେ ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା ନିସ୍ତ୍ରାନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରେ
 ପୃଥିବୀକୁ ଅନାଇ ରହିଛନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ଆଜ୍ଞାତ୍ୱଦୀନ ସର୍ବେନ-
 ଚତୋର ଅବରୋଧ କଲେ । ଦୁର୍ଗର ଗୁରୁବିଗ ପଠାଣସେନା ପିପିଲିକା
 ଶ୍ରେଣୀପରି ଘେରି ପକାଇଲେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଏହି ସମ୍ପାଦ ବିଦୁଷ୍ଟ-
 ବେଗରେ ଚତୋର ତମାମ ପ୍ରଶ୍ନରତ ହୋଇଗଲା । ଅନ୍ତସଖା ମଧ୍ୟରେ

ଚିତୋରବାସୀଗଣ ଅସମୟାୟିନୀ ନିଦ୍ରାଦେଶଙ୍କ ଡୋଳି ତ୍ୟାଗ କରି ମୁକ୍ତିଦାତ୍ରୀ ରଣଚଣ୍ଡୀଙ୍କର ଭୈରବ ଗୋଡ଼ରେ ଅଶ୍ରୁ ନେବା ନିମିତ୍ତ ବନ୍ଧସରିବର ହେଲେ । ଚିତୋରବାସୀଙ୍କ ଚକ୍ରରୁ ପ୍ରସର ଫୁଲଙ୍ଗ ବାହାର ନୈଶ ବାୟୁ ମଣ୍ଡଳକୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କରି ପକାଇଲା । ସମସ୍ତେ ସାରଦର୍ପରେ ମାତ ଉଠିଲେ । ଚିତୋର ଉପରେ ଉଡ଼େଜନା, ଉନ୍ମାଦନାର ଗୋଟିଏ ଝଟକା ଭ୍ରମବେଗରେ ବହୁଗଲା । ଗୁଳପୁତ ସାରମାନେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ଦୁର୍ଗପ୍ରାଚୀର ନିକଟକୁ ଧାଇଁ ଯାଇ ପଠାଣ ଦୈନ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରସ୍ତରବୃକ୍ଷ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ପ୍ରସ୍ତରବାହରେ ଦୂରର ବହୁଭାଗରେ କୃଷ୍ଣସାଗର ଭିଲ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ମାନବ-ସମୁଦ୍ର ବିସୋରତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଏକାବେଳେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ମୁସଲମାନ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଶତ୍ରୁସେନା ଦୁର୍ଗାଗୋପଣ ସଂକଳ୍ପ ତ୍ୟାଗ କରି ଦୁର୍ଗର ନିମ୍ନ-ଭାଗରେ ଅଶ୍ରୁ ନେଲେ । ସେତେବେଳେ ଉଷାତ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଜ୍ୟୋତି ପୃଷ୍ଠାବାସରେ ଭାସି ଉଠୁଥିଲା । ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଚିତୋର ଅବରୋଧ ବିଫଳ ହେଲା—ତାଙ୍କର ସେହି ମୁଗଦୃଷ୍ଟା କେଉଁ ଅଡ଼େ ଉଠେଇ ଗଲା ।

ଅଲଭୂଦାନ ରାଣାଙ୍କୁ ବହୁ ପଠାଇଲେ ଯେ, ସେ ଚିତୋର-ଗଜ-ରବନର ଅଭିଧୂରୁପେ ଯାଇ ଥରେ ମାତ୍ର ପଦ୍ମିନୀଙ୍କୁ ଦେଖି, ଅନ୍ତତଃ ଦର୍ପଣରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ଦକ୍ଷା ଫେରିବେ—ଦୁର୍ଗାବରୋଧରୁ ବିରତ ହେବେ । ଏହି ଅପ୍ରୀତିକର ସନ୍ଧ୍ୟା-ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ଚିତୋରର ସମସ୍ତେ କେଧରେ ଜଳ ଉଠିଲେ । କିନ୍ତୁ ପଦ୍ମିନୀ ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ କହିଲେ—‘ମୁଁ ଅତି ରାଜପୁତ-ସନ୍ତାନର କ୍ରେମାତ ଦେଖି ପାଇବି ନାହିଁ । ସବନକୁ ଦେଖା ଦେବ । ଦୋଷ କଣ ? ପୁତ୍ର କଣ ମା’ର ରୂପ ଦେଖେ ନାହିଁ ? ଅଲଭୂଦାନ ଅତି ଚିତୋରର ଅଭିଧୂ—ଅଭିଧୂର ବାସନା ପୂରଣ କରିବ । ଶୀଘ୍ର ଯାଇ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଏହି ଉତ୍ତର ଦିଅ ।’

ଯଥାସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ରାଣାଙ୍କ ନିକଟରୁ ବାହୁଡ଼ି ଉତ୍ତର ପାର ଅଲଭ୍ୟଦାନ ପରମ ପରିଭ୍ରଷ୍ଟା ହେଲେ । ମନେ ମନେ ସ୍ତ୍ରୀର କରି ନେଲେ ସେ, ଏହି କୌଶଳରେ ସେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ-ଗୌରବ ଫଦୂନୀଙ୍କୁ ଦଖଲ କଲେ, ପରେ ଚିତୋଇର ଧୂସଂସାଧନ କରିବେ । ରଜପୁତ ଜାତିର ଅଭିଧି-ପରପୁଣ୍ୟତା, ଉଦାରତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ସମ୍ରାଟ କେତେକ ଜଣ ଦେହବେଶୀଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଧରି ଚିତୋଇ-ରଜପ୍ରାସାଦରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ରାଣା ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ, ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଧରି ସେ ପଦ୍ମିନୀଙ୍କ କନ୍ଧାରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଅଲଭ୍ୟଦାନ ଉପଯୁକ୍ତ ଅବନରେ ଉପବିଷ୍ଟ ହେଲେ । ପରେ ସେ ଦର୍ପଣରେ ପଦ୍ମିନୀଙ୍କର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ, ଚକିତ ହୋଇଗଲେ । ପଦ୍ମିନୀ ମାନସ ନା ଦେଖା, କିନ୍ତୁ ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୁକୁରରେ ଯାହା ଦେଖିଲେ ତାହା ପଦ୍ମିନୀଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଥବା ଚିତ୍ର ପ୍ରତିମା ? ସମ୍ରାଟଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଉଦ୍ଭବ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଦର୍ପଣ ପ୍ରତି ବାରିମ୍ବାର ଦୃଷ୍ଟି ପାତ କରି ସେହି ସନ୍ଦେହରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେ ।

ଅଲଭ୍ୟଦାନ ରାଣାଙ୍କୁ ଅଶେଷ କୃତ୍ରିମ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ବିଦାୟ ଲେଉଟିଲେ । ବିରାଟ ବିଷୟରେ ଯବନ ନିକଟରେ ପରାସ୍ତ ହେବାକୁ ଅନି-ଚିତ ହୋଇ ଭ୍ରମସିଂହ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସହିତ ଦୁର୍ଗଦ୍ୱାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲେ । ସେମାନେ ଦୁର୍ଗର ଶେଷ ପାଟକ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ରାଣା ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନିକଟରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ସେଠାରୁ ଫେରି ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଏପରି ସମୟରେ କୃତନ୍ତ, କପଟୀ ଯବନସମ୍ରାଟ ବଞ୍ଚିଥିବା କଲେ । ବଞ୍ଚିଥିବା ଶୁଣିବାକ୍ଷଣି ପଠାଣ ଫିନିକ କେତେକ ଜଣ ହଠାତ୍ ଆସି ରାଣାଙ୍କୁ ଶୁଖିଲାବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ହିନ୍ଦୁଜାତିର ଚରିତ୍ର-ମହିମା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ସମ୍ରାଟ ରାଣାଙ୍କୁ

କୌଶଳରେ ଧରି ନେବା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦୁର୍ଗନ୍ଧାର ନିବୃତ୍ତିରେ ପଠାଣ
 ଫୈନକମାନଙ୍କୁ ଲୁଗୁଇ ରଖିଥିଲେ । ନିବୃତ୍ତିରେ ରାଜପୁତ ବେହୁ
 ନଥିଲେ । ଶୁଣା ଏକଜା ବା ବଣ କରିପାରିବେ ? ହୋଧରେ ତାଙ୍କର
 ଗଣ୍ଡଯୁଗଳ ଆରକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସମ୍ରାଟ ଆଦେଶରେ ପଠାଣ ଫୈନକ-
 ମାନେ ଶୁଣାଙ୍କୁ ଶିବରକୁ ନାଶିନେଲେ ।

ଆଲଭୂଦାନ ଚିତୋରକୁ ହେ ପଠାଇଲେ, ପଦ୍ମିନୀଙ୍କୁ ଅବଲମ୍ବେ
 ତାଙ୍କ ହାତରେ ଅର୍ପଣ ନକଲେ, ସେ ଭ୍ରାମ୍ୟସିଂହଙ୍କୁ କଦାପି ଶୁଦ୍ଧିବେ
 ନାହିଁ । ଏହି ଦାରୁଣ ସମ୍ଭାଦରେ ଚିତୋର ବାସିନୀଶ ନିତାନ୍ତ ଉଦ୍ରେକିତ
 ହୋଇ ଉଠିଲେ । ପଦ୍ମିନୀ ପ୍ରିୟମାଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଶୋକ ଓ
 ଉଦ୍ବେଗରେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ଚନ୍ଦ୍ରା ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରା
 ଆସି ତାଙ୍କ ମନକୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କରି ପକାଇଲା । ବହୁ ଚନ୍ଦ୍ରା ପରେ ସେ
 ସ୍ଥିରହଲେ ଯେ, ‘ଶଠେ ସାଠଂ’ ନାହିଁର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ପଡ଼ିବୁ ଉଦ୍ଧାର
 କରିବେ । ସେ ଗୋରା ଓ ବାଦଲଙ୍କୁ ଜୁଟାଇ ପରାମର୍ଶ କଲେ । ଗୋରା
 ପଦ୍ମିନୀଙ୍କର ପିତୃବ୍ୟ—ଶରତୁରସାଶିତ ପ୍ରୌଢ଼; ବାଦଲ ତାଙ୍କର ବ୍ରାହ୍ମ-
 ସ୍ମୃତି—ଶାବେଲିକ, ଶାବେର କଶୋରବତାର । ଆଲଭୂଦାନଙ୍କୁ ଠକ
 ଶୁଣାଙ୍କୁ କପରି ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ, ପଦ୍ମିନୀ ଏହି ବିଷୟ ଦୁହେଁଙ୍କୁ
 ବୁଝାଇ ଦେଲେ । ଆନନ୍ଦ, ଉନ୍ମାଦନା, ଆଶା ଓ ଉତ୍ସାହରେ ଗୋରା
 ଓ ବାଦଲଙ୍କର ହୃଦୟ ନାଚି ଉଠିଲା—ଦୁହେଁ ଶୁଣାଙ୍କ ଗୃଧି ଓ
 ପ୍ରଭୁତପନ୍ଥାପନ୍ଥର ଡ଼କ୍ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ।

ପଦ୍ମିନୀ ଆଲଭୂଦାନଙ୍କ ଚିତ୍ତକୁ ପତ୍ର ଲେଖିଲେ ଯେ, ସମ୍ରାଟଙ୍କ
 ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ କରିବା କାରଣ ସେ ଶିବରକୁ ଯିବେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
 ତାଙ୍କର ଧାତୁ, ଦାସୀ, ସଙ୍ଗୀନାଗଣ ଓ ବେତେକ ଜଣ ରାଜପୁତକୁଳ-
 କାମିନୀ ମଧ୍ୟ ଯିବେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଯିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁମତି

ଦେବା ସକାଶେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପଠାଣମାନେ ସେପରି କୌଣସି ଅତ୍ୟାଚାର ନକରନ୍ତି ତାହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ସକାଶେ ସେ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ପତ୍ରରେ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ପଦ୍ମିନୀଙ୍କର ପତ୍ର ପାଇ କାମୋଦ୍ଭୂତ ସମ୍ରାଟ ଆନନ୍ଦରେ ଉଦ୍‌ଘୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଲେ, ତାଙ୍କର ଚିତ୍ତେ ପ୍ରତି ଚିନ୍ତା ଫୋତରେ ଭସି ଫୁଟୁଥିଲା ବୋଲି ବସିଲେ—ମେବାର ମହିଷୀଙ୍କର ପ୍ରସାବରେ ସନ୍ତତ ହୋଇ ଉତ୍ତର ପଠାଇଲେ ।

ଆଲଉଦ୍‌ଦୀନ ଉତ୍ତର ପାଇବାପାଠକେ ପଦ୍ମିନୀଙ୍କର ପୁରସ୍କାର ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ଗୋଟିଏ ଅଳ୍ପ ମନ୍ଦହାସ ଖେଳିଲା । ତାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସେହିସଖି ସାତଶତ ଶିବିକା ସଜ୍ଜିତ ହେଲା । ପ୍ରବେଶ ଶିବିକାରେ ଜଣେ ଜଣେ ଗଜପୁତ—ଅଳ୍ପ ପଶୁ-ପୁଷ୍ପଜିତ ଯୋଡ଼ା ଉପବିଷ୍ଣୁ । ପ୍ରତି ଶିବିକା ଛଅ ଜଣ ଗୁପ୍ତାୟତ୍ତ ବାହକଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ।

ଆଦେଶ ଓ ବାହକମାନେ ମେବାଠର ଘର-ରହୁ, ସଦ୍‌ବ୍ୟଜାତ । ଦେଖି ଦେଖି ନାନା ମୂଲ୍ୟବାନ ଆଜ୍ଞାଦାନମଣ୍ଡିତ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଶିବିକା ସକଳ ସମ୍ରାଟ-ଶିବିକାରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା । ଏହା ଦେଖି ସମ୍ରାଟଙ୍କର ହୃଦୟ ପୁଲକାଇତରଙ୍ଗରେ ଚଳିତ ହୋଇ ଉଠିଲା—ତାଙ୍କର ଆଶା ଓ ଆନନ୍ଦ ଆଉ ସୀମା ମାନିଲା ନାହିଁ ।

ଗୋଟି ଜଳ ଶିବିକାରୁ ବହର୍ଗତ ହୋଇ ଜଳ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟରେ ଅଳ୍ପ ଲୁଗା ଲଗି ଆଲଉଦ୍‌ଦୀନଙ୍କ ନିକଟରେ ଭ୍ରମସିଂହଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । କିନ୍ତୁ ସମ୍ରାଟ କହିଲେ, “ପଦ୍ମିନୀ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ନଯିବା ଯାଏଁ ରାଣୀ ମୁକ୍ତହେବେ ନାହିଁ ।” ପରେ ଗୋଟି ସାନ୍ତ ଭାବରେ ଜଣାଇଲେ ଯେ, “ଯଦିବା ଦେବା ଆଗରୁ ପଦ୍ମିନୀ ରାଣୀଙ୍କ ସହିତ ସେସ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁକୂଳ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛନ୍ତି ।”

ସମ୍ରାଟ୍ ପଦ୍ମନାଭଙ୍କୁ ଭ୍ରମସିଂହଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପାଦ୍ କରିବା ନିମନ୍ତେ କେବଳ ଅର୍ଦ୍ଧ ଦଣ୍ଡା ସମୟ ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଅଦେଶରେ ପଠାଣ ସେନାପତି ଗୋରାଙ୍କୁ ଗଣାଙ୍କର ବନ୍ଦୀପାଳା ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ଗୋରା ଯାଇ ଦ୍ଵାର ଫିଟାଇ ଦେବାରୁ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଛଅଜଣ ବାହକ ଶିବତାଟ୍ଟ ଏ ଧରି କାରାଗାରରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେଲେ । ସେଠାରେ ଗରବତୁଳା-ମଣି ବାଦଲ ସେହି ଶିବତାରୁ ବାହାରଲେ । ଗୋରା ପଦ୍ମନାଭଙ୍କର କୌଶଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ଵପ୍ନରୂପେ ବୁଝାଇ ଦେବାରୁ ଗଣାଙ୍କ ମନରେ ଅପୂର୍ବ ସନ୍ତୋଷ ଓ ଅଶ୍ଵାସନାର ଲହରୀ ଖେଳିଗଲା । ସେ ଅଧିକ ବିଳମ୍ବ ନକରି ସେହି ଶିବତାରେ ବସିଲେ—ବାହକମାନେ ଅଲଭ୍ୟଦାନଙ୍କ ପାପ ଚକ୍ରରେ ଧୁଳି ପତାଇ ଚିତୋର ଦୁର୍ଗ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଗତିରେ ଧାବିତ ହେଲେ । ସେହିକ୍ଷଣି ରାଜପୁତ୍ରବରମାନେ ଛଦ୍ମବେଶ ବ୍ୟାଗ କରି ନିଜ ନିଜ ମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କଲେ । ପ୍ରତାରକ ପ୍ରତାରକ ହେଲା—ଛଅ ଯୁଦ୍ଧରେ ପଦ୍ମନାଭଙ୍କର ଜୟ ହେଲା ।

ଅର୍ଦ୍ଧ ଦଣ୍ଡା କାଳ ଚାଲି ଚାଲିଗଲା, ତଥାପି ଗଣା ଓ ପଦ୍ମନାଭଙ୍କର କଥା ସେସେ ହୋଇ ନଥିବାର ଦେଖି ଅଲଭ୍ୟଦାନଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରଶ୍ନର ରେଷାଗୁଁ ଜଳି ଉଠିଲା । ସେ କାରାଗାରକୁ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ପଠାଣ ଫୈକତ ଧାଇଁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା ଯେ, ଅନେକ ରାଜପୁତ ଯୋଦ୍ଧା ସମସ୍ତ ଶିବତାରୁ ବାହାର ପଠାଣସେନାକୁ ଛନ୍ଦ ରନ୍ଦ କରୁଅଛନ୍ତି । ସମ୍ରାଟ୍ ଏକାବେଳେକେ ପ୍ରମୁଦ ! ମେବାର ମହାସୌଦର ଭ୍ରଷଣ ଶତ୍ରୁପନ୍ଥା ବୁଝିପାରି ସେ କ୍ଳବ ଓ ଲଢ଼ିତ ହେଲେ । ସେହିକ୍ଷଣି ତାଙ୍କ ଅଦେଶରେ ପଠାଣ ସୈନ୍ୟ ରାଜପୁତ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଅନୁମୋଦନ କଲେ ଏବଂ କେତେକ ସୈନ୍ୟ ଗଣା-ଶିବତାବାସୀ ରାଜପୁତ-ମାନଙ୍କର ଅନୁସରଣ କଲେ । ଭ୍ରଷଣ କୋଳାହଳ ଓ ଅସ୍ଥାବିର ଝୁଲୁ ଝୁଲୁ

ଧୂଳିରେ ଗଗନମଣ୍ଡଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା, ଚିତୋର ପ୍ରାନ୍ତର କମ୍ପିତ ହେଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଭୁବ ଦୃଶ୍ୟ, ସହସ୍ର କୋଧ ସେପରି ଅସ୍ପ-ମୁଖରେ ଅଗ୍ନି-ବର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଚିତୋର-ଅଗନିମନ୍ତ ଶରକୁଳଦଳକ ଦ୍ରଷ୍ଟୋଦଶବର୍ଣ୍ଣୀୟ ବାଦଲ ଅଟୁବ ଶରଭୃଷ୍ଟ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରବଣ ସାହସ ଓ ଅଭୂତ ଅସିଶୁକନା ଦେଖି ପଠାଣମାନେ ଏକାବେଳକେ ସ୍ତବ୍ଧ ! ଦେଖୁ ଦେଖୁ ବାଦଲ ପଠାଣସେନାଦ୍ୱାରା ବେଞ୍ଚିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଗୋରୁ ଅଛି ତହଲଗଛରେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ଦୁହେଁ ଚମତ୍କାର ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ କିଛିକ୍ଷଣ ଯୁଦ୍ଧକରିବା ପରେ ଶର-ଚତୁ ଗୋରୁ ଅଗଣ୍ୟ ମୃତ କଲେବର ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବନ ବାଲକ ବାଦଲଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରାଣବାୟୁ ବସର୍ଜନକଲେ । ଝଟକା-କ୍ଷୋଭିତ ସାଗରଭୂମି ରାଜପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ନିର୍ଭୀକ ଅକ୍ରମଣରେ ପଠାଣସେନା ଅନୋଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯୁଦ୍ଧ କରୁ କରୁ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଝିନି ଯାଇ ଚିତୋର-ଦ୍ୱାର ନିକଟରେ ଏକତ୍ରିତ ହେଲେ ।

ସ୍ୱାମିବନ୍ଦ ସବନ-କାବଗାରରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଦୂର୍ଗରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାମାତ୍ରକେ ଦୂର୍ଗ-ଦ୍ୱାର ରୁଦ୍ଧ କରିଯାଇଥିଲା ଏବଂ ରାଜପୁତ୍ର ଶରବୃନ୍ଦ ଦ୍ୱାରରେ ରହି ଅନୁସରଣକାରୀ ପଠାଣମାନଙ୍କର ଗତିବେଧ କରିଥିଲେ । ଦ୍ୱାରନିକଟରେ ଭୟଙ୍କର ସଂଗ୍ରାମ ହେଲା । ସମ୍ରାଟ ଶୂରୁତର ଅଦାତପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ସେ ବୁଝିଲେ, ରାଜାର ଜୀବନ, ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର ସମ୍ମାନରକ୍ଷା ନିର୍ମୂଢ଼ ହିଁ ରାଜପୁତ୍ର ଶରଗଣଙ୍କର ଜନ୍ମପରିଗ୍ରହ । ସେ ଯୁଦ୍ଧରୁ ଶାନ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ପଠାଣ ସୈନ୍ୟକୁ ଅଦେଶ ଦେଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦ ହେଲା ।

ଅଲଭୁଦାନଙ୍କର ପଦ୍ମିନୀ-ପିୟାସା ନିରୂପ୍ତ ହେବାର ନୁହେଁ । ସେ ନୁହେଁନ ଝିନି ସଂଗ୍ରହ କରି ପୁନର୍ବାର ଚିତୋର ଅକ୍ରମଣ କଲେ—

ରଣଭେଷ୍ଟ-ନାଦରେ ଚିତୋର ପ୍ରାନ୍ତର ପୁଣି ମୁଣ୍ଡଭିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଘନ ଘନ ଅକମ୍ପଣରେ ଚିତୋର ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା; ତାଆପି ରାଜପୁତମାନେ ଅଭୁତ ବୀର ବ୍ୟବେ ଉଦ୍ଭୂତ ହୋଇ ଜୀବନ-ମମତା ତ୍ୟାଗ କରି ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ ।

ବାଦଲ, ଭ୍ରମସିଂହ, ଶଶାଙ୍କ ବ୍ରାହ୍ମସୂତ ଲକ୍ଷ୍ମଣସିଂହ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣସିଂହଙ୍କର ଏଗାର ଜଣ ପୁତ୍ର ଚିତୋରର ସମସ୍ତ ବାରିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚିତୋର ପାଇଁ, ପଦ୍ମନାଙ୍କର ଧର୍ମରକ୍ଷାପାଇଁ ଶୁଷଣ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଚିର ନିଦ୍ରାରେ ପାଶ୍ବିତ ହେଲେ । ଚିତୋରର ପତନ ହେଲା ।

ପଦ୍ମନା ଜହରବ୍ରତର ଅପୌଜନ କଲେ । ଚିତୋର ରାମଣୀଗଣଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ପ୍ରୀତି-ହୁଲ୍ଲୋଳ ସ୍ପର୍ଶ କଲା । ସେମାନଙ୍କ ନବଜୀବନ ନବ ରାଗରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଚିତୋର-ସୁନୟୁଗଣ ମଙ୍ଗଳ ସଙ୍ଗୀତ ବାଦ ଜହର-କୁଣ୍ଡ ପ୍ରତି ଅଗ୍ରସର ହେଲେ—ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗରେ ପଦ୍ମନା, ପରେ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀଗଣ, ପଛରେ ପୁରନାୟକଗଣ । ମୁକ୍ତବେଶା ରକ୍ତ-ବସନା ରାମଣୀଗଣଙ୍କ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣାୟୁ ଦାସିରେ ଦିଗନ୍ତ ଉଦ୍ଭାସିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେମାନେ ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି ସେଥିରେ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ଦେଲେ । ସେଠାରେ ଚିତୋରର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସ୍ବଦେଶରକ୍ଷା, ସୁଜାତିପ୍ରୀତି ଓ ପାତ୍ରବ୍ରତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଦ୍ମନା ଗୋଷ୍ଠୀଏ ଅଗ୍ନିମୟୀ ବକ୍ରତା ଦେବା ପରେ, ଘନଘନ ହ୍ବଳହ୍ବଳ ଧ୍ବନି, ବିଜୟାନନ୍ଦ-ରବି, ମନ୍ଦପାଠ ଓ ମଙ୍ଗଳ-ଗୀତଧ୍ବନି ମଧ୍ୟରେ ରାଜପୁତନାୟକଗଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପବିତ୍ର ପ୍ରହ୍ବଳିତ ଅନଳ-କୁଣ୍ଡରେ ଲମ୍ପା ଦେଇ ପଠାଣ-ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ୟରୁ ନିଜର ପରମଧନ ସତ୍ତ୍ବ ରକ୍ଷା କଲେ । ଅଗ୍ନିଗହ୍ବରରୁ, ଅଶୁରୁ, ତମନ ଧୂପ ଧ୍ବନାଦର ଅପୂର୍ବ ସୁବାସ ଉଦ୍ଗତ ହୋଇ ତତ୍ତ୍ବଦର୍ଶି ଅମୋଦିତ କରିଦେଲା । ରାଣି ରାଣି ଲେଲିହାନ ଅଗ୍ନି-ଶିଖାର ନବିତ ଧୂମପୁଞ୍ଜ ଉଠି ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ୟର ବ୍ୟାପ୍ତ କରି ଜଗତର ଅସାରତା ଜ୍ଞାପନ କଲା ।

ଏହା ଦେଖି ଅଲଭ୍ୟଦୀନ ଓ ପଠାଣ ଦୈନିକ ପ୍ରମୁଦ, ବହୁତ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନେ ରଜପୁତଜାତିର, ରଜପୁତବଂଶୀଗଣଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ନକରି ରହୁ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପଦ୍ମନାଙ୍କର ପ୍ରାସାଦ ବ୍ୟତୀତ, ଚିତୋର ଦୁର୍ଗର ସକଳ ଅଜ୍ଞାନତା, ଗୃହ, ଦେବମନ୍ଦିର, ଉଦ୍ୟାନ ଥୁମ୍ବ ଭରିଦେବାପାଇଁ ଅଲଭ୍ୟଦୀନ ପଠାଣ ଦୈନିକ ଅଦେଶ ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଆଦେଶ ଶୀଘ୍ର ପାଳିତ ହେଲା—ପଠାଣମାନେ ଦୁର୍ଗର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଯାହା ଥିଲା ସବୁ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଲେ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଯାହା କିଛି ଧନବତ୍ ଥିଲା ସମସ୍ତ ଲୁଟି କରି ନେଲେ । ଶତ ଶତ ବର୍ଷର କୀର୍ତ୍ତି ସବୁ ଧ୍ବଂସ ପାଇଲା—ଚିତୋର ଶୂନ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

ଜହର କୁଣ୍ଡ ନିକଟରେ କୁସୁମହାର, କୁକୁମରୁଣ୍ଡ ଓ ତନନବନ୍ଦୁ ଛିଣ୍ଡିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ସାଧୁ ରଜପୁତବଂଶୀଗଣଙ୍କର ସୁଦ୍ଧ-ଚିତ୍ତ-ହରୁଷ କୁକୁମରୁଣ୍ଡ କିଛି ଧରି ଅଲଭ୍ୟଦୀନ ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରାଣରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଦୈନିକ ସହିତ ଦକ୍ଷିଣ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ବହୁତ ଦିନର ସାଧନା, ବହୁ ଦିନର ସୁଖ-ସ୍ବପ୍ନ ବିପଳ ହୋଇଗଲା । ଦକ୍ଷିଣରେ ପଦସ୍ବବାସୀ ଅଲଭ୍ୟଦୀନଙ୍କ ଚକ୍ରରୁ ଦୂର ଧାର ଅଶ୍ରୁ ବହିଗଲା । ତାଙ୍କ ମନରେ ଭାବାନ୍ତର ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ହେଲା । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲେ—“ହାୟ, ନିଶେ ସାମାନ୍ୟ ନାଶ ଦକ୍ଷିଣ-ସମ୍ରାଟର ପ୍ରତାପ ଓ ବିରବରେ ପଦାଘାତ କରି ଅବାଧଗତିରେ ଶୁଭଗଲା । ମୋର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମୁଦ୍ରା, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଦୈନିକ ସଜ୍ଜାକୁଳବନ୍ଦନାୟା ପଦ୍ମନାଙ୍କର ଏକ ଗୁଡ଼ି କେଶ ସୁଦ୍ଧା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଧନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ! ଧନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁରମଣୀ ! ମୁସଲମାନ ଅତି ମୁକ୍ତ-କଣ୍ଠରେ ଗୌରବସହକାରେ ରଜପୁତଜାତିର ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ବ ସ୍ବୀକାର କରୁଅଛି । ଧନ୍ୟ ପଦ୍ମନା ! ଶତବାର ଧନ୍ୟ ଦୁମ୍ବର ସଜ୍ଜା !”

ଭକ୍ତି

(ବିଶ୍ଵଜୀବନ ହେ, ତୁମ୍ଭକୁ କରୁଣାପୂର୍ବକ,
ବୋଲିବାକୁ ମନ ବଢ଼ି ନାହିଁ ଯେଣୁ

ସିନ୍ଧୁ ଚବ କୃପା-ବନ୍ଧୁ । ଘୋଷା ।
ତୁମ୍ଭ ଭଜନରେ ହେବ ନାହିଁ ନାଥ

ମାଳା ଜପିବାକୁ ବାଧ୍ୟ,
କୋଟି କୋଟି ଗ୍ରହ କଣି ସେ ମାଳାର
କେ ଜପି କରବ ସାଧ୍ୟ ?

ଦେଇ ନାହିଁ ବଳ ଯଦଧୂଳି ଘେନି
ପାରିବ ନାହିଁ ମୋ ମୁଣ୍ଡ

କୋଟି କୋଟି ବେ ଧୂଳି ରୂପେ ତୁମ୍ଭ
ପାଦେ ହୋଇଛନ୍ତି ରୁଣ୍ଡ ।

ହୃଦୟର କଥା ଜାଣିବାକୁ ଅଛି
ତୁମ୍ଭର ଅସୀମ ଶକ୍ତି,

ସେଇକି ଘେନିବ ଯେଇକି ଅଛି ମୋ
ହୃଦେ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରଭୁ ରକ୍ତି ।

ଥାପିବାକୁ ତୁମ୍ଭ ମୂରତି ମୋ ଶୁଦ୍ର
ହୃଦୟରେ ନାହିଁ ସ୍ଥାନ,

ସର୍ବସ୍ୱ ଗରବେ ରହିବ ପାରଇ
ହିମାଳୟ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ?

B. B. B.

amrta

କି ଦେଇ ପୂଜିବି ଯାହା ମୁଁ ଦେଖୁଛି
 ସବୁ ଭୁଲର ପ୍ରସାଦ,
 ଯାହା ପରସାଦ ତାଙ୍କୁ ଅରପିଲେ
 ହେବ ସିନା ଅପରାଧ !
 ମୁଁ କିର ମାତର ମୋର ନୁହେଁ ବୋଲି
 କହିବାକୁ ନାହିଁ ବାଟ,
 ଦୁର୍ଭ୍ରାତରଣେ ଅର୍ପଣ କରୁଛି
 ଘେନ ତା କଣ୍ଠ-ସମ୍ରାଟ !

—୫*୫—

ଚଷାପୁଅ ପ୍ରତି *

କିପାଁ ଚଷାପୁଅ କାହାପାଇଁ ସବୁ
 ବଇଶାଣି ଭରୁ ଶ୍ରାବଣ ଧାରୀ,
 ପଦେ ଦଳ ତତେ ଖାଉଛନ୍ତି ଯେହୁ
 ଲଗୁ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ବରଷସାରା ।
 ଯେହୁ ନିଜାଇ କେତେ ଶ୍ରମ ସହି
 କିପାଁ ଶ୍ରମଜୀବୀ ଲଗୁଛୁ ତୁହି,
 ନିଠୁର ଯେଷଣେ ପଡ଼ି, କାହା ପଦେ
 ଜୀବନ ସମ୍ପଦ ଦେବାକୁ ନେଇ ।
 ତବ ଶ୍ରମ ଫଳେ ଥରେ ପ୍ରଜାକୁ
 ବଞ୍ଚୁଛନ୍ତି କେତେ ଶିଶୁନି ଦେଶେ,

* Shelly's 'To Men of England' କବିତାର ମର୍ମୀନୁବାଦ ।

ସାଗ୍ନ ଜୀବନଟି ଶକ୍ତି, ଅଛି ତୁମ୍ଭେ
 ଭୋଗୁଛନ୍ତି ସେହୁ କେତେ ଦରସେ ।
 ଭୋଗୁ ନାହାନ୍ତି ସେ ପିତୃଛନ୍ତି ତବ
 ଜାଅନ୍ତେ ଜୀବନ ଶୋଣିତଧାର,
 ପଡ଼ିଗଲେ ପୁଣି ବହୁଛନ୍ତି ଟାକ
 ଶକ୍ତି କରମ ସାଧବେ ପୁର ।
 ବୁଦ୍ଧି କରୁଥିଲେ ଗରୁଡ଼ ଶିକୁଳ
 ତଥାଛନ୍ତି କେତେ କଡ଼ି କୋରଡ଼ା,
 ତୁମ୍ଭ ହାତେ କଡ଼ି ଶିକୁଳ, କୋରଡ଼ା
 ତୁମ୍ଭର ପିଠିରେ ପଡ଼ୁଛି ପର ।
 ପ୍ରାଣ ନୁହେଁ ଦେଇ ବସେ ରସେ ହେ
 ତ ପାଉଛି ତୁମ୍ଭେ ଜୀବନେ ଅଛୁ,
 ଗଲ ସ୍ବାଧୀନତା ଯାଉଛି ସମ୍ପଦ
 ବିଭୋଗ ସୋହାଗ ଶେଷିତ ଥାଉ ।
 ବୁଝୁଛି ବିଦ୍‌ବନ କାହିଁ ଅପର
 ଅରଜୁଛି ତୁମ୍ଭେ ନେଉଛି ଅନ,
 ତଥାଛନ୍ତି ସବୁ ନୃଦେ ସେ ତୁମ୍ଭର
 କାଗିରିର ତୁମ୍ଭ ଦଣ୍ଡ ଯଥା ।
 ବୁଝା ଦେ ବିଦ୍‌ବନ ଦେଖ ଅନ କେହି
 ନନେଉ ତୁମ୍ଭର ପାତଳ ଫଳ,
 ଅରଜ ସମ୍ପଦ କର ଦେ ସମ୍ପୋଗ
 ନକରନ୍ତୁ ତାହା ବଞ୍ଚେ କର ।
 ତୁମ୍ଭ ବୁଣା ଲୁଗା ଫିଲିବଟ୍ଟ ତୁମ୍ଭେ
 ତୁମ୍ଭ ସୁଖ ପାଇଁ କର ଦେ ଶ୍ରମ,

ଭୁବ୍ଧ ବାଚ ଯଥେ ଭୁବ୍ଧ ସ୍ଵୟଂ

ଗାୟ ଦେ କଗତ ତୁମ୍ଭ ନାମ !

ଦୁଇ ଚର୍ମବଳ ବର ଦେ ସହସ୍ର

କରି ଅମ୍ଭ ରକ୍ଷା ହୁଏ ଦେ ବାବ,

ଜିହ୍ଵା ଶୁଦ୍ଧ ହେବ ବସି ନଭୋଗିବେ ଅର୍ଥ

ଅଇସ ବସକେ ଧନ ତୁମ୍ଭର ।

ପଣିକ୍ର ବସାଇଁ କୁଟୁମ୍ବର କୋଣେ

ଅଳ୍ପ ଭବ ଦୂର୍ଗେ, ବିଳାସେ ଭାସେ,

ଦୀନା ଶୁଣିବ ପିଲାକୁ ଦେ ଦାବେ

ଅଳଙ୍କାର ପରି ଦେଖାଇ ଦେ ?

ଦେଉ ଯାହା ଦେବ ଦେଖାଯିବ ପଛେ

ସେହି ବନ୍ଦୁ ସେହି ଲିଙ୍ଗ ଧରି,

ସେହି ଦାଆ କୋଡ଼ି ଦୁଇେ ଧରି ଦାବେ

କର୍ମେ ପଥ ବିଚାର ପରାଣେ ପୁର ।

ସେ ବରମ୍ବେ ତବ ଜାଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର

ଉଠିବ ଲଇଁବେ ବଞ୍ଚେବେ ତହିଁ,

ନଦେଲେ ଶୁଭାଜୀ ଦେବ ଜନ୍ମଭୂମି

କରମେ ବିମୁଖ ନହୁଅ ଭାଇ ।

ସୂକ୍ତିମାଳା *

୧

ସୌବନ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ଅଇଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ହସ୍ତ,
ପ୍ରତ୍ୟେକେ ମାନବ ମନ ଚରନ୍ତି ଅଥୟ ।
ଏବାଧାରେ ଏ ଚିତ୍ତଙ୍କ ଯହିଁ ସମାବେଶ,
ନ୍ୟାୟ ଧର୍ମଙ୍କର ତହିଁ ନିଷିଦ୍ଧ ପ୍ରବେଶ ।

୨

ହୃଦ୍ରେ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ସୀମା ସକଳ ଉନ୍ନତ,
ନିମେ ନିମେ ଘଟେ ଅସି ପୁଣି ଅଧୋଗତ;
ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲଭିଲେ କ୍ଷୟ ହୁଏ ସୁଧାଧାର,
ବକ୍ଷା ପଡ଼ିଯାଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଲେ ଜୁଆର ।

୩

ଅଳ୍ପ ଦୁଃଖେ ସଂକ୍ଳାନ୍ତ ନ ସଂକ୍ଳାନ୍ତି ହୃଦୟ,
ଅଳ୍ପ ତାପେ ଶୁଷ୍କ ଯାହା ଶୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ;
ମହା ଦୁଃଖେ ମହାମନା ନହୁଏ ଅଧୀର,
ମହାତାପେ ଶୁଖଇ କି ଜଳ ଜଳଧର ?

୪

ବ୍ରମେ ଅବା କୁସଂସ୍ତାରେ ଯାହା ଉପାଦେୟ
ତେଜନ୍ତି ତାହାକୁ ଲୋକେ ମଣି ଅତି ଦେୟ ।
ଅଳ୍ପ ଗଲେ ଲମ୍ବାଇଲେ ଯଥା ସ୍ବପ୍ନମାଳ,
ସରସ୍ବେ ନିକ୍ଷେପେ ତଳେ ମଣି ତାକୁ ବ୍ୟାଳ ।

ସର୍ବ

*

କାହାରିବ ଅନେଷଣ ନଦରେ ରବନ
ବରଷ କରନ୍ତି ସବେ ତାକୁ ଅନେଷଣ ॥
ଗୁଣର ଅଦର ଖୋଜେ ନିହିଁ ଗୁଣୀ ନର,
ବଳେ ବଳେ ଗୁଣ ତାକୁ କରେ ସମାଦର ॥

୨

ବୃକ୍ଷର ସ୍ଵଭାବ, ଫଳେ ଲାଭେ ସେ ନମନ,
ନଇଁ ଅସେ ଉଦ୍‌ଭିଦ୍‌ବାଣୀ ବାରିବର ଦନ;
ଏସନ ସ୍ଵଭାବ ସିନା ପରୋପକାରୀ,
ବିପୁଳ ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଲାଭେ ନଦେ ଉଦ୍‌ଭିଶିର ।

୨

ବିବିଧ ସଦ୍‌ଗୁଣେ ହେଲେ ମାନବ ସୁଦୟ,
ଏକମାତ୍ର ଦୋଷ ତାର ହୁଏ ନାହିଁ ଲାଷ,
ସେସକ ଉତ୍କଳ ସିଂହ ଚନ୍ଦ୍ର କରଜାଳେ
ଚନ୍ଦ୍ରର କଳଙ୍କ ମଗ୍ନ ହୋଇଯାଏ ତାଳେ । ୩୧

୮

ଥିଲେହେଁ ପ୍ରବଳ ସାହା, ଶତ୍ରୁର ସହୃଦ
ବିବାଦେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ନୁହଇ ଉଚିତ,
ଅନଳର ଚର ସାହା ରୁଦ୍ର ପ୍ରଭଞ୍ଜନ,
ତଥାତ ସେ ଜଳ ପାଶେ ନକରେ ଗମନ ॥

୧

ପ୍ରଭୃତ ଦୈର୍ଘ୍ୟଶାଳୀ ଦେଲେ ମହାଜନ,
ଅପଥେ କରନ୍ତି ନାହିଁ କେବେ ପଦାର୍ପଣ ।
ଜୁଥରେ ସାଗର ଜଳ ଲାଗିଲେ ବର୍ଦ୍ଧନ,
କେବଳ ସେ ନଦୀ ମୁଣେ କରଇ ଗମନ ॥

୧୦

ଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ନିଶ୍ଚଳ ସକଳ ପ୍ରକାର,
ଜନାପବାଦରୁ କେବେ ନମିଲେ ନିସ୍ତାର;
ପୃଥ୍ବୀ ଶ୍ଵୟଂ ଲୋକ କଳଙ୍କ ଗହ୍ଵର—
ତନ୍ମୟ କଳଙ୍କ ରୂପେ କରେ ଅଭେଦିତ ॥

୧୧

ସମକ୍ଷେ ନୋହିଥିଲେ ଶତ୍ରୁକୁ ଧର୍ଷଣ
ନବନିର୍ମିତ ବାରଧର୍ମୀ ମହାବୀରଗଣ ॥
ମହାସର୍ପସଂହାରକ ବଳୀ ପଦ୍ମଗାୟ
କରେ କି ଭୀଷ୍ମର ପ୍ରତି ବିନୟ ପ୍ରକାଶ !

୧୨

ଆଦ୍ୟାତ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ମହାଜନଙ୍କର,
କିନ୍ତୁ ପରିଣାମେ ତାହା ହୁଏ ଶୁଭକର ॥
ଭୂସର ଭୁଞ୍ଜଣେ ଅଗ୍ନି କରି ସଂଦୃଶ
କରେ ତାର ଉଦ୍‌ବୀରଣ ଅନ୍ତମେ ବର୍ଦ୍ଧନ

୧୩

ସ୍ଥାନକୁଳେ ଜନ୍ମି ଯେହୁ ଲରେ ଶକ୍ତିଗାଦି,
ମୁଖପୁତ୍ର ପାଏ ଯଦି ପଣ୍ଡିତ ଭାଷା,
ଭିକ୍ଷୁକ ଯଦ୍ୟପି ଦେବେ ହୁଏ ଅନବାନ,
ଜଗତକୁ କରନ୍ତି ସେ ଦୃଶ୍ୟବିତ୍ ଜ୍ଞାନ ।

୧୪

କେବଳ ନୀତିରେ କିମ୍ବା ଶୌର୍ଯ୍ୟରେ ପୁରୁଷ,
ପାରେ ନାହିଁ ଲଭ କରି ପ୍ରଜାପତି ପୌରୁଷ;
ଅଟଇ କେବଳ ନୀତି ଭାରତୀ ଲକ୍ଷଣ,
କେବଳ ଶୂରତା ହିଁ ପ୍ରଜନ୍ତୁ ଆଚରଣ ।

ପୂଜା ପଦ୍ଧତି

ହରି, ହରି, କେହୁ ଡାକୁଛି ସତତ
ପ୍ରଭୁ ପ୍ରଭୁ କେହୁ କହେ
ତୁମ ନାମ ମୁଖେ ନନେଇ କେହୁବା
ତୁମ ଲାଗି ଦୁଃଖ ସହେ ।
କାଠ ପାଷାଣରେ କେ ଦେଖେ ମୂରତି,
ମାନବରୂପେ ବା କେ କରେ ପୀରିତି,
ଜନନୀ ଭାବଣ କେ କରୁଛି ନିତି,
ହିତଭାବ କେହୁ ବହେ ।

ନାନା ପରକାରେ ଭବତ-ଅନ୍ତରେ
 ତୁମ ରୂପ ଜ୍ୟୋତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରେମରେ,
 ଅଲୋକେ, ଅକାରେ, ଭୂଷାରେ, ନିଶାରେ,
 ତୁମ ରୂପସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶୋଭେ ।

ଧାନ, ଦୁବ, ପଲ୍ଲ, ଚନ୍ଦନ, ଭୂଷଣୀ,
 କେ ସଜାଡ଼େ ତୁମ ପୂଜାଢ଼ାଳ ବସି,
 କେହି କାନି କାନି, କେହି ହସି ହସି,
 ପୂଜେ ପାଦ-ସରେରୁହେ ।

ଅକାର ବନ୍ଧୁ କେ ତୁମ ରୂପ ଦେଖେ,
 ସାର ସଂସାରେ କେ ତୁମକୁ ନିରେଖେ,
 କେବା ତୁମ ରୂପ ହୃଦୟରେ ଲେଖେ,
 କେ ବା ଶାଳଗ୍ରାମ ବଢ଼େ ।

ତୁମ ବାଣୀ କେହି ଶୁଣେ ଚରଚରେ,
 କେହି ଅବା ଶୁଣେ ଆନ କଣ୍ଠ-ସରେ,
 କେ ବା ଶୁଣେ ନିଜ ଅନ୍ତରେ-ଭିତରେ,
 ସହି ଶୁଭେ ମନ ମୋଡ଼େ ।

ତୁମ ଲାଗି କେହି କାନି ନିଶି ଦିନ,
 ଲୋଚନ-ସୁଗଳ-ଜ୍ୟୋତି କରେ ଶିଖି,
 ଅନନ-ସଲିଳେ କାଡ଼ା ମନୋମାନ,
 ତୁମ ଲାଗି ବୁଡ଼ି ରହେ ।

ତୁମ ଲାଗି କେହି ଅଗରେ ସନ୍ଧ୍ୟାସ,
 ଶୁଦ୍ଧ ଦାସ-ପରିବାର-ଗୃହ-ବାସ,
 ତୁମ ଧର୍ମ ପୁଣି କେ କରେ ପ୍ରକାଶ,
 ଆଚରଣେ ରହି ଗୁଡ଼େ ।

ତୁମ ଲାଗି କେହି ଦିଏ ଜଳାଞ୍ଜଳ,
 ସବୁସଙ୍ଗେ ତାର ଅମ୍ଳା ଦେଇ ବଳ,
 ଭ୍ରମି ଦେଶ ଦେଶ ଗିରି ବନାବଳୀ,
 ତୁମ ନାମ ଧର୍ମ କହେ ।

କୃଷ୍ଣ କହ କେହି କରେ ଅରାଧନା,
 ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କହ କେହି କରୁଛି ବନନା,
 ସବୁ ତ ଅଜ୍ଞାନା, ସବୁ ତ ସାଧନା,
 ସବୁ ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ନୁହେ ।

ତୁମେ ମହାପ୍ରଭୁ ଜାଣିଛୁ ଅନ୍ତରେ,
 ତୁମେ ଚରଚରେ ମୋ ଅମ୍ଳା ଉତ୍ତରେ,
 ଲକ୍ଷ ରଖି ମନ ତୁମର ପଶ୍ଚରେ,
 ସତ୍ୟ ପଥେ ଅମ୍ଳା ରହେ ।

ସ୍ତୁତିବାଣୀ

୧

ଭରସା ରଖିଲେ ବଢ଼େ । ପଶ୍ଚରେ ତୋହର,
 ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ତୋ ଭକତଜୀବର ।
 ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶୀ ଏ ତାଙ୍କୁ ତୋ ଅନନ୍ତ ଜ୍ଞାନ,
 ସଦାୟ ତାଙ୍କର ତୁହି ସବୁ ଶକ୍ତିମାନ ।

,

କେତେ କେତେ ଦେଶେ ମୁହଁ ଦେଡ଼େ ଦୁରସ୍ଥରେ
ନନ୍ଦ୍ରମିଳି, ଅହା ! କହ ତୋ ବରୁଣାବଳେ
ଚପଟ ପ୍ରଦେଶ କେତେ ଅକ୍ଳେଶେ ଲାଗିଲି,
ଦିନେ ଦେଲେ ବିଷମୟ ବାୟୁ ନସେବିଲି ।

୩

ତୋହ-ଦୟା-ବଳେ ଶ୍ରମ ହୋଇଲ ମଧୁର,
ସବୁଠାରେ ଲଭିଲି ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଭୁର;
ଉଷ୍ଣଦେଲ “ଅଳ୍ପଗିରି” (୧) ଭୁଷାର-ଧବଳ,
ଉନ୍ମାଦ “ଝରେନ୍” (୨) ବନ୍ଧ ଦେଲ ସମତଳ ।

୪

ନିଶ୍ଚଳେ ବିହର ଭାଲ, ଶୁଣୁ ଉପଥେ ମନ !
ଦେଖିଲୁ କେମନ୍ତ ହୋଇ ଚକଟ ନୟନ,
ଅପାର ବାରିଧି ମଧ୍ୟେ ଗ୍ରାସିବାକୁ ଯୋଗ
ଭାଷଣ ଚରବେ ଉଠି ଉଠିଲେ ଯାବତ !

୫

ବଦନେ ବଦନେ ଡାସ କଲ ବିଚରଣ,
ରମ୍ଭେ ଦେଲ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଛନ ଛନ;
ଯଦୁ ପୁରେ ପୁରେ ଅସି ଉଠିବା ଉଭାଲ,
ଦେଲେ କଲ ବର୍ଣ୍ଣିଧାର କୌଶଳ ବଫାଲ ।

[୧] ଇସ୍ମୁରୋସୀସ୍ ଉଚ୍ଚ ସମ୍ଭବତଃ ।

[୨] ଲଟାଲ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଭୂମଧ୍ୟସାଗରର ଅଂଶବିଶେଷ ।

୨

ଦୋଷଥିଲ ସେତେ ଶୋକ ମୋ ହୃଦ ଗଗନ
ସବୁ ହେଲା ଦେବ ! ତୋର କୃପାରୁ ଶୂନ୍ୟ;
ଆରତେ ଡାକିଲେ ଦୁଃଖ ଫେଡ଼ିଥାଉ ଦର ।
ଶରଣ ପଣିଲି ତେଣୁ ମରି ଦୃଢ଼ କରି ।

୨

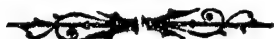
ବିଷମ ଆବର୍ତ୍ତେ ପଡ଼ି ତରଣୀ କାତରେ
ଥରି ବୁଲୁଥାଏ ଯେବେ ତରଙ୍ଗ ଚୁଡ଼ାରେ,
ଜାଣିଥିଲି ସଦା ତୋହୁ ଶରଣ ମୁକତ
ଦୁଃଖ ଦୂରବାକୁ କେବେ ନୋହୁ ଅସକତ ।

୮

ନଇଁଲି ଝଟିବା ବେଳ ତୋର ଇଚ୍ଛା ବଳେ,
ପ୍ରଭଞ୍ଜନ ଆଦି ସର୍ବେ ଫେରିଲେ ବିଫଳେ,
ତୋହୁ ଆଜ୍ଞା ଘେନି ଆଦେଶ ଉର୍ମି ନାଚୁଥିଲେ,
ସେହି ଆଜ୍ଞା ମାନ ପୁଣି ପୁଣି ସେ ହୋଇଲେ ।

୯

ତପତ୍ ପଡ଼ିଲେ ଅବା ମରଣେ କାତର
ନହୋଇ ଗାଭିର ଦେବ ମହିମା ତୋହର ।
ଏହି କୃପା ଥାଉ ସଦା ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରତି,
କୃତଜ୍ଞ ହୋଇଣ ପ୍ରଭୁ ! କରେ ଏ ମିନତି ।

ବାବଦ୍ଦୀର ଓ କର୍ମକ୍ଷୀର

ଭେଦ ଗରଜନେ ଅ।ସର ବରଷା

ବାବଦ୍‌ର ଡାକ୍ତରୀ କ୍ଷମା

ମରୁଦେଶେ ଭେଦ ଶରଣର ନାହିଁ

ବର୍ମିଶର ବର୍ମି.— ଭୁଷଣ ନାୟକ

ଦେଲେ ବିଦ୍ୟାବିହାରୀ ଗର୍ଜନ ଭାଷଣ

ବେଙ୍ଗଲି ନା ଲେଖା ସୁଗରୁ ଭାଷଣ

କୋବିଳ ଭାବିଲେ ରସାଳ ପାତର

ବାବେନ ଚର୍ମିକାର **ପଣ୍ଡା ପ୍ରସରଦ**

କାକ ଡାକ ଶୁଣି ଉଠଇ ମାନବ

ବସୁ ଖୋଲି ବାବ ଆଇଲେଟ୍ ସବ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଲେଖ ହୁଏ ଉପଦେଶ
 ଧନପଣ ତହିଁ ହୁଅନ୍ତି ଗୁଳି,
 ନଥାଏ ସ୍ୱରୂପ — କାର ଯେଉଁ ଦେଶେ
 ସବୁ ନେଇଥାଏ ସଦୃଶ ଗାଳ ।

“କି ଥିଲା ଏ ରାଜ୍ୟ କି ହୋଇଛି ଆଜି” *

ଉତ୍କଳର ପୁରୀ-ପୁରୀ-ପୁରୀ
 ବାରବାଟୀ ଅଜ ସାଜେ ସଜ୍ଜାବୁତ,
 ଦିବ୍ୟଦାସିକ ଏ ଦୁର୍ଗ ବାରବାଟୀ,
 ବାର-ରକ୍ତ-ଫିଣ୍ଡେ ଗଢ଼ା ଯାର ମାଟି,
 ବାରବାଟୀ ଯହିଁ ମନ ପୁରୁଷ-ପୋତେ
 ବହୁଯାଏ ପ୍ରତି ଲେଖେ ଚାଲପୋତେ,
 ଲାଲେ ଚାଲେ କେତେ ଦେଖି ସେ ଅସିଲ
 ନରର ନରର ଗାରିମାର ଲାଲା !
 ପୁଣି ନୂଆ ଲାଲା ଲଗିଛି ଏଠାରେ,
 ପୁଣି ମନ୍ତ୍ର ନରେ ନରର ବ୍ୟାପାରେ,
 ପୁଣି ଦେଖି ଅତି ଗାରିମାର ଘଟା, ଆଉଁଶିଆ
 ଲୁଚି ବସି କାଳ କରେ ଯା'କୁ ଥଟା,

ଦେଖିବାକୁ ଏହି ରଜସ ଉତ୍ସବ
 ରୁଣୁ ଦୁର୍ଗାଙ୍ଗଣେ ଅସଂଖ୍ୟ ମାନବ,
 କାନ୍ଧୀ ଅଭିଯାନେ ସେ ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀର
 ବାଦ୍ୟନାଦେ ଦେଇଥିଲା ପ୍ରଭବର,
 ଜଗଜ୍ଞାତ୍ମି ବେପ୍ପେ ଦେଝର ସେ ଅଜ
 ନବ୍ୟ ଉତ୍କଳର ଏ ସର୍ବସମାଜ,
 ପୂର୍ବ ନରପତି—ପ୍ରେତ-ଆତ୍ମାମାନ
 ବ୍ୟୋମେ ବ୍ୟୋମଯାନେ କୋଇ ଅଧିଷ୍ଠାନ
 ଦେଝନ୍ତୁ ସଙ୍ଗେଦେ ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଜୟ
 ଉତ୍କଳର ଏହି ଦଶା ବିପର୍ଯ୍ୟୟ,
 ଏହି ଶିଳାବନ୍ଧ ଯା'ଙ୍କର ଜୀବନ୍ତ,
 ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ମରବତ ମହାପତି,
 ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି କି ମନେ ବହୁ ଲଜ,
 କି ଥିଲା ଏ ରଜ୍ୟ, କି ହୋଇଛି ଅଜ !

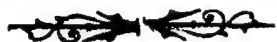
ପରହୃତେ

ପରହୃତେ ପୟୋଧର ବରଷଇ ଜଳ,
 ପରହୃତେ ତରୁଗଣ ଧରୁଛନ୍ତି ଫଳ ।
 ପରହୃତେ ନଦୀ କରେ ଜୀବନ ପ୍ରଦାନ,
 ଗାଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡ ହୋଇ କରେ ପରେ ଅଳ୍ପଦାନ ।

ଯେ ଦେଶର ଜଣା ଚିରି ଜୀବଜନ୍ତୁ-ଉପକାଶ
 ଗୁରୁ କଲେବର ଧରି ଶୋଭା ବିକାଶେ;
 ଅଦୁଲ ବାରବା-ଶୋଭା ନବ-ଜଳଧର ଅଭା
 ଚପଳା ଚପଳା-ବିର୍ଣ୍ଣ ଖେଳେ ଆକାଶେ
 କାହିଁ ଆଉ ସ୍ଥାନ ଏସନ ?
 ମୋ ଜନ୍ମଭୂମି ସତେ ସ୍ବର୍ଗ ସମାନ । ୩ ।

ଯେଉଁ ଦେଶର ଆକାଶେ ବହୁ ମଣି ବାସକରେ
 ମିଳେ ମୁକୁଟା ସାଗରେ ମୋ ହୃଦ ପାଇଁ;
 ଯେଉଁ ଦେଶର ବାନନ ଚରୁ, ଲତା, ପୁଷ୍ପମାନ
 ସୁମଧୁର ପକ୍ଷି-ବାନ ମନ ମୋହଇ;
 ଅଦ୍ବିତୀୟ ବିଶେ ଏ ସ୍ଥାନ;
 ମୋ ଜନ୍ମଭୂମି ଆହା ବୈକୁଣ୍ଠ ଧାମ । ୪ ।

ଯେ ଦେଶର ଜଳେ, ପଳେ ପୁଷ୍ପ ମୁଁ ଏ ଧରାକଳେ
 ଯା' ନାମେ ମୁଁ ପରିଚିତ ହୁଏ ବିଶ୍ବରେ;
 ଯାର ଗଭୀରବେ ସତେ ମାରି ଉଠେ ମୁଖ ଚତ୍ରେ
 ଯାର ଅପମାନ ମୋତେ ବିଶ୍ବାଦେ ମାରେ;
 ଜଗତେ ଭରତ ଏ ସ୍ଥାନ;
 ମୋ ଜନ୍ମଭୂମି ସିନା ସ୍ବର୍ଗ ସମାନ । ୫ ।

ଚିତ୍ରକୂଟରେ ରାମ ଓ ସୀତା *

(ଶ୍ରୀ—ମାଳବ)

ରଘୁସାଇଁ ସୁଖେ ରହି ଚିତ୍ରକୂଟ ରୁଲେ,
ନିଶି ନିଶି ବହରନ୍ତି ବଇଦେହୀ ମେଲେ ।
କେତେବେଳେ ଭୁତୃଷ୍ଣେ ବନେ ବନେ ମାରି,
କୁସୁମରେ ମଧୁକରେ ଚନ୍ଦ୍ରବା ଦେଖନ୍ତି ।
ଜାଣି ମନ୍ତ୍ର ଚକ୍ରା ତୋଳି ସଜାଡ଼ନ୍ତି ଗଭା,
ପ୍ରିୟ ସଖୀ କବରୀବ କରୁଥାନ୍ତି ଶୋଭା ।
କେତେବେଳେ ଲତାତଳେ ଯତନେ ଲୁଚନ୍ତି,
ପ୍ରେମଭରେ ହସି ଧୀରେ ଜାନକା ଖୋଜନ୍ତି ।
କେତେବେଳେ ସେ ଲୁଚିଲେ ଖୋଜନ୍ତି ଶ୍ଵରୀ,
ଅପୁରୁଷ ତାଙ୍କ ଭାବ କେ କହି ପାରିବ ।
ହସି ଖେଳ ପଲ୍ଲବୁଳ ହୋଇ ବୋଲି ଦୁହେଁ,
ଅଙ୍ଗମାନ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ ସୁଲେପନ ପ୍ରାୟେ ।
କେତେବେଳେ ଯାଇ ବଲେ ମଣିଶିଳେ ବସି,
ବେନି ଜନେ ଚନ୍ଦନେ ପଶାଞ୍ଜଳେ ରସି ।
କେତେବେଳେ ପ୍ରେମଭାବେ କର ଅଲିଙ୍ଗନ,
ହେତେ କହି ଧନ ମୁହଁ ପିଣ୍ଡ ତୁ ଜାବନ ।
ବୁଲି ବୁଲି ବନେ ଖେଳି ବହନ ଆସିଲେ,
ଫୁଟିକର ଶିଳେ ଶରଧାରେ ସେ ବସିଲେ ।

ଗେରୁ ଘୋର ଗୁପ୍ତାଶ୍ରୟ ଦେଲେ ପ୍ରାୟ ଶୁଣିଲେ,
 ବସିବେଶୁ ନାଶୁରାଶୁ କାନ୍ତକୁ ଘୋଷାଲେ ।
 ଲୁଗା ପୀତା ଶୁଣି ଚିତା ଦିଶେ ରାମଦେବେ,
 କରତାଳ ମାର ବାଜୀ ହସନ୍ତି ଅଥୟେ ।
 ତୁଚ୍ଛପୁଷ୍ପ ଶିଖେ ପିବ ଉଚ୍ଚେ ଡାକ ଦେଲେ,
 ବେନି ପ୍ରାଣୀ ତାହା ଶୁଣି ଗୁହାନ୍ତି ସେ ମୂଳେ ।
 ରଜନୀରେ ପ୍ରମୋଦରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦେ ଜାଣି,
 ବରଜାଶ୍ରୟ କର ଧରି କରନ୍ତି ଭ୍ରମଣୀ ।
 ପୁଲ ପତ ଚକ୍ରଫାଳେ ଲୁଚି ବେଗେ ଅସି,
 କୋଳ କର ତାଙ୍କୁ ଧରି ଅନଳ ସୁଦେଶୀ ।
 ଗିରି ତେଜେ ରଜନୀ ସେ ଦିବସ ପରାଏ,
 କେଶବ ବୋଲେ ଉତ୍ସବ କହୁ ତ ନନ୍ଦୁଏ ।

ପାଞ୍ଚମ ଶୋଭା ‡

(ରାଗ-ରାମଦେଶ)

ବଡ଼ଶ୍ରୀ ଶିଖରେ ପଡ଼ିଲା

ରବି କନକ କର

ଅସ୍ତ-ଗିରି-ଚୂଡ଼ା ହୁଇଁଲେ

ସେବେ ଦିବସକର

ଅସ୍ରୋନ୍ମୁଖ ରବି ସିନ୍ଦୂର
 ଶୋଭେ ବାରୁଣୀ ଶିରେ
 ଭୂସିଦାଏ ପ୍ରାଚୀ-ସ୍ତମ୍ଭ
 ଦୁଃଖ-ବାରିଧି-ମାରେ ।
 ବାରୁଣୀ-ସ୍ତମ୍ଭ କି ଦେଖିଛି
 ବଳେ ମଥା ସିନ୍ଦୂର
 ତେଣୁ ପ୍ରାଚୀ-ସପତଣୀ କି
 କରନ୍ତରେ କଥୁର ।
 ସେ ସିନ୍ଦୂର ବନ୍ଦୁ ମସ୍ତକେ
 କରବାକୁ ଧାରଣ
 ତାରୁ-ସେନା ଶଶୀ-ସେନାମା
 ଧରି କରବ ରଣ ।
 ସା-କଳ ପ୍ରଳରେ କରନ୍ତେ
 ରଣରେଣ ବାଦନ
 ବାହୁଁ ଗଲ ଭାନୁ ସଶକେ
 ଶୂନ୍ୟ ଦେଲ ଗଗନ ।
 ପ୍ରଭାକର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଗୋଲକ
 ଜାଣି ପ୍ରକୃତ ରାଣୀ
 ସାକ୍ଷୀ-ଘନ-ବିଘ୍ନି-ପାତ୍ରରେ
 ତାକୁ ଅଭିଷେକ ।
 ଅପୂର୍ବ ପାରଦ ମିଶାଇ
 ତହିଁ ତାରକା ଶଶୀ
 ଗଢ଼ିଦେବ କବା ଗଗନେ
 ଉଠିଲଣି ସେ ଦୃଷି ।

ସାମୀ ଦୁରବସ୍ଥା ଦର୍ଶନେ
 ସତା ପଦ୍ମିନୀ ନାରେ
 ବାତେ ଝୁଲି ଶିର କରୁଛି
 ଦେଲୁ ନିନ୍ଦା ବ୍ୟରେ ।
 ମହୋଦଧି ବସେ ପଡ଼ିବ
 ଚନ୍ଦ୍ରବିମ୍ବ ସୁନ୍ଦର
 ବୈକୁଣ୍ଠ ହୃଦେ କି ଶୋଭିବ
 ଚୌସୁର ମନୋହର ।
 ଦୋରଲ୍ଲ ବସାଇ ଗଗନ
 ନାରେ ପ୍ରତିଫଳିବ
 ତାରା-ମାଳୀ ଶଶୀ-ପଦକ
 ହୁଅଇ ଅନୁମିତ ।
 ବିଶାଳ ପୟୋଧି ଧରି କି
 ଗୋଲୁ ଲହରୀ-କରେ
 ରଜନୀ-ରାଣୀକି ଦିଅଇ
 ଉପହାର ସାଦରେ ।
 ଅନନ୍ତ ଗଗନସିନ୍ଧୁରେ
 ତାରା-ରଚନ ଦିଶେ
 ରତ୍ନାଂଶୁ ନୋଳିଅ ପରସ୍ପେ
 କିବା ନବ ଶଶୀ ସେ ।
 ଶଶି ମେଘ ଗହ୍ମ କି ଅବା
 ଦିଶେ ଲହରୀ ପରି
 ତହିଁ ବୁଡ଼ିଯାଏ ବଧୂ କି
 ଅବା ନୋଳିଅ ସରି ।

ନରେ ନର ଦେବ ବୃଦ୍ଧ ।

ଧରି ପ୍ରେମବାନା ପ୍ରେମ ବଇରଣ
 ବାଇ ଖୋଲ କରତାଳ,
 ପ୍ରେମର ଉତ୍ସାସେ ପ୍ରଭୁଭଲ ବିସେ
 ସାଧୁ ଧର୍ମ ଏବାଚାର ।
 ଯୁହିଁ ଗଲ ତହିଁ ସେତେ ଭେଦ ଭେଲ
 ସବୁ କରଦେଲ ତୁଳା,
 ବାଟେ ଝଟେ ଭାଟେ ବଦଳେ ବାଞ୍ଛିଲ
 ସାମ୍ୟ ଧର୍ମ ସାର ସୁନା ।
 ନଗର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପକ୍ଷୀ ପଥେ ଭ୍ରମି
 ଶ୍ରମଧର୍ମୀ ଦଳେ ଦଳେ,
 ଝୁଲୁଥିଲ ଅତି ତବ ନାମ ଗୀତ
 ଗାଉନ୍ତି ସେ ପ୍ରେମଭରେ ।
 ଦବା ଅବସାନେ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରୁଁ ଫେରି
 ପକ୍ଷୀ ଗଗନ କମ୍ପାଇ
 ମୁଦଙ୍ଗ ନାଦରେ ମାତନ୍ତି ସେ ଅତି
 “ନବଦ୍ଵୀପତଳୁ” ଗାଇ ।
 ଅଛୁ ସେହି ଗୀତ ସେ ମୁଦଙ୍ଗ ଧ୍ବଜ
 ସେହି ଫୁଲ ତାନମାନ,
 କାହିଁ ଅଜି ସେହି ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦ
 ସୁଧାମୟ ସାମ୍ୟଜ୍ଞାନ !
 ବାଦ୍ୟ ଅବରଣ ରହୁଅଛି ପଡ଼ି
 କାହିଁ ସେ ଅନ୍ତର ରସ,
 ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ସେ ମହାପ୍ରାଣବା
 କିପାଁ ନକରେ ପରଶ !

ତୋଟା ଗୋପୀନାଥ ସାଗର ସୈବତେ
 ବସି ସାଗରକୁ ଚାହିଁ,
 ଦେବେ ଏହି କଥା ଶୁଣିଲୁ ମନରେ
 ଚନ୍ଦ୍ର ତ ପାଇଲି ନାହିଁ ।
 ଆସ ଆଉ ଥରେ ଦେ ପ୍ରେମ ସନ୍ତାପି ।
 ଏ ଗାନସ୍ଥାନ ଉଛଳେ,
 ସିନ୍ଧୁ ବଥ ବାରେ ସେହି ପୁଅରସ
 ବସି ସୁଖେ ମାଳାତଲେ ।
 ଜାଗି ଉଠୁ ବେଗେ ନିମଗଧରଣ
 ପାଇ ସେହି ପ୍ରେମରସ ।
 ଜାତି-ମୁକ୍ତି ଲାଗି ନିମମନ୍ତ୍ର ଦେବେ
 ଧର୍ମ କର୍ମ ପ୍ରେମ ଗର ।

ପିଲାଙ୍କ ପାଠ

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଏମ୍. ଏ. , ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ.
 'ନବଭାରତ' ସଂପାଦକଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ । ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପବତ୍ ଅନୁସାସୀ ଶ୍ରୀ
 ଧ୍ୟାନରେ ଲେଖିବ । ଦ୍ଵିତୀୟ, ତୃତୀୟ, ଚତୁର୍ଥ ଓ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀ ବାଳକ-
 ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଶୁଣା ଅତି ସରଳ, ଚତୁର୍ଥ ଓ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀ ପଢ଼ିବା-
 ବୋଧ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ।

ଶାଳକ ପାଠ

(ଚତୁର୍ଥ ସାହିତ୍ୟ ମର୍ତ୍ତୀରର ପ୍ରକାଶିତ ।)

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଶର୍ମାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ । ଓଡ଼ିଆ
 ଶିଳ୍ପବତ୍ ଅନୁସାସୀ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଲେଖିବ ।
 ଶାଳକ ପାଠ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଏହାର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଳି ବଦଳା ଶୁଣିବା ପ୍ରମାଣ
 ଦର୍ଶିବା ପାଇଁ ଲେଖିବ । ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପବତ୍ ଅନୁସାସୀ
 ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ।

Sole Agents:—

The Students' Store

BERHAMPUR, (Ganjam)

ନୂତନ ବିକ୍ରୀ

୨୫

୧	କଳାଧାରାତ୍ମ (ଅତିବାସିକ ଉପନ୍ୟାସ) ଶ୍ରୀ ମୁକୁନ୍ଦ ଦାଶ	ଟ ୧ ।
୨	ଅନୁପୂର୍ଣ୍ଣା " ଓ ବାରିଶିବରଣ ନୟା ନି ୦ ୫	
୩	ପୀୟୂଷ-ପ୍ରବାହ " ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଶ୍ୱମେଧ	ଟ ୧ ।
୪	ପଦ୍ମିନୀ " " " " " "	ଟ ୦ ୫୫
୫	କାଳିକା " " " " " "	ଟ ୧ ।
୬	କାଳିକା (କୌଶଲ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସ) " " " "	ଟ ୦ ୫୫
୭	କାଳିକା " " " " " "	ଟ ୦ ୫୫
୮	କାଳିକା (ପ୍ରବନ୍ଧାବଳୀ) ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର	ଟ ୦ ୫୫
୯	ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରବାହ (")	ଟ ୦ ୫୫
୧୦	ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରବାହ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସିଂହ	ଟ ୧ ।
୧୧	ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରବାହ ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର	ଟ ୦ ୫୫
୧୨	ନେତ୍ରୋପଦେଶ ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ପଣ୍ଡା	ଟ ୦ ୫୫
୧୩	ନାୟକୀ ଶ୍ରୀ ନାଳକଣ୍ଠ ରଥ	ଟ ୦ ୫
୧୪	ନୂତନ ଦେବ ଶ୍ରୀ ହରିଦତରଣ ଚନ୍ଦ୍ର	ଟ ୦ ୫୫
୧୫	ରାଜା ପ୍ରତାପ ସିଂହ ଶ୍ରୀ ଦୟାନିଧି ମିଶ୍ର	ଟ ୦ ୫୫
୧୬	ଶ୍ରୀଦେବୀଙ୍କ ଦେବ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପଣ୍ଡା	ଟ ୦ ୫
୧୭	ଅଳ୍ପକାଳ " " " " " "	ଟ ୦ ୫୫
୧୮	ମହାଦେବ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଶତପଥୀ	ଟ ୦ ୫
୧୯	ଦାସ୍ୟ ମୋଚନ ଶ୍ରୀ ଗୋଦାମାୟା ମିଶ୍ର	ଟ ୧ ।
୨୦	ପଦ୍ମାବତୀ " " " " " "	ଟ ୦ ୫୫
୨୧	ବକ୍ସି ଯୋଗ ଶ୍ରୀ ଗୋଦାମାୟା ମହାପାତ୍ର	ଟ ୧ ।
୨୨	ପଦ୍ମାବତୀ-ବିଜ୍ଞାନ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର	ଟ ୦ ୫
୨୩	ପ୍ରବେଶିକା ଉପନ୍ୟାସ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର	ଟ ୧ ।
୨୪	ମାମାଙ୍କୁ ବିଜ୍ଞାନ " " " " " "	ଟ ୦ ୫୫
୨୫	ପଦ୍ମାବତୀ " " " " " "	ଟ ୧ ।